

గోపాల్స్ యుటెరోక్యూర్

ఏ కారణమువలననైనా, ఏరోగ దోషమువలననైనా స్త్రీలు గర్భవతులై కాకున్ననూ అట్టివారు యీ పుత్రసంతాన సంజీవి నూనెను సేవించిన యెడల గర్భ కోశముననుండెడి సున్నదోషములను, రోగములను నివరించి గర్భమును నిలుచును. గర్భప్రాసము మున్నగు వాటివలన స్త్రీలకు కలుగు బలహీనతను పోగొట్టి సుఖజీవనమును, సంతానప్రాప్తిని కలిగించును. వెల 2-0-0

మేహాంతక రసాయనం (మేహరోగ నిర్మూలిని)

ఇది అమూల్యమైన నూటయిరువది పద్మిమాలికలను. ఉష్ణవగైరా ఆకుపసురుల జేర్చి తయారుచేయబడినది. ఎటువంటి దుర్గణములు కలిగి యెంతకాలమునుండి వున్న మేహవ్యాధులనైనను ధ్వంసముచేసి స్వస్థత కలిగించును.

దీనిని రి పూటలు మాత్రము సేవించిన మేహ, తామర మచ్చలు, మేహదురదలు, గజ్జి, మేహవాయువు, అధిక మేహము వలనవచ్చు పచ్చకొమిర్లు, మున్నగు మేహ వ్యాధులను, నెగమున్నగు సుఖవ్యాధులను, స్త్రీల కనుమవ్యాధులను నశింపజేయును. చరియ కంఠమాల ఆసన సంబంధమైన మూలవ్యాధులు, గ్రంథి, పార్శ్వవాయువు మూత్రదోషములు, నడుము నొప్పి, ముఖము ఉబ్బుట, నూతకజన్మి, కాళ్ళుచేతుల పట్టుంట్లుట ఏనుగుకాళ్ళవలె ఉబ్బుట మున్నగువ్యాధులను నివారించేది, రక్తమును పుద్గిపరచి నేహమునకు చక్కని లేజస్సును, బలమును ప్రసాదించును.

రిపూటలకు మందు 8-0-0

ఇన్ఫసారము

క్షయ మున్నగు గుండె జబ్బులకు అమృతతుల్యమైన ఓషధరాజము. దీనిని సేవించిన సకల విధములైన భయరోగములను నశింపజేయును. హృదయ వ్యాధులను, అగ్నిహింద్యము, ముఖరోగములు, క్వాసకాశలు, కాలజోష్టులు, కఫము, గొంతు కమ్మకపోవుట గొంతురణము, ఊపిరితిత్తులందు యేర్పడు ఆరని రజాలు, గుండెదడ, దగ్గులు, సోమరితనము మున్నగువ్యాధులను నిర్మూలించి గుండెకు బలమును, రక్తపుష్టిని యిచ్చును. లిడ్డలకుతొక్కుకొట్టుకొనుట, ఆయాసముగానుండుట, ఆకలిలేకుండుట, జీర్ణశక్తిలోపించుట మున్నగు వ్యాధులను నశింపజేయు దృఢపరచును. హృద్యాగమ, బలహీనము, దగ్గుగలవారెల్లరును తప్పక సేవించవలెనది. షీసా వెల 6-0-0

తేలు కొటుకు మందు

ఇది అన్ని రకములైన తేలుబాధలను నివర్తించుచు లోతగ్గించగల అమోఘమైన మందు. అంతవరకు తేలుకొటుకులన బాధపడుచు, దుఃఖపడుచున్నవారు దీనిని ఉపయోగించి వెంటనే బాధతగ్గి నవ్వును ఆనందముగా నుండును. ఘోరమైన మంటలను చల్లార్చి ముఖము కలిగించును. 2 షీసాలు 1-0-0

ఎస్. వి. గోపాల్ అండు కో.,
నెం. 68, కృష్ణప్పనాయకన్ గుంటపేడి, మద్రాసు-1

శ్రీ రస్తు.

బెడుదూరు హరిశ్చంద్ర నాటకము.

శ్రీమ దుభయ వేదాంత ప్రవర్తకుల రగు

శ్రీమాన్, బెడుదూరు రామాచార్యులచేతను

శ్రీమాన్, బెడుదూరు కందాళ్య రంగాచార్యులచేతను

రచితము.

బరూరు, త్యాగరాయశాస్త్రిలు ఆండ్ సన్ వారిచే

సర్వస్వతంత్రమును పొంది

యన్. వి. గోపాల్ అందుకో.,

అనందభారతి ఫవర్ ముద్రాక్షరశాలయందు

ముద్రింపించి ప్రచురింపబడియె.

చెన్నపట్టణము.

చంద్రామృతము.

ఇది ఒకసీసా ద్వారమువలన చేతవైద్యుడు అవసరంలేదు. అన్ని రోగములను పోగొట్టును. ప్రతివారినీ ఒకరినొకరు కలియజేసి రస విష గంధకాదులు కలియలేదు. వీనిని వైకృతానంద యొక్కవంటి వారినొప్పలు, కీళ్ళనొప్పలు మొదలగు నొప్పలు, బాధ తొరము, చిరుము మొదలగు చర్మవ్యాధులు నివారించును. కొన్ని బొట్లు నీళ్ళలో విడచి తుచ్చుకొనిన కీరలజ్వరము, కడుపునొప్పి, అజీర్ణము, శూల, దగ్గులు, కడుపులోబల్ల కీర తవారక ఖైత్యరోగములు, మూలవాద్యి, బలహీనము మొదలగు నకల రోగములను పోగొట్టును. వర్షములేదు దైర్యమును మందుతోగూడా పంపబడును. పీసా 1-8-0

శైగరోగనివారణి.

మూత్రము పెడలునపుడు పొట్టు, మంటలు, మూత్రద్వామ నుడి తెల్లగాగాని, పచ్చగాగాని చీమువంటి ద్రవము పెడలుట, పొత్తికడుపు నరములు చిగిడియుటమూత్రకోశమున బొట్టు తరుచుగా విసర్జనము చేయుట, మూత్రము బొట్టుబొట్టుగా పెడలుట మొదలగు గుణములతో నీరోగము ప్రారంభించిన వెంటనే ఈ ద్రావకము యేడుపూటలు నేపించిన నాళముదగ్గర పుండుమాని చీమువంటి ద్రవముకట్టి మూత్రము భారాళముగా పెడలును. నాళములయందలి జలజల మానను ఈ ద్రావకము పాత శైగరోగములనుకూడ సత్కర్మలో మార్చును. 1-4-0

చేవినొప్పి తైలము.

చేవిలో చీముఉన్నయెడల పోటును కరుగదీసి అజలమును నీరంజిలోనెత్తి చేవి లోవిడచి కడిగి తడిలేక తుడిచి దూదిపెట్టి అణవలయును. చేవి, గొంతు, వాత నొప్పిగలిగియుండిన నీళ్ళుకాచి కంబలితో తడిపి పిండివేసి వేడి ఆరకమునుకే ఒత్తించ వలెను. నొప్పియున్నచోట అభికనూనె నరుచువలయును. నొప్పిస్వస్థమగునంతవరకు వైద్యము రాయవలయును.

K. Sankarappa
Recd
26-1-19
1907

2 బుడ్లు 1-0-0

నేత్రాంజనము.

ఈ తైలము ప్రతిదినము ఉపయం కన్నులలో పువరేయి గించిన యెడల కన్నునొప్పి, పొట్టు మాతలబడుట, నీర కన్నులు, మాల్బుగా మంటుట, పిసికట్టుట, కండ పగుగుట, నెట్టగామంటుట, కళ్ళు మంటుట, నీళ్ళవారముపులు మొదలైన వ్యాధులను పోషించును. 1-0-0

శ్రీ ర మ్మ

బెడుమూడు శ్రీ వేంకటాచల రమణాంకితం బగు

హ రి శ్చంద్ర నాటకము.

శ్లోకాంతం

లీల బెడుమూడు మంచరమునక బెన్నందు విన్నాణమా॥

శైలాగ్రంబున నిల్చి భక్తజనతా సంతకాపేక్షశ్రీ॥

సింహాకాంతలతోడగూడి నలన స్నీ రేజపత్రేక్షణం॥

జాలావన్ముడు వేంకటేశ్వరుడు యిష్టావ్యాప్తి మాపుతక॥

ఉ॥ అంబర కేసు నాదుహృదయాబ్జమునందు డలంచి మొక్కి పే॥
రంబును తించి ధాతను దీరంబుగ నెంచుచు వాక్సతీలలా మంబును భక్తిచే
బాగడిమత్పుతి బ్రోచుటకై నుతింతుహ॥ స్తాంబుజయుగ్మమున్ గొగిచినాదను
సైందవకంధ రాహ్వయ॥ తే॥ గీ॥ జగతి బ్రాచేతసుని బరాళరతనూజ॥ కాళి
దాసాదిసంస్కృతకవులదలచి నన్న పాఠ్యనిభక్తిచే నన్ను తించి॥ తిక్క
యజ్జకువేడ్కతో మొక్కి వేడి॥ తే॥ గీ॥ నిర్మలాంగంబులందుల నిలుచు
టుకి॥ వ్రణములకు బారుమట్టిక వ్రణముభంగి॥ సరళపదగుంబనార్థములే
సరకుగొనక॥ దప్పలంచెడి కుకవిసంతతులదెగడి॥

మాటలు॥ అని ఇష్ట దేవతా ప్రార్థనంబును, సుకవి నమస్కారంబును,
కుకవి కుడ్కుర ధిఃకరణంబునక గావించి లోకంబునకు రమ్యం బగు
నొక్కనాటకం బొనర్చి మద్వంశంబు నభివర్ణించెద॥

ఉ॥ ఎల్లజగంబులందు నుతికెక్కిన శ్రీమహనియ్యమూర్తికందాశ్వ
కులాబ్ధిసంభవసుథాంశుడు మజ్జనకుండుగోత్రసంపుల్లసిలో త్వలంబులను
మోడమెల్లర్పగ బ్రోచెకీర్తిశో॥ భిల్లగ శేషయార్యుడను పేర మహావిభవాభి
రాముడై॥ తే॥ గీ॥ అతడు శ్రీరంగకులజడై యలనుకృష్ణ॥ యాద్యడనునా
గురునకనహాయనుకవి॥ కనుగుచెల్లియలై న లక్ష్మ్యంబును నెడి॥ నతిని పరి
యించిననుగాంచెత్తితిలమున॥ క॥ వాధూలనగోత్రంబున॥ సాధులుకొని॥
యాడ నేను జననంబై శ్రీ నాథానుగ్రహమున గవి॥ తాధారను సుకృతి
విరచితాత్ముడ నైతి॥ తే॥ గీ॥ రామకవివర్యుడను కడురమ్యమయిన
ఈహరిశ్చంద్రనాటక మిలిబ్రసిద్ధి॥ గాగగృతిజేసి యర్పింతుకవులుబాగడ
వేంకటాచలపతిపేర నంకితముగ॥

యుండ. మన మెంతవారమునుదుబ్బిచే నూతనవయస్కులగుస్త్రీపురుషు లితర పతి సతుల వరించి చెడుటకు గారణం బయ్యె, గావున, నీచెప్పిన నాటకాభిప్రాయం బను దివ్యోదకంబున సకల ధర్మాలవాలంబును, సత్య వాక్యం బనెడి మూలంబును కలిగి కీర్తిలత వృద్ధియందు నందు బతిభక్తి యనెడి పుష్పగుచ్ఛంబు భాసిల్లుచుండు దీనియర్థంబు దెలిసికొనిన మాన వులు హరిశ్చంద్రునివలె సత్యవ్రత నిష్ఠులగుదురు. ఈనాటకంబును వేడు కచే హరిశ్చంద్రునివలె సత్యవ్రతనిష్ఠు లగుదురు. ఈ నాటకంబును వేడు కచే జూడగోరిన చేడియలుచంద్రమణివలె పతిభక్తి నిరతు లగుదురు. అందువలన వారల కిహాపరసాధకంబగును. కాబట్టి, ఇహమహనీయ నాట కంబును, నవరసాలంకారంబును, సృత్తగీతవాద్యస్వరతాళమేళనంబుగా నాడుటకు ముందు ఈసభామండలంబునం దుండెడి పండితజనపాద పుండ రీకంబులకు దండప్రణామంబు లాచరించినిర్విఘ్నంబుకొరకై విఘ్నేశ్వరు నిఁ బ్రార్థితము సభ॥

విఘ్నేశ్వరుని ప్రార్థన.

దరువు-కల్యాణి-అట.

గంగాధరతనయా-గజానన-గంగాధరతనయా॥ తుంగభుజంగమ పుంగవభూషణమంగళకర దేహ-గజానన॥ గంగా॥ మామక వాహనమౌ డక ఖా దనభాషాధిపమతహే-గజానన॥ గంగా॥ తాండవభేలనపండితపాలన ఖండితరిపువీరా-గజానన॥ గంగా॥ గురుగణపతిశ్రీకరనుగుణాకరసురముని సన్నతహే-గజానన॥ గంగా॥ దురితదళనబెడుదూదని కేతన-వరమునిపరి పాల-గజానన॥ గంగా॥ క థా ప్రా ర ం భ ము.

దేవేంద్రుడు.

దేవేంద్రుడు వచ్చుట

దక్షపు-ఆరభిరాగము-ఆది.

కొలుపుకూటముజేరెను-సురలోకనాథుడు॥ కొలుపు॥ ఇరుగడలను
మునివరులునుతింపగ-సురకిన్నర భేచరగడుదులతో॥ కొలుపు॥ సౌరవార
వరసారీదనములు-కోరికతోడనుజేరి సటింపగ॥ కొలుపు॥ వారక శ్రీబెడు
దూరుకౌరిపద-వారిజములువేసారకదలుచు॥కొలుపు॥

దేవేంద్రునిమాటలు॥ మునివరులారా! మీరతులిత తపశ్చర్యా
ధుద్యులు మీరెరుంగని సంగతు లేలోకంబునక గల్గునే. నేనిపు డొక
ప్రశ్న గావించెద. వినుండు, ధరణిలో సత్యవ్రతాచరణుం డగు భూ
రమణుం డెవ్వ డానతిండున్నామి॥

నూతునిమాటలు, సప్తములులారా! ఈపురందరు డొనర్చిన
ప్రశ్నంబు విని, ఈకశ్యపముని కన్నులు మూసె, ఈయత్రముని దాత్రి
బాడకదొడంగె. ఈబారచ్యాజుండు భయంబు నొందె. ఈగౌతముండు
పాదాంగువంబుచే నేలద్రాయక దొడంగె. ఈజమదగ్ని జడభావంబు
నొందె. త్రిలోకాధీశ్వరుం డగు ఇంద్రుపల్కులకు తగిన సదుత్తరంబివ్వ
కన్న మీకపక్షిర్తి రాగలదయ్యా వసిష్ఠవిశ్వామిత్రులారా॥

వసిష్ఠు॥ మ॥గిరిభేధితేలియంగజేతు నిపుడీశ్వర్యాణు లెల్లన్వినక!
సరసీశా ప్తకులోద్భవుండు సుగుణాంచత్కిర్తి సత్యవ్రతాచరణుండాశ్రిత
కల్పకుండగుహరిశ్చంద్రుండునానుండునీ! ధరనాభూవరుబోలొండొరులు
సత్యేదార్యశీలంబునక॥క॥ కలనై నబొంక నేరడుతొలగడు పరిపంధి నెదిరి
తోరపుకలిమి! స్థలియుండరిజనాళికినలయకనిష్టార్థమిచ్చునతడును రేంద్రా
మాటలు॥జంబాంతకా! కుంభినితలంబున నేజాడనిరాజులులేరు. అంభో
రుహమిత్రకులసంభవుండగు హరిశ్చంద్రమహారాజసాంద్రతరసత్యసంపద
నెన్నుటకు పన్నగబతి కయిన శక్యనూ! భూతలంబున సత్యవ్రతంబుచే
ప్రస్తుతి కెక్కినవా డతహొక్కడితరుల బెప్పనేలనయ్యా॥

వసిష్ఠ విశ్వామిత్రుల సంవాదము-మత్తకోకిలలు.

విశ్వామిత్రుడు॥ ఏలయీబలుమాటలాడగ నింద్రుసన్నిధిబోలునే!
బాలికుండగు వాని నన్ని నపాపమును రాకుండునే॥ ఏల॥

వసిష్ఠుడు॥ చాలనీకిటుకోపమేలర చాలుచాలురకౌశికా! పాలితా
మరపాళికిల్వన బాడిదప్పగ బల్కకూ॥చాల॥

శిష్యుడు.

వసిష్ఠుడు.

విశ్వమిత్రుడు.

విశ్వా॥ మానుగా మునికోటిగానని మాన వేశ్యకగంటివే! వాని నిల్కడవానిసత్యమువాని యోగ్యతగాననె॥ ఏల॥

వసి॥ భానువంశ్యులనూసమాన్యతబాపులాట యెరుంగవే! మాని వై యీపాపహేతువుమాటలాడగజెల్లునే చాల॥

విశ్వా॥ వాసిమీరబురోహితంబినవంశజాచుని యింటిలో! కాను కొరకై చేసినందుకు ఖండితంబుగ జెప్పెదో॥ఏల॥

వసి॥ దోసమేలర నీకు శ్రీబెడుదూరుదామునిప్రేమతో! భాను దండుత్రిశంకనూతుడుబాసదప్పడులేశముక॥చాల॥—మాటలు॥కౌశికా! వినుము, సూర్యకులోద్భవు లగు రాజులకు పురోహితంబు జేసినందుకు బాగడితి నంటివా! ఆదికాలంబున నీయింట బురోహితంబు జేసియుంటి గదా! నీవెన్ని కాసులిచ్చియుంటివిరాతుంటా! కన్నుమిచ్చు గానక వేల్పు మన్నెవానికొల్వలో తెలివిమాలిన పలుకులు బలుకకురా తులువా!

విశ్వామిత్రునిమాటలు॥వసిష్ఠా! విను. మీమునివరు లందరుండ నీవేమోగరిష్ఠునివలె నికృష్టోక్తులుపలికెడవు. రాజుకులంబునబుట్టినవారు సత్యాత్ములనిన, నేనమ్మజాలను. ఇమ్మునివరులందరు నీమాటవిన్నవారింక బలవంతంబుగా నేల గొంతుజించుకొనియెను. ఈరోప్పుటచే దప్పిగల్గును చాలింపుమా॥

వసిష్ఠునిమాటలు॥ విశ్వామిత్రా! నీవంటి తక్కువర లెవ రెన్ని మాటలాడినను, నాహరిశ్చంద్రునత్యంబు దప్పింపజాలరు. బ్రహ్మరుద్రాదులకయిన నారాజగుణాతిశయంబు గణింప శక్యంబు గాదు. గావున నింక నోదమూసికొనుమా దురాత్మా॥

విశ్వామిత్రునిమాటలు॥ వసిష్ఠా! విను. హరిశ్చంద్రుండు సత్యాత్ముడని నిందరిలో నిశ్చయంబుగ బలికెడ, పు నేవానిపై చలపట్టిపడఁజ్రమ్మనిగావించి, నిష్ఠురాటపుల గవ్వపడునటులజేసి, ఆలుబిడ్డల నెడబాపి మాలలుపాలు గావించి, శీలత్వ మెడలించి, సత్యంబుపై బాళి దప్పించి బొంకించిననీ వేమయ్యెడవురా॥

వసిష్ఠునిమాటలు॥ విశ్వామిత్రా! విను. మేడమండరంబులుతల క్రిందైన, నగ్నిభట్టారకుండు చల్లనైనా, నూర్యచంద్రులు సేలవాలిన, సముద్రంబు లింకిపోయిన, లోకంబులుచీకాకుబడినా, కులసత్కీ బాసినా, కులహనియైనా, పుత్రమిత్రాదుల నెడబాసినా పలికి బొంకనేరడు. నీ వెన్ని బాధలబెట్టినా నారాజు సత్యవ్రతంబు నిత్యంబుగాబాలించునుగాని, యించుకై నక బొంకనేరడురా॥

విశ్వామిత్రునిమాటలు॥ వసిష్ఠా! ఈవట్టిమాటలాడిన ఫలంబేమి? నేనాహరిశ్చంద్రుని బెట్టరాని యిడుములక బెట్టి సత్యహీనుని గావించిన పండమేమిరా బ్రహ్మపుత్రా॥

వసిష్ఠునిమాటలు॥ విశ్వామిత్రా! విను హరిశ్చంద్రమహారాజు బాల్యము మొదలు మనోవాక్కాయకర్మంబు లేకలోపంబుగావించినసత్య వ్రతంబు సలుపునుగాని, కలనయిన బొంకనేరడు. నీవింక నాతనిమతి గలంచి ధైర్యేతరుని గావించి బొంకించితివేని. నేబలికడి ప్రతిజ్ఞవినుము. శిఖా యజ్ఞోపవీతంబులు విసర్జించి పోడిమిగా గాడిదెవై నెక్కి హీనమాన పుని తలపుఱ్ఱలో మధ్యమాంగంబులు మెక్కుచుకులభ్రష్టుడనై దక్షిణాభిముఖుడనై పోయెడరా గాంధిపుత్రా॥

విశ్వామిత్రునిమాటలు॥ వసిష్ఠా! వినుము. హరిశ్చంద్రుని బుద్ధి గలంచి లబధమాడింపలేనైతి నేని మత్ప్రతిజ్ఞనువినుము. పంచాగ్నిమధ్యంబున నిల్చి బ్రహ్మద్రాదులక గూర్చి నేనొనర్చినఘోరతపంబులోసగ బాగం బతనికిచ్చి ఈభూలోకంబునంతయు పూజ్యంబుగ రాజ్యమేలించి పిమ్మట దేవేంద్రు నర్థసింహాసనంబున పదునాల్గుమన్వంతరంబులవరకు నిలిపెడ, నీవుపోయి యారాజున కబధమాడవద్దని చెప్పము పోరా॥

వసిష్ఠునిమాటలు॥ విశ్వామిత్రా! యామాన వేశ్యకునకు నేబోయి చెప్పవలెనా॥ యాతని మేనితోడనే సత్యాదిగుణంబులు పుట్టియున్నవి. యొకడుచెప్పవనిలేదురా కట్టడి॥

దేవేంద్రునినూటలు॥ ఓవసిష్ఠ విశ్వామిత్రులారా! మీవాక్కుల హంబుచే భూతాక్రోశంబుపుట్టెనిఖిలజగత్ప్రళయం! కారణోత్పాతంబులకు గనుపట్టక దొడంగె. గొలువునకగల బృంహారకులందఱు దిగులొందిరి. గాన, నావంశనంబుగైకొని మీవాక్కులహంబుమాని మీనివాసంబులకు బోయిరండు మహాత్ములారా॥

అట్లనే బోయివచ్చెదమయ్యా॥

దరువు-నాట-ఆది.

చోవుదారివచ్చె సభకుసాంపుమీరగా-చూపుల కింపుగ జనులు చూడవీధివీధులనిలిచి॥ చోవు॥ హెచ్చుగా పురజనులకెల్ల హెచ్చరికలు జెప్పకొనుచు॥ చోవు॥ రాజేంద్రుండుసభకు నేమరాజసముగావచ్చెననుచు॥ చోవు॥ లలితమా బెడుదూరీశుడలచుడని డండించుచు॥ చోవు॥

మాటలు॥ హిత పురోహిత మంత్రిజన కవి భట నట గాయక వందిమూగధవాంశిక వైతాళికాది సకల విద్యజ్ఞసంబులారా! నేడు మన రాజు నిజ తేజోవిరాజమాన వైభవంబుతో గొలువుకూటంబునకు వచ్చుచున్నాడు. గావున, మనవీటిలోగల నాటకశాల లాటకూటంబులు హజారంబులు బజాడు లాదిగాగల ప్రదేశంబుల గంధకస్తూరికాది పరిమళోక కంబులు జల్లించి ముత్యాలముగ్గు లేర్పడక బెట్టించి మంగళకరంబుగా రంగవల్లికలు దీర్పించి మణిమయాతపత్రద్వజపతాకంబులెత్తించి మకర తోరణంబులకగట్టించి యెల్లెడల చల్లదనంబు లుల్లసిల్లునటుల వట్టివేశ్య పందిళ్లుబెట్టించి యలంకారంబు చేయవలయునయ్యా పురజనులారా॥

మంత్రి.

హరిశ్చంద్రమహారాజు.

పురజనులమాటలు॥ మంచిదయ్యా చోబ్బారి॥

చోవుదారిమాటలు॥ ఒరేభటులారా! రాజువరకు మీరందరు
అదబ్బ జాయింపుకొని యుండుడు ఖబర్దార్॥

హరిశ్చంద్రుని వేషముకథ—ద్విపద—శ్రీరాగము.

శ్రీ హరిశ్చంద్రుడాశ్రితరక్షకుండు—సాహసపద్మణశాలి శ్రీకరుడు—
పోలచతుర్విధపుణ్యుడై ధరణి-బాలించుచుండి యేర్పడనొక్కనాడు—
మునులమతింబున ముదముదలిర్ప-ఘనతరసవసంబుగావింపదలంచి-మధు
నూనముననిజమహిమదీపింప-బుధజనుల్నుతియింపభూరి తేజనమున కొలు
వుండగా నెంచికువలయేశ్వరుడు-సలలిత సంపూర్ణ చంద్రునిభాతికిరత్నకుం
డలహారమణియకటక-నూత్న భూషణ వజ్రసూపురపతక-వరమణిభూష
ణావళుళుకోభిల్ల-విదదులెత్తుచు పందిబృందంబువొగడ-ప్రణవభూరిభేరి
భాంకృతుల్ జెలగ - గణికాసముహంబుగానంబుచేయ - గదలెశ్రీబెడు
దూరుగరుడవాహజుని-మదిలోనదలచి యమ్మనుజవల్లభుడు॥

దరువు-శ్రీరాగము-రూపకము.

సభ జేరెనాహరిశ్చంద్రభూవిభుడు - ఉభయపార్శ్వంబులనునిభవ
యంబులునడువ - సభయులగువారలకునభయదానంబివ్వక॥ సభ॥ భట
నటులునిటలతటఘటితకరవుటులునై - చటులముగడనదుముండలబొగడ
గాను॥సభ॥లలితమాబెడదూరు నిలయుపదములుమదిని - దలచుచును
సంతసము కొలదిమీరగును॥ సభ॥

మంత్రికై వారము-మాటలు॥ హరిదంత దంతావళ దంతకాంతి
ప్రద్యోతమానకీ! దుష్టజననిగ్రహోద గ్రనమవర్తి! శిష్టజనదయాను
వర్తి! హరిశ్చంద్రమహారాజచక్రవర్తి! విజయీభవ రాజేంద్రా॥

రాజుమాటను॥ మంత్రి! నేను విచారించదగిన రాజ్య కార్యంబు
తెవ్వయైన గలవేమయ్యా సత్యకీర్తి॥

మంత్రిమాటలు॥రాజేంద్రా! నేనువిచారించదగిన రాజ్య కార్యంబు
లేమియు నగుపడలేదు మహాత్మా॥

రాజుమాటలు॥ మంత్రి! మదియ భుజాదండమండిత పరాక్రమం
బుచే బెండుబడిన భూమండలాధీశ్వరులవల్ల-బంపబడిన వార్తాపత్రిక లే
యైన వచ్చియున్న వేమయ్యా మంత్రివర్యా॥

మంత్రిమాటలు॥ వచ్చియున్నవి చూడండిస్వామీ॥

రాజమాటలు॥ మంత్రి! వీరు బంపిన కప్పంబులను తెక్కప్రకారంబుగ ఖజానాకు జేర్చి భటవర్గంబునకు నిలుకడ తేకుండ జీతంబులు బట్టాడా జేసియున్నావేమియ్యా॥

మంత్రిమాటలు॥ మామూలుప్రకారం బందరకు బాకీలేకుండా జేసియున్నాను స్వామీ॥

రాజమాటలు॥ మంత్రి! బీదలకుగాను మన మొసర్చిన సత్రంబులకుపైకము బంపియున్నావా॥

మంత్రిమాటలు॥ తెక్కప్రకారంబుగ బంపియున్నాను స్వామీ॥

రాజమాటలు॥ మంత్రి! మగధమాళవనేపాళ మళయాళ కాశ్మీర సావీరాది వివిధదేశాధీశ్వరులగు రాజవరులకుసత్వధర్మంబులదప్పక దేవ విప్రాగ్రహారంబుల బన్నుదియ్యక ప్రజలకాపదలుగల్గుకుండునటులవ ర్తింపుడని ప్రత్యుత్తరంబులవ్రాసి మదీయ్యముద్రవేసి పంపుమా సత్యకీర్తి॥

మంత్రిమాటలు॥ మంచి జట్లనే పంపెదను స్వామీ॥

రాజదరువు-రూపకము-బిలహరి.

చైత్రమాసముసత్రయాగము-సలుపగవలె॥ చైత్ర॥ పాత్రయాగ సూత్రవిదుతా- చాత్రీసురపుత్రులబిలు॥చై ॥ నేడవ్రాహ్మణపత్రికలనునిఖిల రాజులెల్ల సుఖము-బాడలన్నియుఁబాడనిస్సలతోడ వేడుకరా॥చై తొలుత గుడునిబిలువబంచి యలఘుయాగ భారములను-తెలియనడిగి వారిసెలవు కొలదివస్తువులుగూర్చుము॥చై త్ర॥ సరయువునకును త్తర దిశగురుశిల్పకోవిదులతో-పరశాలయునిర్మింపుసుర భేదరులుఁబాచియరుదండగ॥ చై॥యన వరతముబెహదూరిహరిచింతనమరువక ఈపనులుజేయగా-ఒనుముధనము గొనుముఘనముగయి॥చై త్ర॥-తే॥గీ॥ మంత్రిశేఖర యీచైత్రమాస మందు! సర్వతోముఖమనుపేర జన్మమిపుడు! నేనొనర్చెదగావుచ మాని జనుల! బిలువనంపుము వేగంబజెలుపుమిగుల॥-మాటలు॥ మంత్రి! చూచితె, ధాత్రిలో చైత్రమాసం బెంతచిత్రంబయ్యె, కిసలయ పుంజమంజరీ భాసురంబులైన సకల వృక్ష నికరంబుల తుదలంజేరి కొదనుకోయిలలు కూయుచున్నవి, చెలువుగులికెడిచిలుకలకలకలఁబానంబులువిననింపయ్యె, అంగజశరసంఘంబుల కిర వగు శృంగారభవనాంగణంబు లనజలంగుల తాకు డుంగంబుల ముంగిట రంగడ్బంగ సంగీతరవంబు విన వేచుకగుచున్నగి. సకలజనమనోభీష్టదంబైన ఈ చైత్రమాసంబున యజ్ఞంబుజేసిన

యోగ్యంబై యుండు గావున, వసిష్ఠాదిసన్మనుల రప్పింపుము. కావలసిన యాగసంభారంబుల దెప్పింపుము. సరయూనదీతీరంబునను దగ్భాగయోగ్యభూమియందనల్పశిల్పకోవిదులలోయజ్ఞశాలనిర్మింపుమామంత్రికేభర॥

మంత్రిమాటలు॥ రాజేంద్రా॥ మీరానతిచ్చినప్రకారంబుగాఇప్పుడులు తప్పక జేసెదను స్వామీ॥

విశ్వామిత్రుని వేషముకథదరువు - దర్బారురాగము - అట.

గాధినూనుం డెంతకఠినుడో రాజును-బాధ జేసెనని ప్రజలుననుదిట్టరై॥ గాధి॥ తపనకులోడ్చు పునిదయ లేక కూడడై - విపులవై భవములనపహరించె నని॥ గాధి॥ సురుచిర బెడదూరుపుర వాసుడగుశౌరి-కరుణింపడేము యీ ధరణినాధునినేడు - గాధి॥ — మాటలు॥ ఆహా! కోపంబునకు సమానంబైన పాపం బెందైనగలదేదైనమా! ఇంద్రసభామధ్యంబున తపోగరిష్ఠుడగు వసిష్ఠుండు హరిశ్చంద్రునిసత్యంబు బాగడిన నేనహింపక గ్రోచావే శంబున నతని బొంకింతునని నిష్ఠురప్రతిజ్ఞ జేసితినే! ఇంక నాశవధంబునెర వేడ్చుటకునిష్కారణంబుగ గపటక్రిమిలుబన్నిపరిపూర్ణ దయాదాక్షిణాది గుణసంపన్నుండై జగతీతలంబు బాలించెడిసత్యవ్రతుండగు హరిశ్చంద్రుని బాధింపవలసినే శ్రీహరి! శ్రీహరి! కాని, ఈకారణంబున యమ్మహారాజు సత్యసంపద నిఖిలలోకంబుల నిండించెదనొండె, గాక, యతనిబొంకించెద నొండె. ఈరెంటిలో నొకటిగావింపవలసిన విధియయ్యె. నాకారణంబున నతనికి కష్టపాటులుగల్గుటయు, లోకులచే నాకు తిట్టులాటులుగల్గుటయు, మాయితపురకు పూర్వకృతకర్మ లభ్యంబయ్యె. నింక చింతింపనేలనయిన నాయోగదృష్టిచే హరిశ్చంద్రుండు నతని యిల్లాలును తొలిజన్మంబున నెవ్వరై జనించి యేయేసుకృతదుష్కృతంబు లాచరించిరో చూచెద॥

చంద్రమతి హరిశ్చంద్రుల పూర్వజన్మ వృత్తాంతము.

సీసమాలిక॥ ఈహరిశ్చంద్ర మహీపతి తొల్లింటిపుట్టున భూమిలో బొందుగాను॥ నీలలోహితమహీపాలుడై జనియించె చంద్రమతియుదొలి జన్మమిందు॥ నాపురిలోపంట కాపకులంబునగలకంధరనబుట్టి ఘనముగాను॥ భద్రుకోడలై పతియనుమతిమీరి రాటాలసాలెలోరమ్యముగను॥ పడతి యేమలుబట్టియొడుకుచుండగ రాజదుష్టుడగనమైనతురగ మెక్కి॥ పురవీధి వచ్చుచుబొలినివీక్షించి మదనఘూర్ణ బిన్నహృదయుడయ్యె॥ నాపంటవాల్గంటిభూపాలుజుచెనయ్యెరువురకున్ను బ్రేమమినుమడింప॥ రాజవద్యుడు

దానిరమణుని జెరబొట్టి తక్కిన కాపులజక్కబట్టి చంకాలసేవ జేయుండని నియమించి సర్వధనంబుల సంగ్రహింపఁ బ్రదుకఁ దగ్గ దాని బంధులగు లో నబడఁజూచి యబ్బూమి పాటుండఁ తఁకలకంధరిని భార్యగా వించుకొని రతి కేళి దేలగళర త్కాలమైన కామిని కేదార గౌరీ వ్రతమును వరుస నిర్వదియొక్క వత్సరములు సన్నియుద్యాపన సంపూర్తిగా వించుపతి నెడబాసిన పాపమెల్ల! బాసియారాజు నెబటియగా భావించి చిరతర సౌఖ్యంబు జెందుచుండఁ నంతట నేను నయ్యవని శుకడ కేసినర్వజి కాభ్యరాక్షసుడు నీకు మిత్రుడు దేవతా మిత్రుడౌ నాతఁడని పిన-పర దార సంగ్రహంబు జేసిన పాపంబు జెడిపోవునంత నాతపములో నగమిచ్చి ధరణి నెల్ల ముందు జన్మంబున ముడముతో నేలెత్తు నన రాక్షసుని జంపియవని నేని. వారిధ్య గోకట శరీర ముల్వీడువనందతడు హరి శ్చంద్రుడై జనించె॥ నాకాస నెలతయు శ్రీకార వంతిపురాధీశ్వరుని గూతు రై జనించె! దుష్టలక్ష్మణంబునందు నాదు హితవ్రతడు! బెట్టెలో బెట్టియేటిలో ప్రేయబనుప! మయుడు పాలించి యాచంద్రుని నితనికిచ్చి పెండ్లినిగావించె హితముమీర॥—మాటలు॥ కావున, ఏడుతోలి జన్మమున జేసిన కర్మ ఫలంబీ జన్మంబున ననుభవింపగలవారు. నాతప్పుగాదింకొక చిత్రంబుగంటి. ఈహరి శ్చంద్రుండు తొలి జన్మంబున నీలలోహితుండై యుండిపంట కాపకులంగున నెత్తికొనివచ్చిన పాపంబుబోగొట్టుటకు నేనితనికాజేరి దేవకంటకుడై న సర్వ జిదుడను రాక్షసుండు నీకు మిత్రుండు, నీవాదనుజ వధించిన జగదుపకారి వౌ దునందువలన పర దారగమన పాపంబున శించు. ముందు జన్మంబున నాతపం బున సగభంగంబుబంచి నీకిచ్చి పూజ్య బుగభూలోకంబున రాజ్య మేలించి పిమ్మట నింద్రార్థసింహాసనంబున నునించెదనని గూటయిచ్చి యారాక్షసుని జ పించితి నానీతిలో హితుండై ఈహరిశ్చంద్రుడయ్యె నితని బరీక్ష చేసి చూచెద.

డడుపు-కమాల్ రాగము-రూపక తాళము.

ఏరీతి మాయబన్నుదు-భూరమణుని-బొంకించుట॥ కేరీతి॥ మేరజేని ధనముగోరి నేరమెంచుచు గూరమత్తినై-భూరి రాజ్యము గుంజుకొని-ఘోర కావకనుబంపుట॥ కేరీతి॥ వాసపునికడనుబల్కి సవాదులన్నియు జెప్పియుండునో-దోసకారి యావసిష్ఠుడు మోసమానోహముందేగతి॥ ఏరీతి॥ హెచ్చుగా నేధనముగోరి ననిచ్చునో నతడివ్వకుండునో-అచ్చుగా బెడుమారు నేలిన అంబుజాక్ష శ్రీహరిహరియిక॥ సరీతి॥

సీ॥ బ్రహ్మపుత్రుని బెక్కు బాధలనయించి పుత్రశోశాబ్ధింముంచినాడ! దివిజలోకముంకు దేహంబుతోడ నేబరగత్రిశంకుని బంపినాడగురుతరంబగు

విఘ్నకోటికినోర్చియు బ్రహ్మ పడ మేనుపడసినాడ | ధాతకుబదులుగాభూత
జాలంబుల నంచితగతినిబుట్టించినాడ | అంబరీషునియొక్క మేధంబు ఫలము |
స్థిరముగానిచ్చి యాశునశ్చేవునకును | చిరతరాంబువునొసగితిధరణిలోన |
ఈహరిశ్చంద్రు బొంకించు తెంతఘనము ||

మాటలు || ఆహా ! నేజేయమహిల కడ్డపడి తప్పించువా రెవ్వరు
గలరు. ఇళీ ! లోకంబుల నాకసాధ్యం బున్నదే. నాచండకోపంబున కా
ఖండలాదులు బెడదుపడుదురు. నిజచూయాప్రభావంబుచే ద్రిజగంబుల
గజవిజితేయంబాలుదు. నేనింత విచారపడనేల ? ఎనా వసిష్ఠమహాముని
శిష్యుండై హరిశ్చంద్రుం డొకయజ్ఞంబుచేయుచున్నవాడు. నాతనిజేరస్థని
మేర లేనిధనంబడిగి మాటదీసుకొనిపిమ్మట లేని పోనివాడు బెట్టుకొనిరాజ్యం
బహుమరించుచు పెక్కిడుముల చిక్కులుబెట్టి ధన మివ్వ మని దంధణజేసి
సాధ్యమగునంతవరకు దయాదాక్షిణ్యంబులుదలంపక మా యోపాయంబు
లచే బొంకించెద. ఒరేద్వారపాలక ! నారాకమీరాజున కెరుంగింపరా ||

రాజుమాటలు || పది వేలువందనంబులు స్వామి విశ్వామిత్రమునీంద్ర ||

విశ్వామిత్రమాటలు || దీర్ఘాయుష్మంతుండవై వర్ధిల్లుమారాజేంద్ర ||

రాజుమాటలు || గీ || దేవనీవుబ్రహ్మజేవునిమముగ | సృష్టికలుగ
జేసితుష్టిబాంది | సర్వమునులలోనసార్వభౌముడవగుట | నీదుదర్శనమున
నగడెగులము || — మాటలు || విశ్వామిత్రమునీంద్రా ! స్థావరజంగమాది
భూతంబులతో భువనంబులబుట్టించిన పరమేష్టికిసమానుండవై బ్రహ్మ
పదవిగనిన మీపాదధూళి స్పర్శంబుచే నాకఖలమోడంబులు గలిగె,
మీరిచ్చటికి వచ్చుటకేజేసి నాభాగ్యంబు యోగ్యంబయ్యె. నాజన్మంబు
ఫలించె నాకులంబు పావనంబయ్యె || మిమ్ముగొనియాడ నేనంతటివాడ.
మహాత్ములగువా రూరకేరారు మీరేపని నిమిత్త మిచ్చటికి విచ్చేసితిరో
సెలవిచ్చిన సేయకగలను మహాత్మా ||

విశ్వామిత్ర || జననాయక నేనిప్పుడు | ఘనగవనంబొకటి సేయగాధన
మునకై | పనిపూనినిన్ను వేడగ | జనులెంచితివయ్య రాజసత్తమ వేడ్క || —
మాటలు || రాజేంద్రా ! నేనొకయజ్ఞంబు సేయకదిలించి ధనార్థకై నిన్ను
యాచింపవచ్చితి, నేనడిగినంత ధనంబిచ్చి కీర్తివహింపుము రాజేంద్రా ||

రాజుమాటలు || మునీంద్రా ! నీయజ్ఞంబున కెంతధనంబు గావలసి
వచ్చునో సెలవిచ్చిన దెప్పించి మీకొప్పించెదను స్వామి ||

విశ్వామిత్రునిదకుపు - తోడిరాగము - రూపకతాళము.

ధనమొసంగుధరణిపాలకా - నేనడిగినంత|| ధన|| ఇనకులంబునఘన
తరంబుగ జనన మొందినదాదవిగ - మనుజునాయకమూటదప్పక వినుము నా
మఖమునకుడగిత|| ధన|| మాటలేల మానవుండుమడగజంబు నెక్కినిక్కి -
గోటిచేత రత్నమొగర మీటిన త పొడవుగల్గు|| ధన|| పుడమిబెడుదు రీశు
దయనునుడివిదప్ప డెన్నడై న-దడవులేకధనమొసంగు మడరుకీర్తులవనిగల్గు
ధన|| - మాటలు|| రాజేంద్రా ! యొకమానవుండేనుగు నెక్కినిక్కిగోటిచే
రత్నమొగరమీటిన నెంతపొడ వగునో, అంతపొడవు ధనంబు రాసిబోసి
మారొప్పగింపుమా భూపాలకా||

రాజమాటలు|| విశ్వామిత్రమునింద్రా ! దానపాత్రులగు మీకు
ధన మిచ్చుట చిత్ర మగునే మీకోరినంత ధనము దెప్పించి యిప్పించెద
గైకొనుము మహాత్మా||

విశ్వామిత్రునిమాటలు|| హరిశ్చంద్రమహారాజా! నీమనసు జూడ
వలెనని యడిగితిగాని, మాకిప్పుడేల! వలదయ్యా నేజేయు యజ్ఞంబునకు
ముహూర్తంబు నిశ్చయించుకొనివచ్చి పుచ్చుకొనిపోయెడగాని, యంత
వరకు నీవద్ద నుండనిమ్ము. మాకిచ్చిన మాటమాత్రము మరువకయుండు
మేమాత్రంబునకు బోయివచ్చెదము రాజేంద్రా||

రాజమాటలు|| పదివేలవందనంబులు పోయిరండు మునింద్రా !
మంత్రి! చూచితే, ఈమునివరుండు నాపై సప్తబెట్టిపోయె నెట్టిసమయం
బున వచ్చి యడుగునో గదా సత్యకీర్తి||

మంత్రిమాటలు|| ఆహారాజేంద్రా! మీకోరికసమయంబుగలదా ఏల
చింతించెదరు, యెప్పు డడిగిన నప్పుడే యొసంగవచ్చును లెండిస్వామి||

విశ్వామిత్రుని|| క|| అవనింక బలుమృగంబుల | మానుగబుట్టింప
వానిమదమణిగింపక | కాననభూమికిభోరన | భానుకులోద్భవుడు వేటపని
గావచ్చుక - మాటలు|| ఆహా! నేనింక నపూర్వ ఖగమృగంబుల
బుట్టించితినేని, ఈజగతిజను లందరు దిగులొంది హరిశ్చంద్రుల కెరుంగిం
తురు, అతం డంతట సాహసంబున వేటనిమిత్తంబు గాంతారభూములకు
రాగలండు, తర్వాత నొకపని జింతింపవచ్చు.

దరువు - ఆనందభైరవి - ఆదితాళము.

పౌరులందరురాజుజేరగా - పొలుపొందగవచ్చిరి|| పౌరు|| పైరులు
పంటలసారమృగంబులు - చేరివినాశమునేయగభీతిని|| పౌరు|| దెండంబున

దిగులొందుచు నెంతయు-నందడిమీరగచయ్యననటకును॥పొడు॥కోరికతో
బెడదూరుపురంబును-సారెక్కుబ్రోచెడిశౌరినుతింపుచు॥ పారు॥ మాటలు॥
సప్తపారధిపరివేష్టితాఖండి భూమండబాధీశ్వరా! కోటిరసంఘతేతజంబా
సురాంతిక మణికుంభ త్వాదయుగళా! హరిశ్చంద్రభూపాలా! పదివేలు
వందనంబులు స్వామీ॥

రాజమాటలు॥దీర్ఘాయురారోగ్యపుత్ర పౌత్రాభివృద్ధికలిగివర్ధిల్లుడు
పురజనులారా! మీరాకడ జూడగా, బహుభయబ్రాంతిగలవారై వచ్చి
యున్నట్టు తోచుచున్నది, నెరువకు డిదెమీకభయమిచ్చెద నదియేమో
వినుపింపరయ్యా॥

పౌరజనులమాటలు॥ ఓహరిశ్చంద్రమహారాజా! నీవు నిత్య సత్య
దయా దాక్షిణ్య నైపుణ్యుండ వతివదాన్యుండవు, భవన మాన్యుండవు.
ధైర్య సుపర్యపర్యతుండవై యుర్వీభరంబు నిర్వహించుచుండ మాకేమి
భయంబుగల్గు నైన నొక్కభయంబు మాకాపాదించి వచ్చితిమి యదె
ట్లన్న నెరుగించెదము స్వామీ॥

డరువు - నవరోజురాగము - ఆదితాళము.

నరవర మేమిదివరకు నెన్నటిని-పరమాద్భుత మృగబాధలెదు
గము॥నర॥ గురుసింహంబునుఘోరగర్జనతో - డెరుకుతోటలు నెల్ల బెరికి
వేటాడెదను॥నర॥భీకరముగబల్నూకరమృగములుయాకుతోటలు చీకాకు
గావించెను॥ నర॥ మానుగబెడదూరుశ్రీనివాసుతోడ - బానుకులేశమా
భయమువారింపవే॥నర॥--మాటలు॥రాజేంద్రా! సింహవ్యాఘ్రవరాహ
మత్రేబాదిదుష్టమృగంబులచే జూపైదులు నష్టంబులైన తదుపద్రవంబు
దీర్చుటకై నినుప్రార్థింప వచ్చితిమి స్వామీ॥

రాజమాటలు॥ పురజనులారా! నేటిదినంబున నేవేటవచ్చి మేటి
మృగంబుల గీటడంచెదగాని, మీరుభయంబుడిగి మీగృహంబుల సుఖం
బుండుడి పురజనులారా॥ గీ॥ ఘంత్రిశేఖర వినునేడు మనమువేట । కరిగి
దుష్టమృగంబులదరమిజనుల । భయమువెనదీర్చివత్తిమీవార్తనిపుడ॥పట్ట
ణంబున జాటింప బంపుమివు॥

మంత్రిమాటలు॥ మీయాజ్ఞానుసారంబుగ నట్లనే చేసెదనయ్యా॥

చంద్రమతివేషముకథ-ద్విపస - శుద్ధకాంభోజి.

శ్రీకరముఖ కాంత్రిజితచంద్రబింబ- ప్రాకటాధరనిబాప్రయసితబింప
సాంద్రగుణోజ్వలసన్నతశీల- చంద్రమతియుహరిశ్చంద్రునివేది-కాంతుడు

నేటకై కదలెడివార్త-మంతసంబునవినిమిగునయ వ్యేళ - పదకంజమంజీర
భాసురధ్వనులు-రొడకాయగట్టెనరొడహనేత్ర- కొడుకుముంగలముద్దు
గులుకుచునడువ- పుడమిశ్రీ బెడదూరు పురవాసుడలది॥

దడుపు-తోడిరాగము-ఆది.

చూపరే-టసుదతులార విభుచూపరే॥ చూపరమ్మనుమదాపుని
సముడను-భూపాలమాళికలాపుని మీరింక॥ చూప॥ భృత్యామాత్యభట
బృందయుతుండగు సత్కాత్మడోహరిశ్చంద్రమహారాజును॥ చూప॥ వారక
బెడదూరి వారిజనయనుని-కోరినుతించెడి భూరిదయాభుని॥ చూప॥ —ఉ॥
రాజితకిర్తిసాంద్రపర రాజకుళేశయచంద్రవిస్ఫుర॥ త్రేజదయాగముద్రఘన
దివ్యపరాక్రమ కాలద్రవి॥ బ్రాజదహార్యధైర్యసురయజనమున్నత భోగ
చర్యస॥ త్పుజితపుణ్యమూర్తి పెనుపొండనమృదయజాను మ్రొక్కెదక
—చూటలు॥ పదివేలువందనంబులు ప్రాణేశ్వరా॥

రాజమాటలు॥ దీర్ఘసుమంగళీభవ, హేసాభాగ్యవతీ! నీవిచ్చటి
కేలవచ్చితి పనియేమికల దీపసిబాలునింతదశ్వలదచ్చితివేహంసగామిని॥

చంద్రమతిమాటలు॥ రాజోత్తమా! నేటిదినంబున మీరువేటకై
దారుణాటపులకు వెడలు సన్నాహంబు సాటింపగావిన నేనును మీ వెంట
నరుగొడలంచి వచ్చితిని, నేవస్తుట దష్టగా దలంపకుము మహాత్మా॥

రాజమాటలు॥ పాటలాధరి! దారుణాటపు లెక్కడ, నీ వెక్కడ,
నేవేటకొరకు కారడపుల కరుగుచున్నాడ, నా వెంబడి నీవు రావలదుడు
గుము పడతీ॥

చంద్రమతిమాటలు॥ రాజేంద్రా! మీరింక లానతీయవచ్చునా!
అనపాయనియగున న్నెడబాయదగునా! ఇంతదురంతంబగు మీవియోగం
బేనెట్లునహింతు ప్రాణకాంతా! కావున, మీ వెంట కంటకారణంబు
లకు వచ్చునట్లానతిమ్ము మహాత్మా॥

రాజ-కందార్థము॥ పనితామణివినుమిప్పుడు । పనులకు నా వెంట
నీవువచ్చుటదగునో! వనరుహలోచనయండలి । ఘనమృగములజూచిభీతి
గనియెడవబలా । కాంచనభూషణమనిబాలా । యినుమగృంకక మునుపె
వచ్చెద ననువుననుడివనలతోడను! మనముననుటెగ డొందిమ్మగగర్జనల
నీవునువినియుభీతి గనియెడవబలా॥ —చూటలు॥ కనకాంగీ! విడి, వం
బున ఘనంబులగు మృగగర్జనలువిని భయపడియెడవు గావునగృహంబు
వకుబోయి నుఖంబుండుము, నేనతిత్వంతంబుగ బోయివచ్చెద నేకోమలీ॥

చంద్రమతి-కందార్ధము! భూపాలకులశిఖా వ.ణి! యేప్రాద్దునునిన్ను బాసియెరుగనుమదిలో! కోపము సేయకనన్నీ! పాపనివిడనాడదగునె! పాప విదూరా! నాపై దయజూపుముధీరా! మీపదంబుయొననే నీప్రాపునను జనుదెంతుమృగములు! రాపుజేసినవెరువనకలనసేవకావనయొననకుము పాపవిదూర!—మాటలుప్రాణవల్లభావిను, నిన్నుడబాసినిమిషమాత్రం బైననిలువగలనా! గావున, నెల్లభంగుల నన్నుదోడ్కొనిపోమ్మొస్వామీ!

రాజమాటలు|| చంద్రమతీ! ఇంతమాత్రమునకై బ్రార్థింపవలెనా, నీకభినుతంబు గల్గియున్న బోదామురమ్మ రమణీ! మంత్రిశేఖరా! అడవి మృగంబుల దుడుకుమాన్వివత్తము, గావున, తగుసాధనసహాయులై వేట కాండ్రు వెంటవచ్చునటులజేయమా సత్యకీర్తి||

మంత్రిమాటలు|| రాజేంద్రా! వేటకాండ్రందడు తగుసాధనంబు లతో ముందుజనుచున్నారు మహాత్మా||

రాజ-గీ|| సత్యకీర్తివేటనన్నాహములతోడ! నడచికరిగి మనము గడియలోన! మృగసమూహములను దెగజూచిన త్రము! రథము నడుప వయ్యరాజితముగ!—మాటలు|| మంత్రి! మనరథంబు నిచ్చుడవిమృగం బులపై బరపుము, గండభేరుండ గవయ ఖడ్గ కరభసంహారార్థులదిఖగ మృగంబుల మండించెద మంత్రిశేఖరా||

మంత్రిమాటలు|| అట్లనే చేసెదనయ్యా||

రాజమాటలు|| సత్యకీర్తి! ఈఖగమృగంబుల దిగజూచితిమిగదా, అల్లదె వసిష్టు నాశ్రమంబు గనుపట్టుచున్నది, గాన, నమ్మునిగరిష్టునితో మాటలాడిపురంబునకుఁ బోదము. అచ్చటికి మనరథంబు బోవనిమ్మా మంత్రిసత్తమా||

మంత్రిమాటలు|| అట్లనే చేసెదనయ్యా||

రాజమాటలు|| పదివేలువందనంబులు ముసీంద్రా||

వసిష్టుమాటలు|| దీర్ఘాయుష్మంతుండవై వర్ధిల్లుమారాజేంద్రా|| గీ|| ఇనకులో త్రమ యింతడ వ్యేలనిష్పడరుదు దెంచితివీవునీయబలతోడ! నడపు లందువసింపకుమయ్య యింక! గాధినూసుడుమిమ్ముజాలబాధజేయు!— మాటలు|| రాజేంద్రా! ఈయడవిలోనీవింక సంచరించినను, మాదుశ్చరితుండగు విశ్వామిత్రు నాశ్రమంబునకు కళత్రసమేతంబుగ బోకుమయ్యా, యాక్రూరకాళికుండు బాధింపగోరుచున్నాడు, గాన, వ్యరితంబుగ బురంబునకు వెళ్ళి సత్యంబుపక్క రాజ్యంబుచేయమా రాజేంద్రా!

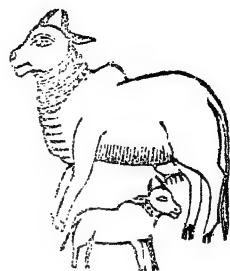
రాజమాటలు! స్వామీ! మీరానతిచ్చినటులనే బోయివచ్చెద సెలవివృత్తి మిదె పదివేలసాష్టాంగంబులు మునింద్రా॥

వసిష్టమహర్షి.

కామధేనువు.

గోవు.

వసిష్టమాటలు॥ కడుసురక్షితంబుగ బోయిరమ్ము రాజేంద్రా॥

విశ్వామిత్రుని-క॥ బ్రాహ్మణాదాజేంద్రుడు! నారీమణితనదుకూర్చి నందనుతోడక॥ ఘోరారణ్యంబునకుఁ దీరతతోవచ్చెనేడు తేజమెల్లర్చక — మాటలు॥ అహా! నాభాగ్యమేమనవచ్చు. నేగోరినరీతిగా హరిశ్చంద్ర మహారాజు నారీరత్నంబుతో దారుణాటవిజేరకవచ్చె. సేవిధంబుననైన నాభూషణనిమదీ యాశ్రమంబు జేరస్వచ్ఛునటుల బ్రేరేబింశద నెట్లనగా, రంగైన బంగారువన్నెలు గల యొకమాయకురంగంబు బుట్టించ్చిపంపితి నేని, దానిపై మోహతిశయంబుననావంబునకు రాగలండు. తర్వాత, నొకవంతపని చింతించెద నని మాయాకురంగంబు బుట్టించుట.

రాజమాటలు॥ సత్యకీర్తి! చూచితే బంగారువన్నెలపై వడ్డనై ఊర్చ్య గోమేధికపుష్పరాగాదిరత్నముల పొడలుగల యెడలితోవచ్చుడి మృగంబును నేయడవిలో నైనన గన్నవారమా, ఈమృగంబును బట్టి యిచ్చిన నాడుద్దులకొమరుం డాడుకొనగలండు. గావున, మనరథంబు నిమ్మృగంబుపై దోలునూ సత్యకీర్తి॥

మంత్రిమాటలు॥ మంచి దట్లనే దోలెదనయ్యా॥

చంద్రమతి దరువు- అట ఆనందబైరవి.

మాయామృగముగాగబోలు-దీని-పాముక మీరింకపట్టగ వలదు॥
మాయా॥ మృగమాత్రమునకునీ మేను-లేదుజగతీశదీనికై జాలినొంతుమం॥

మాయా॥ భాత్రీనాయక విశ్వామిత్రుడు-యిట్టిచిత్రమృగముసృష్టిజేసియు
న్నాడు॥ మాయా॥—తపనీనంశజమింకుచెలియబెడుధరణి శ్రీబెడుదూరు
ధవునిసాక్షిగను॥ మాయా॥—మాటలు॥ ప్రాణనాయకా! విను. మృగ
మాత్రమున కిట్టివన్నెచిన్నెలుగల్గునే. దీవిజూడ మాయాకురంగంబుగా
నున్నది. దీనికై మీరాశపడి పట్టిమాహింపవలదు స్వామి॥

రాజమాటలు॥ నలరా! డెట్టిమాయ లైన నన్నేమిసేయక
జాలును. ఈలీలాకురంగంబుచే మనబాలుండు ముచ్చట లాడుకొను
చుండునే తలోదరి॥

చంద్రమతిమాటలు॥ అయితే మీయిష్టంబు లెండిస్వామి॥

రాజమాటలు॥ మంత్రి! ఈమృగం బెచటనో దాగె. దానిపై
మనకు మోహవేశంబేల! నాకు దప్పి జనింపుచున్నది. గాన, ఈరమణీ
యాశ్రమంబుజొచ్చినిర్మలోదకంబుల జప్పి దీర్చికొని పురంబునకుఁ బోద
మయ్య॥

మంత్రిమాటలు॥ మంచిదిస్వామి॥

రాజదళపు-బేగడగం-అదితాళం.

చెలియారొకడుగొంటి నే-ఈవనభూమి॥ చెలి॥ జలజాతీచూడుకోకిల
మొత్తములగూడి-కలకలస్వరములచెలువమించెనువో॥ చెలి॥ కుందరదన
మాకందముపిరుదమా-కండనుందరములొకుందకుట్టలముల॥ చెలి॥ మద
వతివినపుసమృద్ధమునగనవెయ్యి-కెడురై నపొదలతుమ్మెదలరొదలుమించే
॥ చెలి॥ వారిజముఖబెడుదూరు హరిశ్చంద్ర-కోరినుతించి వనిజేరిచూతమువో॥
చెలి — మాటలు॥ చంద్రమతి! ఈరమణీయాశ్రమంబు జూచితే. ఈ
కొలను గంటివా. ఇట్టినిర్మలోదకంబెన్నడైన కన్నవారమా కన్నియా!
ఈశీతలోదకంబు ద్రావిన నాకన్నులకు నిదురవచ్చుచున్నది. నీలోడ తల
గడగా కొంచము విశ్రమించెదనే చంచలాక్షి॥

చంద్రమతిమాటలు॥ ప్రాణేశ్వరా! ఈవనంబు పోలించిచూడ నా
మనంబునకు భయం జగుచున్నది. గాన, నిక్కడ తడవుండదగ దయిన
నేసిక తాతలంబున గూడ్చుండెద. నాతోడ తలగడగ గొంత విశ్రమం
పుడు స్వామి! హాహేమిత్రము! నాప్రాణకాంతు డిటుకలువరించు
చున్నాడు. హాప్రాణేశ్వరా! యేమి కలువరించెదయి—నీ॥ సర్వసర్వం
నహాచక్రభారముదాల్చుద్విజరాజబోలినభుజబలంబుక్రూరస్వభావవిన్నా
రపరావ నిసాలగర్వాపహాప్రాభవంబుఖలశిక్షసాధురక్షయ నొసర్ప

జాలునిలసితసన్మార్గవితరంబు । సారవయోదయశ్లాఘ్యసత్వాధికసుగుణ
మండితమహామప్రతంబు । గలిగి వసుమతి నేతెడి ఘనుడవయ్యె । గకల
రాజాధిరాజువై జడునిరీతి । నిదురబోవుచు మదిలోన బెడరిచెడరి । కలువ
రించుటకిదియేమి కాలమహిమో॥

చంద్రమతి హరిశ్చంద్రుల సంవాదము.

దరువు - శుద్ధకాంభోజి - అట,

కలువరించెడు ప్రాణకాంత నీవిదియేమి - పలుమారునికింతభయ
మేలకలిగెనో, యులకకూ తలకకూ బెళుకకూ పలుక నేలను ॥ కలు॥

రాజు॥ యెటువంటికలగంటయెలనాగ నేనిపుడు-పలుతరకోవుడై బాప
తోక్కడువచ్చి - కలకటా మక్షటమూ తలుకునా దన్నియిచ్చెను॥ యె॥

చంద్రమతి॥ ఇదిఏమివెరపునా హృదయేశచిత్రము - సదమలసత్య
సంపదగలవాడవు - యడరకూ బెడరకూ చెడరకూ పడరపలదిక॥ కలు॥

రాజు॥ పడతియేమని నుడువగ నేర్తునే - కొడుకుతోమనమింకకడు
దుఃఖములబొంది-తడవులే కడవుల నిడుములా బడితిమయ్యో॥ యె॥

చంద్రమతి॥ జగతిని బెదుదూరిలబడ నేత్రునికరుణ - సగణితధీరాత్ము
బొగడగునీవుడొంది - దిగులుచే బొగులుచూ వగచెదూతగునెనకు ॥ కలు॥
—మాటలు॥ ప్రాణేశ్వరా! పదునాల్గుభువనంబులు గడిసికొని బెడరని
నీవు నిదురబోవుచు నుదరిపాటుచే గలావరించెడ వనివార్యకౌర్యధుర్యం
డవై కడుకాగత వైరిరక్షణుండవై దుర్వార గర్వాకరదర్శికరపరివంధి
బాహుబల వనదహనుండవు. సప్తసాగరపరివేష్టి తాళిండభూమండలాధీ
శ్వరుండవు. నిత్యవచనరచనా వికారదుండవు నీకిట్టి భయభ్రాంతియేల
కలిగె, కలువరించుటకు కారణంబేమి స్వామీ॥

రాజుమాటలు॥ ఓపడతీ! కడుకోపంబున నొక్కభూసుమండు గ్ర
క్కున నాశిరంబుననుండెడి కిరీటంబు ధరాతలంబునబడునట్టుకాలితోదన్ని
ధట్టిందియిచ్చినట్టు మనమడవులలో నిడుములబడినట్టుకొడుకునునిన్నెడ
బాసి బహువిధంబులగుబాధలకోర్చి చండాలునింటిలోనేబనులోనర్చినట్టు
పిమ్మట దైవానుగ్రహంబున రాజ్యమేలినట్టు గలగంటికదాపాలుగంటి ।

చంద్రమతిమాటలు॥ ఓభూమండలాధీశ్వరా! ఇంతమాత్రమునకై
మీరేల జింతించెడరు. మిమ్మంతనీయక జలంచినవాడువిశ్వామిత్రుండు
నుమీ, యమ్మునీంద్రుండు నీవై ఇలపట్టి బొంకించుటకు కంకణముగట్టు

కొన్నాడు. మీరింక శంకలేక సత్యంబు మరుపకున్న మిమ్ములరాజ్యంబు మరల బ్రాప్తిండు భూపాలకా॥

మంత్రిమాటలు॥ రాజేంద్రా! ఈవనంబువిశ్వామిత్రమునీంద్రుని దయ్యో॥

రాజుమాటలు॥ నీకెట్లు తెలుసునయ్యో॥

మంత్రిమాటలు॥ రాజేంద్రా! మీరు నిద్రంచుచుండ నొక్క మునికుమారుడు సమిత్కుశపలార్థం బిచ్చుటికి వచ్చిన నే నతని నడిగి తెలుసుకొన్నాడ న్వామి॥

రాజుమాటలు॥ సత్యకీర్తి! యామునీంద్రుడె నాకిట్టి దుస్వప్నంబు బుట్టించినట్లు దోచుచున్నది, కాశీకు నాశ్రమంబునకుబోకుమని వసిష్ఠులు చెప్పియుండిరి. యాపముకులువినియ నగనక మృగత్వస్థాకలితుండనై ఇంత దవ్వరుగుడెంచితి నింక నరంజేమిచిక్కుల బెట్టుగదా మంత్రిపుంగవా॥

మంత్రిమాటలు॥ రాజేంద్రా! తొల్లిమీతండ్రియగుత్రిశంకమహారాజునకు వసిష్ఠకుమారులు శాపంబుబెట్టినచండాలుండయ్యె, నాతనిచేపట్టి శాపవిముక్తివిజేసి దుర్గమాంబగు స్వర్గంబుకలుగ జేసిన యామునిభర్తండు నిష్కారణంబుగ మిమ్మలజ్జుల బెట్టు. నక్కడిమాటపోవనిండుస్వామి॥

రాజుమాటలు॥ సత్యకీర్తి! విధికృతంబుగడువ నెవ్వరికన్యంబుగాదు, మనమింక బురంబునకాబోదము. త్వరితంబుగరథంబుగడుపు మాసత్యకీర్తి॥

మంత్రిమాటలు॥ రాజేంద్రా! అట్లనేబోదాముగాని, గానకళావిన్యాసంబు గల మానిసీమణు లిరువురుమిమ్ముగానవచ్చుచున్నరీతినిగనుపట్టె. గావున, వారిని బహుకరింపకున్న మనకపయశంబు రాగలదు. కాబట్టి వారిని సత్కరించి పోదము స్వామి॥

రాజుమాటలు॥ అట్లనేగానిమ్ము మంత్రి॥

విశ్వామిత్రుడు - నాటరాగము - ద్విపద.

ఈహరిశ్చంద్రుండునింతయుదాను-శ్రీహరికరుణసేజంతించునట్లు-నావనభూమికున్నతముగావచ్చె నేవిధంబుననై ననితనిబొంకింప - నిదివేళ గావున నెలమిమాతంగ- సుదతులనిరువురసురుచిరంబుగను బుట్టించిపంపిన భూపాలుడేరి-దిట్టతనంబున తెరవలునతని - గోరికామించినకువలయ్యేవ్వరు డువారిరూపంబులువారినిల్కడలు - వారివీణావేణువాద్యఘోషముల-కారాజునంతోషమాత్మరెట్టింప - మదనసమ్మోహనమార్గణావళుల-హృదయంబు బెడరిమహిపాలుడిపుడు - ధరణిశ్రీబెడుదూరుధామునిమరచి-పరగ

సత్యము బాసిపడతులబొందు||—మాటలు||అహా! నాపుణ్యంబున నియ్యనుజ
నాయకుండు ముదీయ్యాశ్రమంబు జేరక వచ్చి పోవుచున్నాడుగదా. నా
భాగ్యంబు ఫలించె నాకోర్కె సిద్ధించె నింక మదీయ్యతపః ప్రభావంబున
సురగటడకిన్నర పన్నగభామినులకన్న మిన్నలగు వన్నెచిన్నెలుగలమా
తంగకన్నెడల బుట్టించి పంపెదగాక||

మూతంగకన్యకల వేషము—ద్విపద-శంకరాభరణము.

అంతవిశ్వామిత్రుడకివిచిత్రముగ- గాంతలనిర్దుర్గడదురూపవతుల
మూతంగకన్యకలమందయానలను- బాతిగాబుట్టించి పంపినవారు-మెరుపు
తీగలరీతిమేనులుచెలగ- కరమునవీణలకై కొని సకల-భూషణంబులదాల్చి
పొలతులుమధుర-భావలాదుచు దేవభామినులనగ మదనునిమోహనమం-
త్ర దేవతలు-కుదురుగా వచ్చినకోలదివారపుడు-సురసుడౌ యాహరిశ్చం-
ద్రునిజేర-నరుదుగావచ్చిరియబ్బాతులపుడు- ఘనముగా బెడుదూరుగరుడ
వాహనుని మనముగడలపక మగువలవ్వేళ||

దరువు-శంకరాభరణము.

తాళగజాల నేబాలా-భూమిపాలునిజాడకీవేళ|| తాళ|| పూలవిల్లు
విరిగోలలుయెదనాట-బాళిమించెనికజాలి కేనోర్వను|| తాళ|| నూరశరునకు
సమానుడై వెలసిన-చూనవనాధునిమానుగజాడక|| తాళ|| మీరినవగ బెడు
దూరులోవెలసిన-శౌరినిబోలిన జనపతిజాడక|| తాళ||—ఉ|| ఓనరనాధ
చంద్రవినుముజ్వలవై భవసాంద్రచంద్రికా | నూనయికోవిశాలఘనమూత
నభూషణజాలసత్యసం! ధానచక్షణ శ్రీనిధానవిభాకర తేజత్యము||
దీనులపాలికల్పకసుధీజన మ్రొక్కెద మాడరింపవే||—మాటలు|| ఓహరి
శ్చంద్రమహారాజా! న ప్రద్విపవసుంధరాధీశ్వరా! భూరిప్రతాపదూరికృత
వైరికోటిరసంఘటిత మణిరంజితపడకంజయుగళ||పడి వేలువందనంబులు
స్వామీ||

రాజమాటలు|| నారీమణులారా! మీరేకులంబువారు, మీతల్లి
దండ్రులపేరేమి, ఇచ్చటి కేలవచ్చితిరి. మీకు గానపాటవంబు గలదేని,
యొకపాటవినుపింపుడు. ప్రేమచే మీగానంబువిని బహుకరించిపంపెద
కామినులారా||

మూతంగకన్యకలమాటలు||రాజేంద్రా! విను మేము విశ్వామి
త్రుని కూర్మిపుత్రికలముఃమూతంగ కన్యకలము. ప్రీతిచే మాగానంబు
మీకు నినుపించి సన్మానంబుబడయవచ్చుతిమి, మీయాటపాటలువినుము

దశపు-రేగు ప్రి-లట.

నిన్ను చిత్తిమి మాకేళ్ళులకటమగ నన్ను తింతుము హరిశ్చంద్ర
మహారాజా-చెన్నుమిరగనిండుబున్న మంచదురు - కన్నవన్నెలుగుల్లు
చున్న మోమునుగల్లు విడిచురై న మీదివ్యపదదర్శనమున సంపడగల్గు
నోభూమి పాలవతంస - విదిరిమాన ప్రళయి నేలావృతభూమి - సుదతి నేలరాజ
శూదలనందర - ముదములనిబోనదివికపుములుగై కొనుచునమ్మద మొద
వసత్యమువదలనియ్యక మీయెదరుండు మీలగలిసిచయ్యనజదియజేయుదు
నుశరణన్న చారల బెదరుమాన్వ మనుజాపుచును - నామిదకేంద్ర - తుదల
చూడ్కులు మెదలజూచుచునదరబింబముగడలగామృదు - మధురభావల
నాదరించుచుపదవులిచ్చి నబంధుజనులని || వి || వారిజబాంధవవంశ వారిధినుని
చారాభూరమణాబ్ధిభూరిగంభీరా - భాదని శ్రీబెడుదూరుమందిరుపాద -
వారిజములమతిగోరి నుతింపుచు - సూరిజనములజూచి బ్రోచుచును - నీకన్న
కొడుకులతీరుగాబురివారిజాచుచును నిజదైర్యరమచేమేద్యలైలముగేరిని
ల్పుచును - దీనాళికెప్పుడవారితరముగ భూరియిచ్చుచును, నెలపుదుయాజం
భారిభవముమీరకుద్రెద్దిర ఫణిలూజ్వారిజారిపురారి నారదళారదాభ్రతు
సారకీర్తిస్సార రాజితనిన్ను || మాటలు || మహారాజరాజపూజితపుణ్య
మూర్తిదుష్టజనగ్రహత్యక్తనమవర్తి శిష్టజనకయానువర్తి హరిశ్చంద్ర
మహారాజచక్రవర్తి విజయీభవరాజేంద్రా ||

రాజమాటలు || సత్యకీర్తి! ఇహ్మ్యానినీమణులగానకళాప్రావీణ్యంబు
వింటివా. ఈపల్లవాధజులుబట్టియున్నవీణలు పల్లవించె. ఈనారీమణులు
ధరించిన హరమణులు కరంగి నీరుగారక దొడంగె. గాన, వీరల కనేక
వస్త్రభూషణ ఘనసార సుగంధతాంబూలాదులిచ్చి పంపుమానత్యకీర్తి ||

మంత్రిమాటలు || మాతంగ కన్యకలారా! మాభూతవాధిపుడు
మీయందు బ్రీతుండై విదిధాంబరాభంజంబులు బహుమతిగా నిచ్చె.
గైకొనిపాండు కామినులారా ||

మూర్తింగకన్యకల లాహుణి || మహారాజమహారాజా రాజమణిమం
డితమ్మదుపదకమలా - కమలాననాదిదీప్తాలవినుతశరజాలాశరజాలశరజా
లవినిర్జితశరణాగతపరిపంధిపరిపంధినిశీధినిభంజనకరమూర్తాండమూర్తాండ
మూర్తాండవంశపరమాక్తికనుగుణాక్రాంత ఆక్రాంతంబుధివలయాఖిల
భూపరిపాలపరిపాలవరిపాలభూరిసురభూమి నీచి త్తభుజంగభుజంగవరీవృధ

భోగసదృశభుజదండ-భుజదండభుజదండ కలితమణిభూషణభారికృపాణ-
కృపాణవిపాటితక్రూరమనుజచతురంగ-చతురంగ చతురంగ భువనగుణ
సారవిభవవివిజేంద్ర-వివిజేంద్రవాహకుం దేండు శరద్ధుడసార - ఘనసార
ఘనసారహీరదర తారయశస్సముదార- సముదార బెడదూరినత్పరవర
శ్రీకాంత-శ్రీకాంతపాదసరసీరుహసీధురసాళీ - ఆళీజన మృదుమధురా
లాపములాలించి యాలించిలాలించియెసగునిలాలితమగుచిత్రంబుచిత్రం
బుదక్క ఈభూషణజాలములేలామహారాజు! - మాటలు! రాజేంద్రా! నీవు
నిఖిలభావజ్ఞుడవు, రసికజనశేఖరుండవు మానినీసన్యాసుండవని నిన్ను గాన
వచ్చితిమి. మాకోర్కిదీర్పుముభూలకా! మాకవయే? చండకిరణుని
యెండచే బెండుపడివచ్చితిమిగాన, నీగొడుగిచ్చిరక్షింపుమా రాజేంద్రా॥

రాజుమాటలు॥ ఓకన్యకలారా! మదీయ్య శ్వేతచ్ఛత్రంబు మీ
కడుగొడగునే. రాజచిహ్నతంబు లైన చిత్రచామరంబు లితరుల కివ్వ
నగునే. తెలియక మీరడిగితిరి, ఇప్పుడలుకలేక మన్నించితి యావస్తు
వులుదక్క తక్కినపదార్థంబు లెవ్వయైన నిచ్చెడ నడుగుమబాలికలారా॥

రాజమతంగస్త్రీల సంవాదము-దరువు-కేవార-మాపకము.

జననాయకవినయ-ఘనముగ మామనవింకను॥ జన॥ అనుపమ
మారుని కేళికిననువగు ఈవనసీనును-మనమునబల్కునికరమును- బెనగొన
మమ్మును గూడుము॥ జన॥

రాజు॥ మీననయనలారా-మానుడు మీరీవడతలు॥ మీన॥ మీ
నిలుకడమీనేరువుమీనాణెమునే నెంచితి-మానుగ మీగానమువిన్నానిక
బహుమానించెడ॥ మీన॥

మతం॥ జగతీతలనాథా-తగదికప్రముదిగనాడగ॥ జగ॥ మగువల
క్షైతగులముగోరగరాడేమగరాయడ-రగడైనను అగడోమా-మగుడవు
నీవగుడాయము॥ జగతీ॥

రాజు॥ మాంపడతులారా-బాలికలనితాళితక॥ మా॥ లాలితమగు
గానకళాశాలులనుచులాలించితి-చాలునుమీయాలాపము - బోలగవిస
జాలను చీ॥ మాల॥

మతం॥ భూతలపతివినయ-నీతియె మీకీతలపును॥ భూ॥ ఖ్యాతిగ
మునుమీజనకునిజాతీయును-జాతీయనౌక= నీతియెగదమాతోరతిసేతువు
పడప్రీతిగనిక॥ భూత॥

రాజు॥ హరిదముఖులారా- సారెకుమిత్రమీరకుడిక - ధారుణిబెడు దూరీశ్వరు-గోరికతో గొనియూడును-నారీమణులారాయిక- నోరె త్తినగా రించెడ ॥హరి॥ —మాటలు॥ఓ కాంటలారా! స్త్రీలపైగోపంబు సేయక దగదని యెంతసహించినా దండిగ కల్లుద్రావి కండక్రోధ్యుచే గునుమ కోదండుని భండనంబు గోరెదరు, దర్శనస్పర్శనంబులకు దగనిమగువలై యుండియు దిగులుమాని తెలివిదప్పి పలికెదరు ఇంక నోరె త్తిన నాలు కలుగోయదునుమీ॥

మతంగకన్యకల-సీ॥న్యాయశూ మీకిది॥ శ్రేయమా మావంటి తోయజాతులనించేయుటకును పొందుమాడెందమింపొంద మాతోడ మాకండభూషచ్ఛాయలందునేడు । ధీరమాతోగూడ భారమాసౌందర్య మారమాజేసిన సేరమేమి! పంతమామీకునుస్వాంతమామహారాజ మా మకవలవంతయంతటిడ్చు! జార సేకరయింతవిచార మేల । మారకర్లకఠోర హంకారతాప! మారమిముగోరి జేరిననాదరించి । కామినీకామదను జేసి ప్రేమసేలు॥ దరువు-కేదారరాగము-రిది.

యాల యీనెడమాటలాడెదవు-భూపాలకులమణి॥ యా॥ చాలక వినురసారమారుని కేళిడయమ మ్రేలున్యపకల మాళిన్ద్ర పోలుసేచలమేలా ఈ నేళ నేతాళగజాలను॥యా॥ మన్నెదొరవగునిన్ను నాదగుకన్నులరగ గన్నదానను-కన్నజాసేయకువన్నగ వన్నెల-చిన్నెల-సన్నేలుక॥యాల॥ వేయునేటికితోయజాతులమైనమముదయచేయుమికగలాయయై యాయె డాకోయిల-గూయగ-కాయజడేయగ॥యాల॥ధర శ్రీబెడుదూరుగత్పర-శౌ సాక్షిగజేరితిమి మా-గోరిక-దీర్పుమా-మారుని-బారికి - నోరువ - జాలము॥యాల॥—మాటలు॥రాజన్యతిలకా! వినుచుగణ్యవావణ్యంబు గల మావంటికన్యల జూచిన వన్యంతరంబుల నుండెడిముసిద్రులకై న మదికరంగదె మీకీయన్యాయమేల, కడునింపడరనితోపడకసుఖంబనుభ వింపక మేమడుగుబెట్టి నడువజాలము, ఇంక తడవేల, సీలతాభవనంబున కన్నువీలుకానికేళికి కలయుదములెమ్ము. నీకరంబిటు తెమ్మురాజేంద్రా॥

రాజమాటలు॥ మంత్రి! చూచితే. ఈమగువలు దిగులుమాని తెగువచే నారెట్టబట్టవచ్చెదరు, వీరినిమగువలని యోర్వదగు నేమయ్యా, నాదైన దుర్వారగర్వాకర దర్శివర భీకరంబైనకొరడాచే వీరివొట్టుపగల చీల్చి పుచ్చెద లేవయ్యా॥

మంత్రి దరువు - బేగడ - అది.

మనుజేశవిచుము ఈవనజాడతాక్షులజను నేళిత్తింపగసార్వభౌముడ
వయ్యు|| మ|| పగవారె ఈమూలపడతులంయీ వేళ - జగతీశయీలీలశాసిం
చుటకుమేలా|| మ|| రమణీ జ్యోత్సూర్తి బూరమణారాజతేర్తి - రమణులు
గావునరక్షించుదయితోన || మ|| సజమలగుణసాంద్రా సత్యహరిశ్చంద్ర-
విదితమా బెడదూడ వేంకటేశ్వరుతోడ|| మ|| —మాటలు|| రాజేంద్రా!
ఈబోలుల వైటచెడుంగులు వైరికోలులమేటిచేతనంబులుగావు, ఈపంక
జాక్షుల కనుబామ లరివీక్షుల శరాసనంబులుగావు ఈకోకిలవాణులకోక
స్తనంబు లస్తోశాపిత దుర్గమండలంబులుగావు, ఈపడతుల తొడలు
విద్యేష మండలాధీశ్వర వేదండ కరదండంబులుగావు, ఈమృదుగాత్రల
నేత్రంబులు శత్రుజనులశస్త్రాస్త్రంబులుగావు బూరమణా! వీరికోపంబు
మాని కృపజూడుము, నాపలుకులాలకించి వీరినిరక్షింపుము దీనయాచక
రతూ! దుర్జనశితూ||

చంద్రమతి దరువు - నాదనామక్రియ - అది.

భానుకులేశ్వరపై డిమ్మగంబునుకానసీమనుగన్నామ|| భా|| మృగ
యాశను ఈమునివనముకును జగతీశ్వరరావలసెనునయ్యో|| భా|| చూపుల
కింపగురూపమామాలల కేవునగల్గునె యిలలోన|| భాను|| గాధిసూనుని
మాయాకల్పసలమ్మల శాధలపుట్టక బాయునేహ|| భా|| ధరణిశ్రీబెడదూడ
దైవముసాక్షిగ-గురుడుచెప్పిననీతిమరచితివే|| భా|| —మాటలు|| దాత్రీ
శ్వరా! ఈవిశ్వామిత్రుండు ఇంతటిచిత్రంబు గల్పించెనని తెలియవలదే,
గాధేయు నాశ్రమంబునకు బోవలడని వసిష్టులుబోధించిచెప్పినమాటమర
చితిరే, ఈలరీమణులు మిమ్ముజేరి మారుకేలి గోరిన మీరట్టై కొట్టితి
రకటా! వీరుబోయిచెప్పినవిశ్వామిత్రుండు పటుతరాగ్రహంబుచేమిమ్ము
నేమి బాధించునో ప్రాణేశ్వరా!

రాజమాటలు|| తరుణీ! దైవయత్నంబునకు దిగులుజెందవచ్చునే,
అయినది కానిమ్ము తరూదరి||

మతంగకన్యకల మాటలు|| మునివుంగవా! మేము నీవు బంపగ
బోయి యాహరిశ్చంద్రు డగ్గరి యనంగ సంతాపంబున బ్రార్థించిననా
పార్థివాధముండు కోపంబుడింపకకళాఘాతంబున బానిసెత్తులమొత్తిన
రీతిగా బెట్టుగకొట్టెనుస్వామీ||

విశ్వామిత్రుని దక్షపు-నాట-రూపకము.

భరిభరిమిమ్ము భూపాలుండుగొట్టెనా- చెలువలరమల్కోపశేఖ
నెరుంగడుగా॥ హరిహర బ్రహ్మాదులడ్డగించినను- పరువడిగవానిసేభస్మంబు
జేతు॥ భీషణకాదుడై బెడుదూరుధవుడుపోషించిననువానిబూమిగై కొందు
మాటలు॥ కన్నియలారా! యారాజుకులాధముండు అహంకారంబున
బెట్టుగమిమ్ముగొట్టెనాకల్పాంతసమయా నల్పకోపాటోసాంధదారసురపై
రిపాలనేత్రాభీలకీలాసము బగు మదీయ్యాగ్రహంబు నేరీతినిగ్రహించునో
చూచెద, హరిహర బ్రహ్మాదు లడ్డపడిన విడువక సర్వరాజ్య సంపదల
హరించి పదధ్రువునిగావింప విడుతునే కన్యలారా॥

రాజమాటలు॥ ప్రాణనాయకీ! త్సుద్రమతు లగు పురాసురులపై
బడు దుద్రునిరీతిగా, రాశ్రోద్రేకంబున వచ్చెడి విశ్వామిత్రునిజూచితే.
గడకంటిమంటలుమింటికెగర జేయుచుప్రచండభుజాడండంబున డండంబు
బట్టుకొని ధారుణిపై జటాభారంబుజీరాడ పటపటాత్కారంబుగా పండ్లు
గొరుతుచువచ్చె నితనిచే మనరాజ్యంబునాశనంబాయెనే వారిజాక్షీ॥

చంద్రమతిమాటలు॥ బేను, ప్రాణేశ్వరా మీరు ధైర్యము నవ
లంబించి సత్యంబు మరువక వర్తింపుడుస్వామీ॥

రాజమాటలు॥ పది వేలవందనంబులు విశ్వమిత్రమునీంద్రా॥

విశ్వామిత్రునిమాటలు॥ ఒరే రాజకులాధమా! జగతిలోరాజులు
లేరా. వేటకురారా. క్రూరమృగంబులజంపరా, దారుణాటపుల విహరిం
పరా. మాయాశ్రమంబుజొచ్చి విచ్చలవిడి దిరుగుటేగాక. మత్కుమారీ
రత్నంబులు నిన్ననుసరించవచ్చిన బిట్టుగాకొట్టితి వటరా॥

రాజమాటలు॥ విశ్వామిత్రమునీంద్రా! నాకిరీటంబున నుండెడు
మణు లొత్తుకొని మీపాదంబున కెంతనొప్పికలిగినోగదా స్వామీ॥

విశ్వామిత్రుని ద్వీపద-నాట.

ఓహాశ్చంద్రయోరిదురాత్మ - నారీణులయందునయమింతలేక -
కోపంబుచేసిపుకొట్టినందులకు- బాపురేనామదిబాదగావించె- నొకపాదమే
గాదుయర్యోశనాను- సకలాంగమునునొప్పినల్పుచున్నవిర-హరిహర బ్రహ్మ
దులడ్డగించినను- బరువడిగవానిసేభస్మంబుసేతు, నన్నెరుంగవెయోరినలి
నాస్తకులుండి- పక్షుగా బెడుదూరుపద్మాక్షులతోడ॥ మాటలు॥ ఒరేహరి
శ్చంద్రా! నీవుచేసినపనికి నాకొకపాదంబు నొప్పిగాదురా. నిఖలాంగంబు

లుడుకుచున్నవిరాద్రోహీ! తొల్లింటికాలభూపల్లభులునీవలెను త్రచిత్తులె
మునివనంబులుపాడుచేసిరే. నాయూజ్ఞ లేనిదేనాయూశ్రమంబునకువచ్చుటే
గాక, నేబెంచినచంచలాక్షులశిక్షించితివిగాన, నిన్ను హరిహర బ్రహ్మదు
లడ్డగించిన నాకోపాగ్నికీలభస్మంబు చేయక విడుతు నేమిరా ద్రోహీ॥

హరిశ్చంద్రుడు.

విశ్వమిత్రుడు.

రాజమాటలు॥ స్వామీ! ఈమునిప్రచండకోపంబునేనెట్లు సహిం
తును దైవమా॥ చంద్రమతి ద్విపక్ష-తోడి.

ఇదియేమిదేవనీవిట్లుచిత్రముగ-మదిలోనచింతింపమానికోపంబు-
మాను నెయ్యటుగానమానవాధీశ-బానుశులంబునబరగజన్మించి గరిమతో
సత్యసంకల్పంబుగాక-ధరణీతలంబెల్ల ధర్మమార్గమున-పాలించితివిభూమి
పాలనీవింక-పోరునేదైర్యంబుపోకార్చియిట్లు పగచుటబనిలేదువసుధగాళి
కుచి-నగభేదిమొదులుగనఖిలదేవతలు-గరుడకిన్నర యక్షగంధర్వదైత్య-
సురసిద్ధసాధ్యులుచూడబీజిల్లి-పరిపరివిధములబాదుచుండుదురువుడమీశ
వినము యీపుణ్యనర్తమని-కడిగిబ్రాధింపు కరుణించునిన్ను - పన్నుగా
బెడుమారు పద్మాక్షుతోడు॥

దరువు-తోడి-రూపకము.

యాలభూపాలా నీవిటులసడలిసడలదగదీవేళా॥ భూ॥ శీలంబున
సత్యము పరిపాలించినజాలు జాలమేలా మంజులపదచాక్యంబులమానుగ
బ్రాధింపుచుమద భంజననీవీమునివర కుంజరుపద కంజంబుల కంజలియని
రంజలజన॥ వే॥ పంకజభవదుద్రాదులు పాలించిననిన్నీతడు బొంకింపగదల
చెనున్మృత శంకరవిను మంకితముగ పొంకముగానికశంక॥ వే॥ వారకబెడు

దూరీపుర శౌరినిభజయించినమిము గోరికతో బ్రోచునుబడదారికేకరుణా
రసపరిపూర్ణంబునుమీరజేర॥ నే॥—మాటలు॥ భూపాలకా! విను మాప
త్కలంబున దైర్యంబును, బ్రస్తుతకాలంబున శాంతంబునుకలిగినభూ
కాంతులు యశోభివృద్ధియువిభవసమృద్ధియుగల్గి వర్ధిల్లుదురని పెద్దలు
చెప్పెను ధర్మశాస్త్రప్రథతులవినలేదా గాన నిమ్మని కినుకదీర వినయం
బున కనికరంబు కలుగునటుల బ్రార్థనంబు చేయుదము ప్రాణేశ్వరా!

రాజు ద్విపద-శంకరాభరణము.

ఓమునికులవర్యయోముని శ్రేష్ఠ-ఓమునివ్యాఘ్రమయోమునిప్రవ
రసీకెదురించియాసీరజాననుడు - కాకోదరారిసంఖాణుండుభవుడు-సురలా
దిగానిన్నజూడనోడుదురు-కరుణాడ్యవినుమునీకడదికోపమున కేలెంతవా
డనీవీదురాగ్రహము మానిరక్షింపునామనవిగై కొమ్ముజడదారివై యింత
చలమేలనీదు-యడుగులేగతినాకునపరాదినన్ను - కరుణింపవేదయాకర
మూర్తివగుచు-ధరణీశ్రీబెడదూరు ధామునితోడ॥

దరువు-శంకరాభరణము-అది.

మునినాయకావిన- మోదముగైకొను॥ము॥ననుబ్రోవుమింకనునా
తప్పలోగాను॥ముని॥ నాయెడనీదయచేయవ దేవయా- కాయనుకోయను
కర్తాపునీపవో॥ము॥తల్లియుదండ్రీయుదైవముదాతయు- తెల్లముసీవనిదెల
సీతి నమ్మదిముని పనితము బెడదూరిపురవాసుసాక్షిగా - వరదుడవైనను
కరుణతోగైకొను॥ము॥-మాటలు॥ఓమునివ్యాఘ్రమా! నీదురాగ్రహంబు
సహింప నుగ్రాతునకైన శక్యమా, నేనెంతవాడ, నీకింకరుండ, నాయప
వాధంబులెన్నక నన్నుమీకన్న పుత్రునివలెరక్షింపుముస్వామీ! ఈచరా
చరంబులన్నియు మీయలుకలోనివిగాదెలిసియుదెలియక నేనొ సర్పినతప్పి
దముగాచి నామొరాలించి కరుణింపవే దయానిదే!

విశ్వామిత్రునిమాటలు॥ ఒరేహరిశ్చంద్రా! విను, తాపసులకు
కోపంబున భావంబు చేకూరును. గాన, నీతప్పస్సైరించెద, నేచెప్పినమాట
చేయుదువా॥

రాజుమాటలు॥ అదియేమో సెలవిండుస్వామీ॥

విశ్వామిత్రునిమాటలు॥ఒరే గడురూపవశులైన ఈశాంతలవరిం
చితివేని, నిన్ను నిఖల భోగభాగ్యుని గాంచింతు, నురేంద్రాదులు నీపంపు
చేయునట్లునీచేతనకలలోకంబులునేలించెద, నామాటవివరా రాజేంద్రా॥

రాజమాటలు॥ఓమునీంద్రా! ఈచండాలకన్నీయల బెండిలియైయా
ఖండలసౌఖ్యం బనుభజించుటకంటె రాజ్యంబునై విడిచెదనున్నామి॥

విశ్వామిత్రునిమాటలు॥ఒరే హరిశ్చంద్రబూపాలా! నీవుసత్యశీలుం
డవు, పలికి ఊంకనివాడవు నీమాట బహుసమ్మతము కొన్నిదినంబు లీ
బూమిని మేలెడము, కావున, నింక ఆలస్యంబుచేయక మాకొసంగుమా
రాజేంద్రా!

రాజమాటలు॥ఓమునీంద్రా! వినుకొన్నిదినంబులీబూమిమీరేలిన
దేగదా! పరీక్షార్థంబునన్న డిగెదరుకాని మీకురాజ్యముపై గాంక్షగలదా॥

విశ్వామిత్రునిమాటలు॥ ఒరేహరిశ్చంద్రా! ఈటక్కుమాటకు నే
చిక్కుదునే, యేటిమాటలాడెదవు, కలనైన బొంక వనివంటి, నీవు సత్య
వ్రతుండవేని ఈధాత్రిమాకొసంగుము, లేనియెడబొంకతిననుము. కాదేని
ఈమూతంగకన్యకల పెండ్లి జేసికొనుము రాజేంద్రా॥

చంద్రమతి దడుపు-ఆదితాశము-తోడిరాగము.

యాలయోచన సేయబూమిపాలాశూన్యతకాలివై కాలరీతినిగడుప
నెవ్వరుజాలరో కడుజాలవాల॥యా॥ సూన్యతంబుకంటె సుకృతములేని
సంగ తెరుంగవె-పూనుగాయిమ్మునివరునకు బూని రాజ్యమొసంగుము॥
యా॥ధాత్రిదానముసేయుటకు సత్పత్రమబ్బెనుగాన - విశ్వామిత్రునకు
సామ్రాజ్యమిచ్చి సమిత్రకులముపవిత్రమాయెను॥యా॥పలికిచొంకటపాడి
గాదని తెలియవలదెమహాత్మకా-ఇలతలేశ్వరయిమ్ము యీమునితిలకునకు
సామ్రాజ్యము॥యా॥తవనకులసంబూతబెడుదూరిదైవరాయని సాక్షిగా-
విపులసత్యమునిడువదగు నెన్నపశిఖా మణిసధలమాయెను॥యా॥ మాటలు
ప్రాణేశ్వరా॥ విశ్వామిత్రునకు సర్వరాజ్యమిచ్చిన మేలయ్యె, మనమింక
గిరికందరముకరిగి తపము సేయుదుము, ఈమునీంద్రుండు దొలిరాజ్యత్యా
గంబుజేసితపమొనర్చినందునగదా ధాత్రిలోపూజ్యుండై బ్రహ్మర్షి పదంబు
నొందెగాన, మీరశుమానింపక రాజ్యంబునిమ్ముని కివ్వమున్నామి॥

రాజమాటలు॥బాలా! మన్మనోకూలంబును జగద్భరిత యశో
మూలంబునైన నీవాగ్దాలముననామదికలకదేదెకలికి! ధరణిలోపురుషుల
కనుకూలపతియగు భార్య కలిగెనేని వారిపుణ్యంబునెన్నటకుపన్నగపతి
కైన కళ్యాణాభానూ? ఇంకతడవేలకనకకలశముతో నుడకముదెమ్ము,
ఇమ్మునీంద్రునకు దానధారాపూర్వకముగ రాజ్యమిచ్చేనే రాజముఖి॥

చంద్రమతిమాటలు॥ ప్రాణేశ్వరా! మీయూజ్ఞానుసారముగ కనక
కలశముతో జలంబుం దెచ్చితి లింతతడవేల? నిమ్మనియడుగులు గడిగి
ఈమునీంద్రునకు ధాత్రిదానం బివ్వము స్వామి॥

రాజమాటలు॥ విశ్వామిత్రమునీంద్రా! నీకీధాత్రదానమిచ్చుటచే
నాగోత్రము పవిత్రంబయ్యె రండి స్వామి॥

విశ్వామిత్రునిమాటలు॥ ఇదిగోవచ్చితి నయ్యా రాజా॥

రాజమాటలు॥ గా జేయా! విను, దేవత్రాహ్మణవృత్తులుడప్పడిక్కిన
స ప్తద్వీపవసుంధరాతలంబంతయుమీకిచ్చితినిసుఖముగా నేలుకొనుమయ్య

విశ్వామిత్రునిమాటలు॥ నిత్య సత్య యశోవిభవాభివృద్ధిగల్గి వర్ధి
ల్లుమా రాజేంద్రా॥

రాజమాటలు॥ సత్యకీర్తి! ఈవిశ్వామిత్రునకనర్వరాజ్యమిచ్చితి,
నితనిప్రాపున మంత్రీత్వముచేయుచు సుఖముగనుండుము నేనిదెయడవు
లకు వెడలెడనయ్యా॥

మంత్రీదరువు-అనందభైరవి-అట,

మానీక్యతమిటుజేసెనే-పూనితిరినిను బాసెనే॥ మానీ॥ మానినీమణి
మానులకానలలోనలమాన వేశ్వరయెల్లుబ్రోచెను నేనువచ్చెదనిన్ను గొలు
చు॥ మాని॥ తల్లిముంగలిపిల్లగానెల్ల దినములుచల్లగా యల్లమరగయుం
టినేబూనల్ల భానేజెల్ల నయ్యా॥ మాపౌరజనములచింతయు నెవ్వారుదీర్చెద
రింతయు - కోరిశ్రీబ్రహ్మదూరునిలయుడొరచేసెనెయింతయు॥ మాని॥—
మాటలు॥ రాజేంద్రా! నిర్దయాశాలియగు ఇమ్మునిశార్దులమునకునన్నొప్ప
గించితివే. ఈతనికోపమునకు నేనెట్లువర్తింతు. బెబ్బలిభారికబడినజంజల
రీతిగానితనికడ పుడమిజనులెట్లు కడతేరక గలరకటా! ఇక్కడనేనెట్లును
నిల్వనేర. నీనెంటకంటకారణ్యంబులమిమ్మరక్షించుచువచ్చెదను స్వామి॥

రాజమాటలు॥ మంత్రీ! నీకుబ్రతుకుపై నాశకలదేవి నేచెప్పిన విధం
బున నితనికడనుండుము, మరియెండుబలుకకుము సత్యకీర్తి! ఓమునీంద్రా!
మాకడనికి సెలవొసగు మీదె పదివేలు వందనములు స్వామి॥

విశ్వామిత్రునిమాటలు॥ ఒరేహరిశ్చంద్రా! పోయివత్తువుగాని
చిహ్నితములై నకీరీటాదిబూషణంబులు చంద్రమతిధరించినరత్నఖచి
భరణములుచూకొనంగి నారచీరలుధరించి యడవులకుబోయిరావడ
రాజమాటలు॥ మంచిదట్లనే ధరించెద తెండి స్వామి! చ

మతీ! నీసాములన్నియులీసి ఇమ్మునీంద్రునకివ్వము, నీవునునారచీరలును ధరింపుము. పోయివత్తము. పద. తలోదరీ॥

చంద్రమతిమాటలు॥ ప్రాణేశ్వరా! మీయాశతిచొప్పున మదీయ్య రత్నభూషణంబులిమ్మునికొనంగితి. ఇంక తడవేల? నడకలకుపోదమున్నామి రాజమాటలు॥ మునీంద్రా! పదివేలుపందనంబులు ఇంక పోయి వచ్చెదము. మాపై దయయుంచుము స్వామి॥

విశ్వామిత్రునిమాటలు॥ అట్లనే పోయిర మెంతదయ యుండునో అంతయుండును రాజేంద్రా! ఒరేహరిశ్చంద్రా! నిలు. నిలు. మాకునాడు యజ్ఞార్థంబు చెప్పిన ధన మివ్వక తొలగిపోజూచెదవా! నీవుసత్యవ్రతుం డవే. నేనొక వేళ మరచిపోయినను నీవు మరచి పోవచ్చునే మాధన మివ్వము రాజేంద్రా॥

రాజమాటలు॥ మునీంద్రా! స్వరాజ్యంబు మీకర్పించితి. నింత టితో తృప్తిబొంది నన్ను విడువరాదా స్వామి॥

విశ్వామిత్రుని దరువు - కేదార - ఆది.

మాధనమిచ్చె సాధనము = కాదనుము లేదనుము = వాదముజేసిన పోదునేనేమధురనూధనుసాక్షిగ నీదినము॥మాధ॥ పంకజమిత్రుడగులాంకు డవెళంక లేక యెటుజనియెదవుఅంకితముగ శ్రీశంకరుసాక్షిగ బాంకితిననరా పొంకముగా॥మాధ॥ నలుపుకు నామాటలువిన్నా ఇలబెడుదూరులో నెల కొన్న = కలుములజవరాల్కొంతునితోడిజలజాతుల పెండ్లిగమ్మా॥ మాధ మాటలు॥ శూరిశ్చంద్రా! మాకు రాజ్య మిచ్చెడికాలమున యీధనము జెల్లువేసి యేమైనానిచ్చితివా. యేటిమాటలాడెదవురా. పైకమిచ్చెదవా? బాంకిదవా? తెల్లముగ జెప్పరా రాజేంద్రా॥

రాజు దరువు = శుద్ధ కాంభోజి - రూపకము.

నన్నుమీదయజూచి బ్రోవునన్ను తామరా = సంయమివర॥ నన్ను॥ యెన్నటికినీ కగుజేయను-నిన్నెశర = ఇన్నానీ-కన్నా యెవరున్నారిక॥నన్ను॥ మునినాయక వినమీ నెల-దినములలో ఘనముగనీ = ధనమిచ్చెద దయ చేయుము = యనుమానముపనిలేదిక = కనికరమునకరుణింపుమునన్ను॥ సరసీ రుహాభవభవమురహులుసాక్షిగమీయుణమును- పరివూర్తిగదీర్చెదన- న్నరమరచేనిరసింపకు పరమాదరభరితుడవై॥ నన్ను॥ యేవునబెడుదూరీ శ్చంద్రప్రాపుననేబ్రతికిననో - తాదనమీధనమిచ్చెదనాపై దయజూపుచునీ॥

కోపంబెడబాపుముయికి॥ నన్ను॥—మాటలు - ముసింద్రా! పంచభూతంబులు సాక్షిగామికిచ్చినమాట దప్పుమనే మీబాకిపైకము దినదినములకు సంపాదించి యచ్చెడ నన్నదయచేయము స్వామి॥

విశ్వామిత్రునిమాటలు॥ ఒరేహరిశ్చంద్రా! నీనమ్మకమునూకేమి? మాశిష్యుని నీవెంటబరావంబులునెడ కూడిన భనముసంతయు నతని వశగతంబుజేసి మాఅప్పదీర్చుమా॥

రాజుమాటలు॥ మంచి డటులనే బంపండి స్వామి॥

చంద్రమతి. హరిశ్చంద్రుడు. విశ్వామిత్రుడు. నక్షత్రకుడు.

విశ్వామిత్రునిమాటలు॥ ఒరేనక్షత్రకా! నీకు భత్తాదారికినది రారా ఒరే॥

నక్షత్రకుని దరువు - అర్ధరూపకము - నాట.

వెడలెనక్షత్రకుడు యుగియుగితిమిర=అడుగులతో బుడమిగడగడ వడంకగను॥ వెడ॥ కాశీకునియనుమతితో కాకుస్థకులుని - గానిచేయగనుగ్రగవనుడై యవును॥ వెడ॥ సారెకును బెడదూరుకొరిగాచినను=యారాజు బొంకింతునేననుచుదలచిన॥ వెడ॥—మాటలు॥పదివేలు వందసంబులువిశ్వామిత్రముసింద్రా॥

విశ్వామిత్రునిమాటలు॥ దీర్ఘాయుష్మంతుండవై వర్ధిల్ల రానక్షత్రకా! నాశిష్యులలో నిన్ను మేలువాని గావించితి నీవనేక మాయాప్రబుద్ధి కలవాడవు. నిరంతర కపటభాషా విశేషముండవు. విద్వంసుండవు, అతికఠిన చిత్తుండవు నాకంటె మూర్ఖంబున బ్రసిద్ధిగలవాడవు. గావున, ఈరాజు

వెంటబోయి అనేకకవటక్రియావిశేషంబులు బన్ని రేబగలు మార్గమున కష్టబెట్టిక్షణక్షణకోపమున యారాజుతాలినిదూలించి గర్జకభర్జనముల నారాజుచే సముపార్జనం బగు ధనము ఖిచ్చ పెట్టనియ్యక నీవశగతము జేసికొని యెట్లనైన నానాకుకీర్తిదేరా నక్షత్రకా॥

నక్షత్రకునిమాటలు॥ స్వామీ! మీరు కోరినట్లు జేసెద. సెల వొసంగుము విశ్వామిత్రమునీంద్రా॥

విశ్వామిత్రునిమాటలు॥ ఒరేహరిశ్చంద్రా! ఈనక్షత్రకుడు నీవెంట వచ్చుచున్నాడు. వీడాకలి కోర్వలేడు. బహుశుకుమారుండు గాన, నడపుల బడలుబడ నిష్కృత యరసి మా అస్ప దీర్చుమా రాజేంద్రా॥

రాజుమాటలు॥ మంచిది. మీరజ్ఞ మేరకు నట్లులేజేసెదనుస్వామి॥

విశ్వామిత్రునిమాటలు॥ ఒరేహరిశ్చంద్రా! నాదేశంబులో గల యాశ్వవెంట నిన్ను దిగు నివ్వను. నీవెక్కడధనముదెచ్చెదవు. ఇంత యేల? నాపుత్రికల వరించితివేని నీరాజ్యమంతయు నీకిచ్చెదనురా॥

రాజుమాటలు॥ గాదేయా! పదేపదే యామాటలచే నామాన సంబు నొవ్వబలికుదద. నేనంతమాడుడనుగాను. మీదేశములోనరవీన మైన యాశించను. దేవబ్రాహ్మణవృత్తులుమీకివ్వలేదుగాన, అట్టిఅగ్ర హారములలో సంపాదించి మీ బాకిదిర్చిలోకముల కీర్తినిల్పెదనుస్వామి॥

విశ్వామిత్రునిమాటలు॥ హా! ఈభూపాలుండు నేనెన్నిచూయు బన్నినా నామామకు లోబడడు. ఇంతధనమెక్కడ దెచ్చునో నేనాతని వెంటనంటి యనేక కష్టముల బెట్టెదగాక. ఒరేసత్యకీర్తి! నేవచ్చువరకు రాజ్యభారంబు దీర్చుమా మంత్రికేళిరా॥

మంత్రిమాటలు॥ మంచిదిస్వామి॥

రాజుమాటలు॥ చంద్రమతీ! పూర్వజన్మకృతంబు బోవనిచ్చునే తలోడరీ॥

రాజు చంద్రమతి సంపాదము.

హిందుస్థాని భైరవి - రూపకము.

మానిసియంతమె సమాయజూడ వె-కానలోన నీకు సంతకష్టము వాటిల్లెనాహా॥ మానిసి॥

చంద్రమతి॥ పూర్వసంచితము గడచిపోవనిచ్చునే - సార్వభౌమ యడవి నెట్లు సంచరించెనోహా॥ పూర్వ॥

రాజు॥ మేలకీడుదెలిసివిశ్వామిత్రమానితో - గోలపోతిరాజ్యమెల్ల
కునలయాక్షిరో! మానిసి॥

చంద్రమతి॥ ఐనపనులదలచినగవనానెయింకను - దీనుడవై మాని
యణముదీర్చెదెట్టులాహా॥ పూర్వ॥

రాజు॥ మందగమనయడవిగడచియెందుబోడము -- ముందువెనుకను
తోచదాయెడెండమునకుహా॥ మానిసి॥

చంద్రమతి॥ ధీరమతులమారుబెడుదూరినిలయునీ - భూరికరుణకలిగి
దగవు బొందుటెట్లుహా॥ పూర్వ॥

రాజు॥ శోయజాక్షివినవె శ్రీబెడుదూడునిలయుడ - బాయకమన
కష్టదశలుబాయజేసుహా॥ మాని॥—నీ॥ దుర్నివారోర్నిబంధురదుఃఖజల
రాశిముంచెనేననుపూర్వసంచితమువిధిబలాత్కృతిజేసి వేటాడుటకు దెచ్చి
గలచెనే నాదెనగారవంబుచండాల్గన్నియలండజేరినగొట్టజేసి నేనాక్రోధ
చేప్పితంబు! ముదికోపశార్దులమునకు నాబుద్ధియొక లేడిభయమునగాడు
బడియె॥ నప్తసాగరవేష్టితత్కృతలంబు॥ పాలనముజేసేమతిధ్రష్టునతి॥
నింకనాసత్యసంపదల్వంకగలప॥ దలచుగాధేయమునిమాయదాటవశమె॥
చ॥ అతివరోపూర్వజన్మకృతమంత భుజింపకబోవచ్చునే॥ కృతకపుమాని
మాయలగుగడ్డగగీగవానాబ్ధినింకనే॥ గతిగడసిదిసంపదలగాంచినఖంపగ
నెన్నడొమహా॥ గతజలసేతుబంధనముగాదెచిచారముజేయు టెంతయు॥
మాటలు॥ ఓచంద్రమతీ! చూచితే, నచ్చెడు పూర్వజన్మకర్మఫలంబనుభ
వింపక పోవచ్చునే పడతీ! నీశుడవి నడచెడు కొడుకు యెడలు చూచి
నాయునుకు నెట్టులాచ్చుకొందు, కందులేని చందురునందమునునిండజేయు
మోము బడలువడ నావెంబడి వచ్చెడి నిన్నుజూచి దుఃఖ మెట్లడందు
కొందునయ్యో! నవఖండభూమండలంబు నేలియుకడకు నేమతిధ్రష్టునతి.
పూర్వసంచితముచేత శోకగమద్రమున మునింగి అకటా! కష్టపాటు
ల్బిల్బియని యెరుంగకుండిన నన్నుగాడేయిండుబాధింప నతని కేదేమి
ద్రోహము చేసితినిో. ఇంతకు చింతింపవల దిమ్మునీంద్రు డింకముందే
గతి గావించునో గదా ప్రాణనాయకీ॥

చంద్రమతి॥ భూపాలకావిన మోపత్తయోరాశిగడువనిదనుదైర్య
గరిమనావ॥ అగతాంహో మదనాగసంతతులకు శమదద్యయము కేసరి
యగంబు॥ విషయక్రియాతమోవిదళంబునకు వై రాగ్యమువలన సూర్య

ప్రభవంబు! ఈవణత్రియజకోపాగ్నులార్పణసత్యవ్రదముమహాబలధరంబుగా నెరుంగవెయోధరాకాంతనీపు! పామరునియట్లుజింకొంప బాడియగునె కొదువదలపకజజ్జసిగగోలుపడక! యశముగోరందమగునహర్నిశముమదిని॥ మాటలు॥ ధారుటీశ్వరాదుఃఖపాగరంబునుగడచుటకనివార్యదైర్యంబును యోడగా దలంపు. మనకు ముండు రాబోయె డీపాపసమాహంబు లనెడి శోనుగగుంపులకు శమదమంబుల సింగంబులుగ నంతరంగంబున జొలింపుము. మోహంధకారంబును దూరముగ ద్రోయుటకు దైరాగ్యము నినగశ్శిగా నెరుంగుము. తాపత్రయం బనెడి దావాగ్నిని చల్లార్చుటకు సత్యంబనుమేఘమును మానసమున గీలుగొల్పుముథాత్రీశ్వరా! నీపు పామరమునుపోకార్చి కాలదేశపాత్రములచి త్రగించిగోదవదలంపక సుఖంబుగోరక కీర్తిబొందుమున్వామి॥

లోహితాస్యని ద్విపద-మారువ.

ఓతల్లివిన వెయ్యల్లములోన - భీజనించెనుబిరబినీపు - నడచెదవయ్యెనేనడువంగబాల-నడుగులతోడిబడెనాలుకయెండె వులులు జింకలు నిట్టిపోతులీత్రోవ- బలుకూటిలిడుచుఈబాగుచున్నవియుఎంతపాపివేనేను యేడ్చుచునుండ-నుతైసనాదిక్కుజూడవేమమ్మనన్నత్తుకొన వెయోసలి నా తాక్షి-నన్ను గాబెడుదూరుపగ్నాత్తుతోడ॥

చంద్రమతిని లోహితాస్యడు యెత్తుకొమ్మని చెప్పుట.

దరువు-జంఘూటి రాగము-ఆదితాళము.

అడుగులనెత్తురులడరెనజననీ-నడువగలేదయ్యో-కడువులోచేయి బెట్టికలచినరితిగగడుసంకటమాయె॥ అడు॥ కనుగొననాకలి గలిగెనునిజముగనిలబడవేతల్లి-చలముశాయగనుజనునేనామది నలసటవాటిలె అడుకన్నులనీడునుగారునుచూడవెకన్నతల్లిగావె-పన్నుగ బెడుదూరు వెన్నుని సాక్షిగనన్నత్తుకపోవె ॥అడు॥ —మాటలు జననీ! నీవెంట నడవిలో నడువబాల, నడుగులుతోడిబడె నాలుకయెండు, మదగజవ్యాఘ్రసింహంబుల జూచి నామది బెడరుచున్నది. ఆకలి దప్పిచే నలసితిగాన. నిలబడి నన్నత్తుకొనిపోవమ్మ తల్లీ॥ చంద్రమతిమాటలు॥ రారాకుమారా! యెంతబడలితివిరా! ఆకలి దప్పిగలిగె, నేనెత్తుకొనియెదరారా॥

చంద్రమతి ద్విపద-ముఖారి.

ఓరాజశేఖర హరిశ్చంద్ర-కూరకౌశికుడిట్టి కుచ్చితముజేసె-దిన

మణికిరణసందీప్తమై-ఘనతరూపమునుగల్పించిమించి- ఏరులబావుల
నెలమివంకలను- నీరెలసింకించినిర్దయుండగుచు - బలుదప్పిబుట్టిచిబాధ
గావించి-కలయంగనాకలిగల్పించిపండ్లు దినచేదుగావించి దేర్ఘదోషంబు-
మనమునగడుబెంచెను- లపెనింత-చలపట్టబాపురేచననాధతిలక కలిగెనే
నీకిట్టికష్టవర్తనము-తోల్లిజేసియెట్టిదుష్కర్మఫలము- చెల్లకబావునేనై
చేతి గ్రోవ-భూచక్రమేలినపుణ్యాత్మయిట్టి-నీచత్వమునకెల్లునిర్వహించె
దవు - ధరణిలో నేనంత డౌర్భాగ్యవతితో - గురుతరాటవిలోనగూడి
వర్తింప-పొడగానవలసినే పుణ్యాత్మయివుడు-బెడుదూదవాసుని పెంపు
లేదాయె॥

దరువు-అట-తోడి.

ఆహావిధిమిహ్యరసియిటుదెచ్చినే- మోహావేశముయింతమోసము
వచ్చినే॥ఆహా॥ కడఁగినిగీతలిగనభూపతి-కడుమోసపోయితి కడతేరు
తేరితి॥ఆహా॥సారెమిముజేరి సత్యసంచారి - ధర శ్రీబెడుదూడకౌత్రో
చునెనేగోరి॥ఆహా॥-మాటలు॥ప్రాణేశ్వరా! ఈక్షారకౌశికుండుమిమ్ము
బహువిధంబులగు కష్టంబులబెట్టుచు బొంకింతు నని యున్నవాడు. మీ
రింక ధైర్యంబు నేమరక సత్యము మరువకయుండుస్వామి॥

రాజు ద్విపద-ముఖారి.

ఓచంద్రమతినచమోపుణ్యసాధ్య - ఈచందముననీవుయారములే
దూరిక్రొమ్ముడివిడంగగుచములల్లాడతమ్మి రేకులనుబోదరుముకకొగవల
జలఘారతోముఖచంద్రబింబంబు-కలగొనజతురముల్లపియాడగను - కంది
నముఖముతో కాంతగోనీవు-నందనునెత్తుకనడచివచ్చెదవు - రమణీయ్య
మందిరా రామసీమలనువిమలాంగిచెలులతోవిహరింపజనికోమలదేహపు
గోలవుబేల- వేమెయిమెలగడవిచ్చోటనబల- పడతినీకమ్మొలిబిగిలిపాద
ములుబుడబుడనెత్తురుల్బొడమెనేడకట - డుపాపమనినాదుకతమునీకు!
దలచినమేలగు ధవళాయతాక్షి॥

దరువు-రూపకము.

బాలామణిచింతిలైద-వేలాయీవేళజాల॥ బా॥ కాలగతులుగడుప
నెవరు-జాలరుసుగుణాలవాల॥బా॥గౌళికమునికారణమున- గాసిల్లితిమిని
మనమున-నోశశిముఖమదినుఖమున-యాశింపకు భాసురముగ॥బా॥ కన
కాంగిరొబెడుదూరికనకాంబరగృహమీరి- ఘనతరసత్యముగోరిగాంచెడు
ముఖమునునారీ॥బా॥-మాటలు॥ కాకతా! ఈదురంత కాంతారమున

సంతాపభరము కలిగెనని చింతింపకుమింతీ! బెడుదూరుపురవరాధీశ్వరు
మదినిడుకొనిన మనకు కడుసుఖంబుకల్గును. కొడుకు నెత్తుకొని నడువక
జాల వింతతడవయ్యె. నీయొడవిగడచిపోవలె తనయు నేనెత్తుకొనివచ్చెద
నీవు త్వరితంబుగ రమ్మ కోమలీ॥

చంద్రమతిమాటలు॥ అట్లనేశీఘ్రంబుగనొక్కపురంబుజేరంబోదము॥

నక్షత్రకని దరువు - అట-ముఖారి.

అడుగిడజాలనయ్య-రాజేంద్రనే॥నడు॥ యొడలికిబడలికలడరేచిరు
చెమ్మట-బాడమెనియ్యడవిలో నడచిరాజాలను॥ అ॥ దేహమునొచ్చెను
దాహముబుట్టెను-యోహో హరిశ్చంద్రయూహింపనీవేళ॥న॥ ఇలనుశ్రీ
బెడుదూరునిలయునిసాక్షిగ-నలసటజనియించె నలినాప్తకులనాథ॥అ॥
మాటలు॥ హరిశ్చంద్రభూపాలా! నాపాదాబులు పగిలి కల్లునర క్తంబు
వెల్లుచున్నది. తెల్లముగనొక్కయడుగై నబెట్టి నడువక జాలనయ్యా. న
న్నొకమానినీడకీడ్చి ప్రాణరక్షముచేయ నీకష్టముగు నేనినొక్కడనైననుద
కముదెచ్చి దెందంబున కుండుమాన్యుము రాజేంద్రా॥

రాజు దరువు - హిందుస్తాని - అట.

కోమలాంగిరో మునికుమారుడు కూలబడియెనుచూచితే - యేమి
చేయగవచ్చునునకిప్పుడెంతకష్టముగలెనే॥కో॥ ప్రొద్దుకుంకగపోయెమనపై
పద్దుచేసియడవిలో-ముద్దియాయీమునికుమారుడుమూరెడ్డె ననునడువడే
కో॥అతివరో యీయడవిలోమునిసుతుడు బడలికచేతను - ఓతితలంబున
బడియెనింకేగతులు కల్లునోకోమలీ॥ కో॥ నీరజాక్షిరో దప్పిదీరగ నీళ్లుయె
క్కడిదెత్తునే- దారి తెలియకలేదు శ్రీబెడుదూరినిలయుని సాక్షిగా॥ కో॥
మాటలు॥ ఓచంద్రమతీ! ఈనక్షత్రకుడుబడలువడియేచూచితే. ఇక్కాన
గడచి యొక్కపల్లెచేరబోదమనిన విఘ్నమయ్యెగదా॥ ఇమ్మునికుమా
రుండు మూరెడుమీర నడువకజాలకు చతికిలబడి కదలక మెదల కున్న
వాడు, ఇతనిమార్గాయాసం బెల్లుతీరునయ్యా ఇయ్యడవిలో నీళ్ళొక్కడ
దెత్తు, కొళికుం డితని నాపై బరాతం బేలపంపె ఇంక నేప్రమాదము
కల్లునో, విధికృతం బెల్లున్నదోగదా॥ తలోదరీ॥

చంద్రమతి దరువు-ముఖారి-అది.

మనుజేశయికమోసమాయ- మునిమానుడిటులనుసేయా॥మ॥ కడ
లకగుర్చానికపటముగై కొని యుదకము దెమ్మనదేవా॥మ॥ ఇలకూన్యమె
నది తెలిసియు నెమ్మడి-చలమునుజేసినీవేళ॥మ॥ ఇగతినిబెడుదూరుజాలగా

తుడులేడే-వగచిన ధీదు నెనాథా || మను || — మాటలు || ప్రాణకాంతా! ఇమ్మునికమాదుండు లేనిపోనిబడలిక దెచ్చుకొని నేలకబడియె, ఇంకనడువక ప్రొద్దు లేదు. ఈయడవిలో నక్షత్రకుండబడిన మనకుమోగుంబువచ్చును. కుమారుడించి ఈనక్షత్రకుని మానినీడకు దెచ్చి దప్పదీర్చుము, కీతోపచారంబులక జేసి రక్షింపుమా రాజేంద్రా ||

రాజమాటలు || ఓచంద్రమతీ! ఇక్కడ మనపుణ్యపకేంబున నొక్కతపసికనుపడియె ఇమ్మునివరుండుమనవషిష్టునిబోలినట్లున్నవాడు. యతం డానోకాదో నేనుబోయి యతనినడిగి నీటికందువదెలుసుకొని జలంబులు దెచ్చెదనే కాంతా ||

చంద్రమతిమాటలు || త్వరితమ్ముగ రమ్ము ప్రాణేశ్వరా ||

రాజ దరువు - అటతాళము - పీలురాగము.

తాపసోత్తమనన్నుదయజూచిత్రోవనే- నాపుణ్యవశముననీప్రాపుగనుగొంటి || తా || సదయుడవై నాతోయుడకమున్న చోటు-విగితంబుగ జెప్పి బెడరుమాన్పుమువో || తా || ఘోర టవిలోన పేరెండకోర్చి - నోరెండధృతి దూలెసాచ్చె బ్రాణములు || తా || కోరిక బెడదూరుకొరిసాక్షిగనిన్ను-జేరితి నాదప్పిదీరగ జేయవె || తా || — మాటలు || పదివేలవందనంబులు ముసింద్ర ||

కపటమునిమాటలు || భూకాంతా! ఈదురంతకాంతారంబున నెంత బడలితివయ్యా, నీవృత్తాంతం బంతర్వీక్షణంబున మే మెరింగితిమి. నీవు హరిశ్చంద్రుండవుగదా, విశ్వామిత్రునకు వసుధారాజ్యంబు దానమిచ్చి దారాపుత్రాదులతో ఘోరారణ్యంబు జేరవచ్చితిని. యా కౌశికుండు పూర్వమునీవివ్వవలసినయజ్ఞార్థంబునకై నీపై నక్షత్రకునిబరాతంబుబంపె. యాకపటబ్రహ్మచారిదప్పిగొని వడువలేక పుడమిపై బడిననీవునీళ్ళకువచ్చితివి. అతీతానాగతవర్తమానంబులు మాకు దెలుసునయ్యా రాజేంద్రా ||

రాజమాటలు || తాపసోత్తమా! నాపాలిదైవంబు నీవు గాన. నీరాత్రి మీయాశ్రమంబున విశ్రమించిపోయెద. నేను నీళ్ళుదెచ్చు నంతవరకీ బ్రహ్మచారి ప్రాణంబులనిల్పునోనిల్పిచో, నాకపకీర్తిరాకుండమీకమండలోదకంబుబోసి రక్షింపుము స్వామి ||

కపటమునిమాటలు || భూపాలకా! సంగరహితులైన మాయెదుట సంగనానహితుండై యుండతిగదు, నాకమండలోదకము కొంచెము గాన, తానిదప్పిదీరదు. ఇచటికి కూత పెట్టుమారంబున నొక్కమడుగున్నది.

దానిచెంగట నొక్కవటవృక్షమున్నది, ఈయడవిలో నదితప్ప మరిరమ్య స్థలంబులేదు. దానిక్రింద విశ్రమించి త్వరితముగ వెళ్ళుమయ్యా!

రాజమాటలు॥ అట్లనే బోయిపచ్చెదను స్వామి॥ చంద్రమతీ! ఇచ్చునిచెప్పినమార్గంబున నామడుగుబేరక బోదము తలోదరి॥

చంద్రమతి దరువు-తోడి-అట.

మానవనాధమునిమాటవినబాధమానుడెవో - మానుగమోసము మనకికరాదా॥మా॥ ప్రాద్దునుగుంకెబోలగజూచితే - తద్దయునేనికతాళగ జాల॥మా॥ నందనునెత్తుకనడువగాజాలాక్రందుగమదీకినిభారముదోచెను॥ మా॥ సారెకుబెడుదూరికొరినిగోరి - పారకదలచినదీరునెకవృష్టుము॥ మా॥ మాటలు! స్వామి! ఈతపసిజూడ కపటచూ ననుడుగ దోచుచున్నాడు. కాళికుని యనుమతంబున విపులాటవుల మనల నపరిమితకష్టంబులబెట్ట ముసిగరివ్వుని యాకృతిదాల్చిన చపలమతిగాబోలు. బంధురంబగు నంధ కారంబున నితనుచెప్పిన మార్గంబునబోవ నవర్గళంబులగు దుర్గంబులెన్ని గలవో పాటినిగడచిపోయి యాకొలను సమీపంబున నుండెడిమట్టిచెట్టు సమీపంబున పవళించిన మన కేమిప్రమాదంబు గల్గునోగదాస్వామి -

రాజమాటలు॥ కాంతాళిరోమణీ! ఈతాపసోత్తముడు మనకాప దకు నే ఇతరంబు జింతింపకనితడుచెప్పిన మార్గంబునత్వరితంబున నరుణ కిరణుండు చరమగిరికడుగకమునుపెఈగురుతరాటవి గడచిపోయెడముర మ్మారమణీ! నీవరతనూజనేనెత్తుకొనివచ్చెదచి త్రంబునద తరచాటుజొత్తి ల్లనియ్యకు విధిక్యతంబునకుపగచుటబుధజనమతంబుగా దేవింధుముఖి॥

చంద్రమతి మాటలు॥అయితే అట్లనేపోతాముపడండి స్వామి॥

సూర్యాస్తమాన వర్ణనము.

రాజు-చ॥తనకులమందుబుట్టి వసుధాస్థలి మానికొంగిదీనతక॥ దనయునితోగళత్రసహితంబుగ సత్యముబూని ఘోరకావనమునసంచ రించువరనాధునిజూడగలేక పశ్చిమాం॥ బురిధిమునింగెనో యనగభోరన భాస్కరుడ సమించినక—నీ॥ విష్ణుపాదాక్షిర్ణ విససితమండీర ఘటితఖర్జూ రంపుఘంటలనగ॥నాకాళజలధిమధ్యాశ్రాంతవిస్ఫుర త్పారీశకాజకిపంక్తు లనగ॥ గగనలక్ష్మీదివ్యకల్లావతంససంకలితపేళలవజ్రకళికలనగ॥ విమల సంధ్యాంగనారమణీయ్యకబరిపై కుండకుట్టంబులగుంపులనగ॥ సిరితనూ జనిపట్టాభిషేకవేళ॥ సారకామిను లాకాళ సాధవిధి॥ ముగ్గు లొగిదీర్చు ముత్యాలనిగ్గులనగ॥ సుభ్రమండలమునదాత లతిశయిల్లె॥—మాటలు

ఓచంద్రమతీ! చూచితే. ఇవిధంబున సస్తమానంబైనపిమ్మట నాకాశం
బున చుక్కలు గనుపట్టెంబడునంబగు సంధకారంబుదిశల నావరించె.
గాన, నందనుభుజులు దిడుకొని నక్షత్రకుని వీపునగట్టుకొని నీకేలు
పట్టుకొని నిజభుజాదండమొడిత మండలాగ్రప్రభా విదళితాంధకారుం
డనై నడచి యమ్మునిచెప్పినమార్గంబున మడుగుజేరికాబోదము పడతీ॥

చంద్రమతిమాటలు॥ అట్లనే పోదాము పదండి స్వామి॥

రాజుమాటలు॥ చంద్రమతీ! చూచితే, యమ్మునిచెప్పినప్రకారం
బుననిచ్చట మడుగుగంటివే, ఈనిర్మలాదశంబుల దప్పదీర్చుకొనము. నే
నిత్యకృత్యంబుల దీర్చుకొనియెడముందు ఈనక్షత్రకుని బడలికదీర నుప
చారంబుజేసి మృదులతృణశతయ్యగావించితియనింపకజేసె. నీదు నీకొడు
కుతోగొంతదవ్వునబడుండుము నేఖడ్గధరుండనై గాచుకొనియెడవేగోమలీ

చంద్రమతిమాటలు॥ అట్లనే పవళించెదము స్వామి॥

భేతాళుని దరువు-నాట-రూపకము.

భూతాట్టహాసుడై భేతాళుడవచ్చె- భూతలాధీపుజేర భూతలంబ
ద్రవ॥ భూ॥ నీలమేఘాకారుడై లీలదన కేలశూలంబుబట్టియాభీలుడై యపుడు
భూ॥ తలలహారముదనదుగళముననుధరియించి - ఛేళఛేళధ్వనులతో బేరు
బాడుచును॥ భూ॥ చరణఘట్టనలతో ధరణివణకగవచ్చె - యరుదుగాబెడు
దూరుహరిదాసుజేరా॥ భూ॥ మాటలు॥ ఒరేమానవాధమా! మదీయ
కాకినీ ధాకినీ భూతగణంబుల ముక్కుల బెక్కితి విక నెక్కడబోయెదవు,
నాచే జిక్కితివి. నీకు దిక్కెవ్వరు ఒక్కమానవా! హరిహరాదులు నా
దిక్కునిక్కిజూడలేరు. ప్రళయసమయజలధరనిష్కాంతనిష్ఠురనిర్హతసమా
నంబగు మదీయసింహానాదంబుచేసకలలోక పాలకులు చికాకుబడుదురు.
నీకేకరణి నిలువకదగు. వంటయిల్లు జేరిన కుందేటిపండంబున నావట
వృక్షంబుజేరితివి. నీయెడబగించికొత్త నెత్తురుపానంబుజేసెదమాడరా॥

రాజుమాటలు॥ ఒరే! సమ్మి సామాన్యమానవునిగాదలంచెదవు.
భీమాట్టహాసంబుగ సంగ్రామంబునెయ్యకవచ్చెదవా, నిలునిలు. మస్తమిత
సమస్తవిరోధివరోధినిజాలంబగునాదుకరవాలంబుచే నీకంతంబుద్రుంచి
లోకంబుల బాధమాన్వేద జాటరా భేతాళా॥

భేతాళునిమాటలు॥ ఒరేమానవాధమా! నాయెదుట క్రొవ్వు
బాడెదవు. నీవెవ్వదవురా. పులియున్నపొదరిల్లుజేరిన జింకరీతిగ మదీ

య్యశ్రమంబు జేరితివి. నిన్నిప్పుడు కప్పను మ్రొంగుక్రూరసర్పంబురీతిగ నప్పించి మ్రొంగెడ జూడరా॥

రాజమాటలు॥ ఒరేభేతాళా! నీ వెక్కడ. నేనెక్కడనను తార తమ్యజ్ఞానంబులేకనుడగ్రవిగ్రహంబుజూపవచ్చెదవా. నిలువీలు. మద్భుజా దండ మండిత మండలాగ్రంబున నిన్ను ఖండించి దండధను నిలయమం దుండ జేసెద జూడరా॥

భేతాళ హరిశ్చంద్రుల సంవాదము.

దరువు - జంఝూటి - అది.

మానవాధమా నాతోనబోదుమా - పూనిబలనిధానుడనిన బోవ నిత్తునే॥ మా॥

రాజ॥ వద్దవద్దురాయీవద్దులేలరా - యధ్ధతిగను హద్దుమీరరద్దు చేయకు॥ వద్దు॥

భేతా॥ రమ్మరమ్మనీకరమ్మజూతము-రొమ్మజంచీర క్తము పాన మ్ముజేతురా॥ మాన॥

రాజ॥ థండనంబున నుద్దండముగను నీ-గుండియలునుజించి నేల గూల్తుజూడరా॥ వద్దు॥

భేతా॥ యాలపల్కెదురణకేళిసల్పుమా - భీలముగను శూలమున ను గూలవైతురా॥ మాన॥

రాజ॥ ఓరిబెడుదూరిశౌరిసాక్షిగా - క్రూరనిన్నుగిట్టి యమునిజేర బుచ్చెద॥వద్దు॥—మాటలు॥ఒరేజగద్దోహి! విను. ప్రణయకాళమాలభు క్కీలాభీలంబగుమదీయ్యకరఖాలంబుచేనాలంబునఫాలనయనుండుగాచినా

నిన్ను నేక గూల్చుక పోనియ్యను. చెండితనంబుచే గండుమీరి రాకురా,
మండిత భూమండలాధీశ్వరు శిర । కాండ మాలాలంకృతుండైన నీగుండి
యలు బగులించి నీండల గంక గృధ్రంబుల గబలింపజేసెద ఇంచుక
సేపు సైరింపరా భేతాళా॥

భేతాళుని మాటలు॥ ఒరే నూనవాదనూ ! నన్ను గెలిచె నళికన్న
మిన్ను గానక పలికెదవా. నిలునిలు. ముగ్రలోచన భుజాగ్ర పరికీలితో
దక్ష శూలంబునకు సమంబయిననూనబలనిధాన మాణవప్రాణానిలాహార
క్రూరవ్యాశప్రాయంబగు మడియ్యశూలంబుచే నిన్ను నేగూల్చి కాలుని
ప్రొలికనిచెద. నీగుండియలు గడుపునిండ దినియెద. గాన, నీకు బ్రాణం
బులపై. యాశ గలదేని. నీసతిసుతుల నాకొప్పగించిపొమ్ము. నిన్ను విడిచె
దరా మానవాదనూ॥

రాజుమాటలు॥ ఒరేభేతాళా! సంహారసమయ మృత్యువదన
గహ్వరాంతరిత జహ్లోపమానంబగును దీయకృపాణం భీభూరితరథయద
రేఖా కారంబగు నీశిరంబును ధారునికి బలికేయను జూడరా ద్రోహీ॥

(అనిన భేతాళుడు క్రిందబడె.)

సూర్యోదయ వర్ణన.

రాజు-నీ॥ ఇంతివోపూర్వదిక్కంతాప్రసూతికై తెరబట్టుచెంగావి
వరదయనగ । గుంకుమపన్నీటగుదురుగాజాలోమిజలకమాడినలసచ్చాయ
యనగ॥ నుదయపర్వతరాజు విదురించి మేల్కొన్న ఘూర్ణి తారుణసేత్రవర్ణ
మనగ । జలధిలోపలమండినడిసింగి బాకిన బాడహవ్యతాట్రభయనంగ ।
మునిజనంబులుగిరికూటమునజరింప । వారిజూటాంశులనుశోణవర్ణమనగ ।
సకలజనములు దెలివంది నన్ను తింత॥ పూర్వదిశ్చైలమున గెంపుపొడమె
కంటె—నీ॥ సురరాజపురినినిస్ఫురితమైగనుపట్టుగోపురో పరిహేమకుంభ
మనగ । కొల్లగానుదయాద్రిల్లి నిలతికకుపవ్యమాకూళ్ళాండఫలమనంగ!
పూర్వదిగ్గిరిపై నపూర్వనేదత్రయూ సారమై తగుగడియారమనగ । తమ
మనుమృగముపై నమయకిరాతుండుగురిగగాల్చి నశిరంగిగుండనంగ! అంబ
రీమనితనతపోడాంబికమున । బాధలొనరించుదూర్వాసుపై ననడకు । విక్ర
మోజ్వలమగు విష్ణుచక్రమనగ । భూమండలముదయాద్రిపై నబాడమె॥
మాటలు॥చంద్రమతీ! జూచితే. తూర్పుదిక్కు కొండపై న పండినగుమ్మడి
పండుపోలిక మార్తాండమండలంబునోచె. మన ముద యకృత్యంబుదీర్చి
పోవ మనితలంచిన భూనభోంతరాళంబు నిండ మేఘంబులుబట్టిగర్జార

వంబు నలుదిక్కుల జన్మితంబులజేయుచుయురువడిగ మెగుపుతీగలుగను
పడ పిడుగులతోటి వడిగలవర్షధార లెడలెగక బుడబుడబడసాగెపడతీ!
ఈయడగున మునికొడుకౌతబడలిక పడునో. మన మీవనభూమిలో తన
యునితో నెట్టియాపడ ననుభవించుమో గదా కనకాంగీ॥

చంద్రమతిమాటలు॥ జగదీశ్వరా! విను మగణిత సశ్యవ్రతుండ
వై యుండియు దిగులుజెందవచ్చునే. కౌశికుడు మనల గాసిజేయుటకై
కల్పించిన యనల్పజలదారలతో గలసివచ్చెడు చలిగాలిచే మీరు చలించి
పక కొంచము నిరీక్షించిన ఈవర్షము విడిచిపోయినయెడల బోడము
ప్రాణనాయకా॥

రాజుమాటలు॥ అట్లనే పోదాము పడనే కోమలీ॥

ఇది శ్రీమ దుభయ వేదాంత ప్రవర్తకుడును, గండాశ్వవంశ పయి:

పారావార రాకాసుధాకరుం డగు బెడుదూరు రామచార్య

కపింద్రునిచే రచియింప బడిన హరిశ్చంద్ర నాటకము

నందు మొదటిరాత్రికథ ముగిసెను.

శ్రీ ర మ్మ.

బెడుదూరు శ్రీ వేంకటాచల రమణాంకితం బగు.

హ రి శ్చ ం ద్ర నా ట క ము.

❦❦❦

రెండవరాత్రి కథాప్రారంభము.

రాజు ద్వీపద-శ్రీరాగము.

శ్రీనూర్యకలజడాశ్రితరక్షణుండు- భాసురసశ్యశాభాగ్యశీలుండు
సరసుడాయాహరిశ్చంద్రభూవిభుడు- స్థిరముగాజండ్రుతీ దేవినుతుడుకుపి
తుడొనక్షత్రకుడువెంటరాగ వివులాటవులుగడచివెడలుడమనుచు యుడ

యశ్యత్కంబునినొప్పుగాదీప్తి-కదలిపోవుచునుండఘనతరంబుగను క్రూర
కాశిసమునికుచ్చితవర -మాయాధమేఘగర్జారపంబెసగగురియుచుగల్పం
తఘోరమగుతము-పారిపారిపీచినబొంబినినుతుని - నక్షత్రకనిజానునర
యుచునిత-కాక్షేయకలితుడై కమలా పులుసు-చలిగాలిచేపణకుసంయ
మినుతుని-వలఁలిభుజము-వరసనూజన్మవాపలిభుజము వధరియించినతి
కినాపదదీర్చుచునదులునదులుకోనల-కానలకొన్నిదుర్గముల-మానుగాగ
డచియమృదుజవల్లభుడు-చనుచోటబ్రళయాగ్నిసరయమిశ్వరుడు-ఘన
ముగ గల్పింపగాంతనుజూచి-సలలిత బెడదూరునత్పు రాధీశు -దలచుచు
పలికెమాదవుడునవ్వేళా॥

రాజు చంద్రమతి సంవాదము.

దరువు-ఆదితాశం-ఆనందబైరవిరాగం.

సారసాక్షిచూడవె యీఘోరాటవినిజుట్టుముట్టి - క్రూరానలము
జేరవచ్చె నారీషణిలో॥ సార॥

చంద్రమతి॥ స్వామిచింతవలదువలదు సామాన్యనివలెనేమీదు-
పామరమతితో నిటిబల్కెదరేలా॥ స్వామి॥

రాజు॥కాశీపురము జేరిమనముకొశికమాసింద్రుఋణము-బాసిమీ
రదీర్తువని నేనాశించితినే॥ సార॥

చంద్రమతి॥ కోరి శ్రీబెడదూరు నేలుకేరి మిమ్ముకూరిమితో -
సాడుకుజ్రోచుటసత్యమా రాజేంద్రా॥స్వామి॥—మాటలు॥ఓదినకరకుల
నాథా! ఘనతరంబగు సత్యవ్రతంబు గల్గిన మిమ్మొదవాన్ని బావలెమి
చేయకజాలును, నెదువకు గురుతర కడుణారసభాతుడై బెడదూరుపుర
పరాధీశ్వరుండు మిమ్ము దరిజేర్చక గలవాడు స్వామి॥

రాజుమాటలు॥ఓచంద్రమతి! విను. కాశీపురంబు జేరి కొశికుని
ఋణంబుదీర్చి బాసనిలుపదలించితినేకాంతా! ఇయ్యడవిచుట్టుముట్టుగొని
బ్రహ్మాండకటాక్షంబు నింత మండుచువచ్చెడి నీయన్ని గడచిపోవ నెట్లగు
వని చింతించెద నిమ్మునకుమాకున కేమిప్రమాదంబు గల్గునో యికటా॥
మన మీచెట్టులాన్నిపాలైతిమేబాలికా! నేనీదవాన్నిజొచ్చెద మదీయ్య
ప్రాణాహుతులతో సంతసిల్లి ఈయన్నిభట్టారకుండు మిమ్ము దరిజేర్చక
గలండు తరుణి! సరసీరుహాపాణి॥

చంద్రమతి దరువు - కాంభోజి - రూపకము.

నిన్ను బాసినిమిషమైననిలువజాలభూమిపాల-నన్ను బంపవేనాధనేనిక

పన్నుగా నటుబోయి వచ్చెద ||ని|| మానుగా ఈమునికుమారుని మమతతో రక్షించినా - మానవేశ్వరయనయశంబును సువలబొందక యుండును ||ని|| అవనిలో మునియప్ప పీఠానికి వనజులైన బారికి - తిలిలిపోవగదగు నైకిది భువననాయక పోలునే ||ని|| ధారుణీశ్వరినుము శ్రీబెడుదూరుమండిద సాక్షిగ-మీరుపోవగవలదుమీ పడవారిజములకు మొక్కెదా ||నిన్ను|| - మాటలు ప్రాణేశ్వరా! నిన్ను బాసి నేనిమిషమాత్రంబైన నిలువక జాల, గాన, సన్నీదవాగ్ని కర్పించి మీపుత్రకుని ఈనక్షత్రకుని రక్షించుకొని విశ్వామిత్రయుణము దీర్చి మిత్రకులంబు పవిత్రంబు చేయుము, ఇందుకు మీరేమి సందేహింపవలదు. తడవుచేయక నాకానతివ్వుము స్వామి ||

రాజమాటలు || తరుణీ! ఈఘోరాగ్ని బారికి నిన్నేరీతి బంపువాడ నేనీకతంబున నీకఖలసుఖంబులు గల్గుచుండును. నీయట్టిసుగుణశీల నీ దవాగ్నిజ్వాలికాజాలంబుల పాలుచేయ జాలుదు నేతలోదరి! హా! విధికృతం బిటులాయె నేనేమిచేయుదు నాకేమిదిక్కుదోచలేదుగదా ప్రాణనాయకీ ||

చంద్రమతిమాటలు || భూమండలాధీశ్వరా! మీరికినొండు భావ లాడకనాకునానతివ్వుము ఇదేపదిపేలువండవంబులు. ఘోరాగ్నినురుకక బోయి వచ్చెద. నిన్ను మరచినను సత్యవాక్యంబును మరువకుండుము స్వామి ||

చంద్రమతి లోహితాస్యల సంవాదము.

దరువు - బేహగ్ రాగము - అట.

లోహితాస్యడు! నేనువచ్చెద నన్నెత్తుకోవమ్మా - మానుగనిను బాయలేనె మాయమ్మ ||నేను||

చంద్రమతి || నిన్నుగన్నతండ్రిరోనాముద్దులయ్య-ఘనముగమీయ య్యకడనుండుమయ్యా ||నను||

లోహితాస్యడు! అమ్మయిదియే మిమాయయ్యనువిడిచి-ఇమ్మగ నెక్కడికేగెదా నడచి ||నేను||

చంద్రమతి || హా! లోహితాస్య హాహాసుకుమార - కాలాగ్నివార్చి నీకడకువచ్చెదరా ||నేను||

లోహితాస్యడు! తల్లి శ్రీబెడుదూరుధవునిసాక్షిగను- కల్ల నేయక నీవు మళ్ళీరావలెను ||నేను||

చంద్రమతి || నాయన్న బెడుదూరునాధునితోడు - పాయకవగ్నిలో బడివత్తుచూడు ||నను|| - మాటలు! కుమారా! ఈఘోరాగ్ని కేరక బని

బెడుదూరుపురవరాధీశ్వర కరుణారఃపురీలితనైమరల సీకడకువచ్చెద
నేచచ్చునంతవరకు మీయయ్యచెంతనుడు మోతింద్రీ॥

లోహితాస్యనిమాటలు॥ తల్లీ! నన్న విడిచి పోవ నీకు కాళ్ళెటు
లాడువమ్మా! నీ వెన్ని చెప్పిన నన్నెడ బాటుబాల, నీ వెంటవచ్చిదూరమున
నుండి చూచుచుండెదగాని నన్నెత్తుకొనిపోవమ్మా॥

చంద్రమతిమాటలు॥ బాలా! ఈదావాగ్ని కీలంబుల వేడిమికినోర్వ
జాలవు నాయన్నా! నామాట వినుము నీయగ్ని చల్లార్చి త్వరితముగ
వచ్చెద, చింతసేయకురా తంద్రీ॥

లోహితాస్యనిమాటలు॥ అయితేత్వరితంబుగబోయిరావమ్మతల్లీ!

చంద్రమతి ద్విపద - కాంభోజి.

ఈరితీభీతమృగేక్షణయంత - గూరిమితోగన్నకొడుకునూరార్చి -
హృదయేశుడములుహృదయమధ్యమున-గదియంగ జేర్చియాకాంతాల
లామ-ఘోరదవాగ్నిగల్గొనకేలుమొగిచి - ధీరయైచంద్రమతీదేవిబలికె -
సవనాబ్జుత్రయోసంయమిస్తోత్ర-భవదత్రయాధారపుణ్యవిహార - కలు
మాద్రితధారఃడలిగంభీర - ఫలితవిక్రమధామబలవైరిభీమఘటమనోవా
క్కాయకిర్మూబులందు - జననాధుడౌహరిశ్చంద్రభూపతికి-దప్పనిశీలంబు
దలచితిసేని-యెప్పుడుపతిభక్తిసేనయునుసేని-నాపతిసూన్యతనయశీలుడేని
ప్రావుగానేపతివ్రతధర్మనిరతి - బూనితిసేనియోపునహూతివంద్య-మాని
కుమారుని మానుగబ్రతుక - జేసి పిష్టాటనునిజేసుండుతనదుబాసదప్పక
మునిపతియప్పదీర్ప-సుతునితోబ్రతుకంగజూడుసంప్రీతి, సతముగావిప్పుడు
సదయుండవగుము - అనిపల్కిసంచభూతాళిసాక్షిగను - తనుమధ్యబెడు

చంద్రమతి దావాగ్నిజ్వాలయందు బ్రవేశించుట.

దూరుదనుజమర్దనుని దలచుచునప్పుడుతడవుచేయకను - చెలువుగానగ్నికి చేతులు మొగిచి.

దరువు - జంఘూటి - అట.

కరుణింపుమావీతిహోత్ర-నన్ను॥కరు॥ పరమపవిత్రయోగవమాన మిత్ర॥కరు॥పతిభక్తియేనస్వతమనగోని - సతతముగ నెప్పుడుసలుపుదునే ని॥కరు॥ హుతవహాయమునినుతునినక్షత్రకుని-కృతపుణ్యశాలివై బ్రతు కంగజేసి॥కరు॥ యాగభోక్తరామయార్యసత్కవివర-భాగదేయయోనా గకంకణనేత్ర॥కరు॥దురిబార్హిహారబెడుదూరుపురీక్షిర-వరదవై శ్యావర శరణుజేసెదను॥కను॥—మాటలు॥ అగ్నిభట్టారకా! నేపతివ్రతస్తతినేని ఈనక్షత్రకుని ముందుగా బ్రతికించి పిమ్మట మమ్ము రక్షించుడు లేదేని నీరుచేయుము స్వామి॥

అగ్ని చల్లార్పుట.

చంద్రమతిమాటలు॥ కుమారా! మనపుణ్యవశంబున నీఘోర్నా చల్లారె నింక నిన్నెత్తుకొనియెదరారా॥

లోహిదాన్యునిమాటలు॥ జననీ! యెంత నేపుపోయితివమ్మా. ఇది వరకుమాయున్న నుచూపింతురమ్మనిమాయున్యనబాధించుచుంటి నేతల్లి చంద్రమతిమాటలు॥ పదివేలువందనంబులు ప్రాణేశ్వరా॥

రాజుమాటలు॥ దీర్ఘసుమంగలీభవ హేకాంతా! నీపతివ్రతాశీలం బుచే నాభీల దపజ్వాలంబు లడంగె, ధాత్రిలో నీనద్వృత్తంబు ప్రస్తుతి కెక్కె, నాకపక్షీర్తిరాకుండా ఈనక్షత్రకునిరక్షించితివి, ఇంక నెల్ల శుభంబు గల్గునే పల్లవాధరీ! నీకారణంబున మునిశంకరుని ఋణంబుదీర్చెద. మన మింక కాశీపురంబు జేరకపోదము వారిజాక్షి॥

చంద్రమతిమాటలా! ఇట్లనే పోదాము పడండి స్వామి॥

నక్షత్రకుని దరువు - అట నురట.

బొంకింపలేస్తాతినే-రాజేంద్రునిబొంకింపలేస్తాతినే॥పంకజముఖియా భూమిమహిమచేత- పొంకముగ నెన్ని పోకలుబోయిన॥బొం॥ కాలాసలం బునుబోలినయాయగ్ని - కిలనుచల్లార్చె బాలశిరోమణి॥బొం॥ సాంద్రపతి వ్రతచంద్రమతియన-కింద్రుకడబంతమేలబల్కెనోమాని॥బొం॥ బాపురె బెడుదూరుశ్రీపతిసాక్షిగ - భూపాలునకు యేయాపదగల్గదు॥బొంకిం॥— మాటలు॥ హౌదైవమా! ఈచంద్రమతీ ప్రభావంబున దావాగ్ని చల్లారె

ఈపతివ్రతామాహాత్యంబున నిమ్మహీపాలుండచలుండై యున్నవాడు. నేనింకేమిచేయుదు హరిహరి! విశ్వామిత్రుడు పురంజనునికడ నందుధీరమణునితో బందెమేలబల్కె తనశిష్యులలో నన్నుమేలువానిగావించె. నతనికి ప్రత్యుపకారంబు చేయుట కేమియుపాయంబుచేసిననీచంద్రమతీ ప్రభావంబున వ్యర్థంబయ్యె నింక నాదురుబోధచేసేనేర్పినకపటోపాయంబున నీదంపతుల నెడబాప యెటులనైన నొంకించెదగాక॥

దరువు - కేదారగౌళ - అట.

మానినీమణిచంద్రమతినిమహిమచేత - నేనుబ్రతికితినిజముగావిను మానుగానొకమాటదెల్పెద॥మా॥ కుతలమునభారతి ధరాధరసుతయదుంధతిరతియులక్ష్మీ-సతియు నీకును బ్రతియెసాతివ్రతశుభాన్విత చరితగావున॥ మా॥ ధరణిలోబెడదూరునత్పురనరునికరుణతో నురుతరాన్నిని - పరగనార్పితిగానధరణీసరియనకాదగుసాధ్యిగల్గెనె॥మా॥—మాటలు॥ చంద్రమతీ! ఈయాభీల వనబ్వాలికా జాలంబుల జల్లార్చి నన్ను బ్రతికించితివి, గావున, నీసాతివ్రత్యమహిమ కేనుసంతసించితి నమ్మా! నేనీకు బ్రత్యుపకారంబునేయకదలంచి చెప్పెడ ననుమానింపక వినవమ్మవనజలోచన॥

చంద్రమతిమాటలు॥ అదియేమోసెలవొగుంగుము నక్షత్రకార్య॥

నక్షత్రకుని-కందార్థం! వనితా నామాటలు । వినుమ్మవగాదలపవలదు వేగమ! నావెంటనయోధ్యాపురమునకును । ఘనముగ బోదాము రమ్మ! కనకాంగీనేడు । నమ్ముము నేజెప్పిన మాటజూడు । వినయమతిన్దైకాశికునినేవేడుకొనిరాజ్యంబునిపర తనయునకుబట్టంబుగ బైదననుమతియు వనజలోచన । కనకాంగీనేడు!—మాటలు॥ ఓచంద్రమతీ! నామాట లబద్ధంబుగా దలంపక నయోధ్యాపురంబునకు బోదామురమ్మ. ఈహరిశ్చంద్రునివెంట కంటకారణ్యంబులు దిరిగితివేని, బహుప్రయాస పడియెదవు సుమీ! పురజత్వాల నేత్రానలతుల్యంబగు కాశికుని కోపాగ్ని క్షేట్టులోరైదరు, ధనమొక్కడదెచ్చెదరు. ఇప్పటికి పది దినంబులుగడువున్నది. నీవతిచేత నొక్కకాసైన లేదుగదా. విశ్వామిత్రుండు వచ్చి ధనముదెమ్మని బాధ చెన్న నీపతి బొంబెరచి నిన్నెవ్వరికై నతెగనమ్మగలండుగాబట్టి నామాట విన పోదామురానమ్మ తల్లి॥

చంద్రమతి-కందార్థము॥ హరిహరియుటులకెదవిహా! పరసౌఖ్యంబులకు నెల్ల బ్రతియెధనంబుకాదరులులకనిచెప్పరె! బుధ వరు లెప్పుడువినగ

లేడే । వరమానితనయా । నీమాటవినతరముగాదయ్యా॥ ధరణిలో పతి
వెంట నెప్పుడుదిగునతులకునుచుచిరంబుగ । చిరసుఖంబునుసిరియశంబును
బరముగల్గుబ్రహ్మచారీ । వరమానితనయా॥—మాటలు॥ నక్షత్రకార్య!
నూర్చుని చాయాదేవి యెడబాయునే, చంద్రిక చంద్రు నెడబాయునే
మయ్యా అటులనే సాంద్రపతివ్రతనై హరిశ్చంద్రమహారాజు నెడబాయ
జాల. యానృపాలుడు నాపాలిదైవంబు నానోముపంట. నాకూర్చివిభు
డెవ్వరికమ్మిన బోదుగాని పతి నెడబాయలేనయ్యా పతిలేని సతికినిఖల
బోగభాగ్యంబులు గల్గిన నిష్ఫలంబులగు నాభర్తకౌశికుని మాయాంభో
రాశిని సత్యవాక్యంబునెడియొడచే నిష్టరించిమునిఋణంబుదీర్పగలండు.
గాననీవీరుడు క్తులాడకుమయ్యా. బ్రహ్మనుద్రేంద్రాదులు బాగడ నాంద్ర
కీర్తి గల హరిశ్చంద్ర మహారాజచక్రవర్తినిత్య సత్యస్ఫూర్తిచేకౌశికుండు
నీవు మెచ్చ నిశ్చయంబుగ ధాత్రీతలం బేలగలడయ్యా నక్షత్రకార్య ।

నూత్రధారిమాటలు॥ ఓ తల్లి! చంద్రమతి! నీవాడిన సత్యవాక్యం
బునకు దేవతలు మెచ్చి కుసుమవర్షంబు గురిపించిరి, దేవదుండుభులు
మ్రోసె. నీమాట నిశ్చయంబుని యాకనంబు భాషించెనమ్మ తల్లి॥

చంద్రమతిమాటలు॥ గంతనం బాయెనయ్యా నూత్రధారీ॥

నక్షత్రకునిమాటలు॥ ఒరే హరిశ్చంద్రా! మాబాకీపైక మివ్వవు
గదా. నీనింక మాపూరికి బోవలె. నాతల్లి నారాకడకెదురుచూచుచుం
డును. ఇన్నిదినంబు లెన్నడు తల్లినివిడిచి నేనుండలేదు గాన, ఈరాత్రితో
తలబాదుచుకొని నెత్తురు నీపైచల్లెడ. నంతవరకు మాధనం బివ్వవుగా
ద్రోహీ! నీనింక నరక్షణంబైన నోర్వసురా॥

నక్షత్రకును హరిశ్చంద్రుని రెట్టబట్టి నిలవేసి ఖండితో క్రులాడుట.

రాజుమాటలు॥ అయ్యా నక్షత్రకా! ఈనట్టడవిలోరెట్టబట్టుకొని నిలబెట్టి వస్తురోక్తులాడిన ధనమెక్కడ దెత్తునుస్వామీ! చేతిలోజక్కిన వాడవని ఇంత కుక్కురితి బడనేల! కాశీపురంబుజేరినతక్షణమెయొక్కడ నైనా కుదువపుండి మీపై క మిచ్చెద పడవయ్యా!

నక్షత్రకునిమాటలు॥ ఒరేహరిశ్చంద్రా! నీమాటలుచూడగా, ఆశ జెప్పికాలంబుబదుపువట్లు తోచుచున్నది. నీయట్టి మోసగాని నేనెక్కడను చూచియుండలేదురా. రేపు మాపని నెలరోజులు జరిపితిని ఇక నేనెట్లోర్చియుందును. నేనేయనుకొనిననాకంటె మొండివాడ వై తినయ్యా నాజపతపంబులు పాడుచేసి యెన్నిదినంబులు నీవెంట దిరుగుదురా. నాకు వేసరికవచ్చె నియ్యడవి నడచి కాళ్లుతొడిబడసాగె, నేనింకపై కమిచ్చు వరకు విడువను. అయినది కానరా హరిశ్చంద్రా॥

రాజుమాటలు॥ అయ్యా నక్షత్రకా! కాలంబు దప్పి సత్యంబునకు కట్టుబడిన నన్నిట్టి నిష్ఠురాలాపంబులాడడగునే. మోసగాడనుకానయ్యా. మీబాకీ నేమాత్రమైన నిలుపను గాన. నామనవి విని నామానసంబు నొప్పింపక నేజెప్పినరీతిగ కాశీపురంబువరకురండి, ఇన్నిదినంబులుజరిపినా రింకక్షణికాలము తాళిపడండి. నామాటలుచూడండి మీరుబడలినడువ లేకున్న నాభుజంబున నిడికొనిపోయెడ రండిస్వామీ॥

నక్షత్రకునిమాటలు॥ ఒరేరాజేంద్రా! కానిచూతముపడ. ఇంతధన మెక్కడదెచ్చెదవో, ఇప్పుడయ్యెడిపని అప్పుడయ్యావిపడరాహరిశ్చంద్ర॥

రాజుమాటలు॥ ఓచంద్రమతీ! ఈకాశీపురంబు జూచితే, యెంత రమణీయంబైన దీపురంబు ప్రాణేశ్వరి॥

చంద్రమతిమాటలు॥ అవును, యెంతరమణీయ్యంబుగదో చెమహాత్మ॥

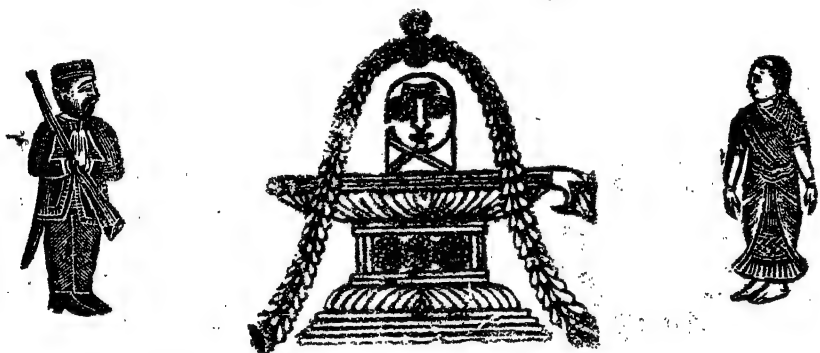
కాశీపురవర్ణన—రాజు దశపు-హిందూస్తాని-భైరవి-రూపకము.

అందమైనదీపురము-నుండరాంగిజూడు-నుమహితముగ॥నం॥ ఎందు గలదిచిత్రమహిమ-ఇందునిందుధరుడుగల డరుదుగ॥నం॥ ప్రకట నీలరత్న కాంతినిఖిలదిశలమించెనిగనిగమని ముకురకుద్యములముడ మొదవగమకర తోరణములమడవతిగను ॥మం॥ చూపులలరుగోపురమునచోద్యమైనభవ నములవెలిగెడి ధూపములుచెలంగె-గరధృతగిరి బావునిలయమదియతి గనుగొను ॥మం॥ వనజవయన వారిణాళిగనుము కనకసౌధచయమలనెడి

మనముదీని జేరి-ఘనతరంబుగ మునియుణంబుదీర్చుమని తలచెద||నం||కలికి
బెడుదురీశురఖునినిలయుమిలప్రసిద్ధి కైలసెనుభళి|| తలిరుబోణిచూడుతళతళ
మని వెలుగుకోటహీకరుచినిచయము|| అండ||—చూటలు|| ఓచంద్రమతీ!
వజ్రమణిమయ ప్రభాకలిత సౌధగవాక్ష ప్రాకారంబుల నొప్పియున్న ఇ
ప్పురంబును బొడగ నురగపత్తికై న తరముగాదు సరసిజాక్షీరమణీయ్య
నిమల కల్వారంబులచే విలసిల్లు సకల తరంగిణీ తిలకంబైన గంగానది
కనుంగొను మంగనామణీ! మల మూమందాకినియందు స్నానంబుజేసి
ఇందుతరుని దర్శించిన మనదురితంబు లెడబాయునే భాసురాంగీ||

చంద్రమతిమాటలు|| ప్రాణనాయకా! మన మింగనదిలో
సంకల్పపూర్వకంబుగ స్నానంబుజేసి ఇమ్మహాదేవుని ఘోషశోపచారంబు
ల బూజితము స్వామీ||

రాజమాటలు|| అట్లనే చేయుడమురమ్ము రమణీ

హరిశ్చంద్రుడు.

కాశీవిశ్వనాథస్వామి.

చంద్రమతి.

దడుపు-నాటకురంజి-ఆట.

గిరిజారమణా-హరశివశంకర||గిరి|| పురహరినీసిరిబోలినదైవము-
ధరణిలోనగల్గు నయ్యరగకింకణశ్రీ|| గిరి|| గజచర్మపరిధాన సుజననిధాన-
భుజగభూషణమీనధ్వజగర్వవిదళన|| గిరి|| శంకరదురితనాశంకరభక్తవ
శంకరనీపాదపంక్తజములగంటి ||గిరి|| ఈత బెడుదూరుపురీశమిత్రాంబర-కేత
వందనము నేజేసెదను బ్రోవు|| గిరి||

నక్షత్రకుని ద్విపద-శ్రీరాగము.

అవనీత నేడు రేపపథిగా గడుపు-తివిరిముప్పది నాల్గదీర నేనింక లెక్కిం
చితిని కాను లేదునీచేత-యెక్కడ దెచ్చెదవింక మాధనము - ఋణముదీర్చగ

ననుకూలముమదిని-గణుతింపవై తీనికాలయాపనము - జేసితివేనేమిసేయుదున్ను-మోసగించితివార మునుయప్పుచీర్పు-నుద్దిసిమదిలేదునుస్థిరంబుగను-దద్దరిల్లకయుండతగునెపాపాత్మ-భావురేమునితోడ బాగులుబల్కి-రేపునూపనుచుయారీతిగాప్రాద్దు-బుచ్చెదవిడిసికుబోలునేపైక - మిచ్చెదననియాశ లేర్పడజెప్పు-జపహోమవియతులుదాలించినేను : పులాటపులకు సేమెటవచ్చితినిభ్యాతిగాధనమరకాపై ననాదు కేతికిఁజచ్చుటలేదుచీయనకేను-ధాక్షిణ్యమున నెకతతాళిననీకు-లక్ష్మ్యంబులేదుగాలవమాత్రమైవ-బొంకవై తే కుప్పబోయు మాధనము-ఇంకసైరింతు నేయినకులశిలక-కష్టపెట్టుదునన్ను కాననభూమి-దుష్టమానసగుదిద్రోచెదనిన్ను - పోడిమిబెడుదూరిపురవరాధీశు డీడనిస్కడతేచ్చునేమొ చూచెదను॥

నక్షత్రకుని దరువు-శ్రీరాగము-అట.

కదలనియ్యనురా-రాజేంద్రాని॥స్కడ॥అదిగో యిచ్చెద యిడిగో యిచ్చెద పదపదండని పడరి నాడగు-హృదయమును నొప్పించితివిగడగుదురుగా నినుకూలద్రోయక ॥కడ॥ త్రిణర వైరినితివిరితలచుచు జపము సేయచునున్నదీరు నేవిపులసత్యమువిడిచిబొంకకతపనకులసభాతనిన్నిక ॥కడ॥పైకమివ్వకబాకిదీర్చకజోకతోయీళిపునిడలచిన- శ్రీకరంబుగనిలను బెడుదూరులోకరక్షకుసాక్షి గానిను॥కడ॥-- మాటలు॥ ఒరేహరిశ్చంద్రా! నిన్ను మొగమాటంబు చేయదగదు. కక్కసించి పెక్కుబాధలుపెట్టినగాని మాఅప్పదీర్చవు. గావున, నీకాళ్లుచేతులు కట్టగట్టి గుదిద్రోచెద. నీగెఱ్ఱెదాటి పోవలదురా రాజేంద్రా॥

రాజమాటలు॥ ఆహా! పరమపురుషా! భక్తవరదా! అదిదేవా! మహానభావా! నీవేదిక్కు స్వామి॥

చంద్రమతి దరువు-అసావేరి-అట.

ఏలాయీగతిభూమిపాలునిగుడిద్రోయబోలునేబ్రహ్మచారీ॥చాలగ సత్యసంకీలునినుజనద-యాళుడౌ యీరాజమాళిని చలమున॥ యా॥ ఇలయేడుదీపుల నేలినృపకులతిఁకుడనుచునీకు తెలియ దేమయ్యాసలలితధర్మ సంపాదుమనూనృతిఁలితుడై కలసిన కమలా ప్తకులఁబి॥యా॥ నిరతము బెడుదూరుపురవాసుపడభక్తిమరువక నెప్పున్ స్మరణజేయుచును- పరమ మునీంద్రునిబాకిదీర్చును॥ నికరుణించివిడుపుము॥ తిలముసేయకు. ఏల॥-- మాటలు॥అయ్యా నక్షత్రకా! బానుగోత్రంబు పవిత్రంబుగఁబన్నించిన

భూజాదండ మండిత మండలాగ్ర ఖండితారాతి భూమండలాధీశ్వరుండై నిత్య సత్య వచన రచనా విశారదుండగు ఈరాజేంద్రుం దెట్టియాపద గల్గిన సగుత్యమాడవెరచును. గాన, నాప్రాణేశ్వరునిబాధ నేజాడజాల. నీయడుగులపై బడి వేడుకొనియెడ. నాపై కరుణించి ఇతనిని విడువవలయును మహాత్మా॥

నక్షత్రకునిమాటలు॥ తల్లి! చంద్రమతి! నీవితగా నుల్లంబున కుళ్ళికుళ్ళి ఏలయేడ్చెదవు. మాపై క మివ్వనిదె నీమగనిని విడువనమ్ము॥

లోహిదాస్యని దరువు - ఆనందభైరవి - అట.

విడువవయ్యా-మాయయ్యను॥ కడకతోనిటుకాళ్లుచేతులు మెడకు గట్టివుడమిదోయకు - వడుగనీయడుగులకు నేసాంపలర మ్రొక్కిడి వేడికొని యెడవిడు॥ క్షుద్రధర్మచివత్తులుకుయీధాత్రి నేలినదాతవిశ్వామిత్రుఋణ మీరాత్రిదీర్చును చిత్రముగ నక్షత్రకార్యా॥విడు॥ వారకనుబెదుమూరు నేలిననీరజాక్షునిసాక్షిగానీ- కోరినట్టులఋణముదీడ్చునుధాదీసురతావు దలపుము॥విడు॥—మాటలు॥ అయ్యానక్షత్రకా! మీబాకీపై కము నీ ధ్వాత్రికిలోగ మాతండ్రి ఇచ్చునుగాని, నామాటల కియ్యకొని మాయయ్యను విడువుము. నీయడుగులపై నబడి వేడుకొనియెడనయ్యా॥

నక్షత్రకునిమాటలు॥ ఒరేబాలకా! మాబాకీపై కము నిన్నువరకు బ్రహ్మద్రాదులు వచ్చినను మాయయ్యను విడువనురా॥

చంద్రమతి రాజు సంవాదము.

దరువు - ఆది - జంఘూటి.

మానవసాధామానుషముయీ వెత- సూన్యతమువకై దీనుడవై తే॥

రాజు॥ పడతిగో యీమునిగొడుగు. ధనమిమ్మని - ఇడుములబెట్టిన నీమిచేయుదునో॥పడ॥

చంద్రమతి॥ చింతసేయకు బ్రాణకాంత నీమదిలోన-పంతముతో మోనిబాకి దీర్చుమునో॥మాన॥

రాజు॥ అతివవిశ్వామిత్రు సప్పుకీర్చుటకుయే-మతముదోపదుగదె మానినీ మణిరో॥పడ॥

చంద్రమతి॥ విశదముగనన్న విక్రయమునుజేసి-కుశికసుతునిబాకి కొంత దీర్చుదునో॥మా॥

రాజు॥ హరిహర శైవదూరుపురనివాసుడువివ-తరుణిరో యిటులన
తగవగునేమె॥పడ॥—గీ॥లలననీవంటిరూపవిలాసవతిని! యమృతమునేయ
జేతులెట్లుదనుబల! హరిహరియిట్టిదురితో క్తులాడినాదు । మనసునొప్పింప
దగునేమెమందగమన॥—మాటలు॥ ఓతరుణీ! నీకతంబున దవజ్వాలికా
జాలంబులచే బాధ బారయకుండ గురుతరాటవికా గల కష్టంబునెల్లగడ
తేర్చితి నాలుగంటి! నాప్రాణపదంబవు, నాపాలితి భాగ్యలక్ష్మీవి, నా
వలపుల కొటారంబవు నాయుద్ధాంగివగు నిన్ను పరుల కమ్మి నే నేనుఖం
బనుభవించునే కాంతా॥

చంద్రమతిమాటలు॥ స్వామీ! నీవిదియేమి మూఢునిచందంబున
పామరునికై వడి నిల్లుబలికెదవు. ఒకగడియ గడువుదప్పిన నిన్నుబాంకించు
టకు కంకణము గట్టుకొనియున్న గాదేయుని గిన్నయెరుంగవే. ఈనక్షత్ర
కుండు ధన మిమ్ముని కక్కసింపుట చెక్కిలిగొట్టి పాలు ద్రావించినట్లు
మిక్కిలి మేలయ్యె. వాపీకూపతటాకారామ దేవాయతనని స్మాదాదిపుణ్య
కర్మంబులకంటె సత్యభాషవిశేషసుకృతప్రదంబు గావున, గురుతరయక
స్సారహీరావళులచే నిశాంగనాకుచయుగంబులంకారంబుచేయుము.
అర్థమునకు నొందును సాయంబు లేమింజేసిచెప్పెద నాప్రార్థనంబుగైకొని
నన్ను విక్రయించి అప్పదీడ్చు మగణితఫలదాయకా॥

రాజుమాటలు॥ ఓపద్మగంధీ! ఈబంధుర దోషభాషణంబు లేల
బలికెదవు గంధసింధురగమనా! పతులు దమకు గలకష్టదశలకులశీలరూప
ప్రయోదాక్షిణ్యాది గుణగణంబులుగల భార్యలబరిచర్యలచే బాసినుఖంపు
చుండుదురు. అట్టిభార్యను విక్రయించి బ్రతికెడు పాపాత్ముం డిలలోనం
గలడే కలువకంటి॥

చంద్రమతిమాటలు॥ ఓభూపాలకుల శిఖామణీ! భార్యావిక్రయంబు
పాతకంబై నను సత్యంబుకొరకు పత్ని సమ్ముట పాపంబుగానేరదు. అన్య
తంబుకంటెపాపంబులేదు. నూన్యతంబుకంటె సుకృతంబులేదు నెరుంగవే
పతంగకులపుంగవా! ఈ ప్రతిశూలవాక్యంబుల పలుకక త్వరితముగనన్ను
దెగనమ్మి సత్యంబు నిల్పుము స్వామీ॥

దరువు - ధన్యాసి - ఆదితాళము.

రాజు॥ బాలీకామణి యెంతబాధగల్గెననీకు - బాలిశుండగు-నాక
భార్యనై సందుకు ॥బాలి॥

చంద్రమతి॥ మనుకులతిలక యీమాటలుబలుకక-మునిఋణమును దీర్చి ఘనతపహింపుము॥ మను॥

రాజు॥ యేణలోచననిన్ను యితరులకమ్మి నే-ప్రాణవాయువులెట్లు బట్టియుండుదు నెవో॥ బాలి॥

చంద్రమతి॥ కులసతిబాసిన కులమునశించిన-పలికిబొంకనివ్రతము నిలుపుట మేలగు॥ మను॥

రాజు॥ తరుణిరో నామాటదాటనోడుదువు యే-కరణినమ్ముదు కరివరగమనరో॥ బాలి॥

చంద్రమతి॥ సత్యమునిల్చిన చాలును బెడుదూరు-దైత్యకులాంతకు దయకు బాత్రుడవౌదు॥మను॥—మాటలు॥రాజేంద్రా! విను. మీవని వార్షధైర్యంబునవలంబించి ఈమోహపాశంబుద్రెంచిధనమిచ్చిననెవ్వరి కైననరో నన్ను విక్రయించినత్యంబునిలిపిమునిఋణంబుదీర్చినిరుపమాన యశఃపరిపూరిత ధరణీతలుండవై సుకృతంబు నొందుము స్వాహా॥

రాజుమాటలు॥ తరుణీ! సకలరాజకాంతలుగొలువనంతపురంబున నుండెడి నీకు నానిమిత్తంబున నిట్టిపాటుగల్గెనే పాటలాధరీ! నాగశువు మీర వేరతు వేపడట! నాకన్ను సన్నుల మెలంగుచుంటివేవన్నలాడీ! హారాకాచంద్రముఖి! హాకాంతామాళీరత్నమా! హాహరినీల వేణీ! హాబాలా! నిన్నెన్నటికియెడబాయు ననుకొంటినే, నేటితో పాపపుడై వంబు మనల నెడబాయజేసినే, పరులకడ నెట్లుపనులు చేసిమెలంగెడపురమణిమణి॥

వక్షత్రకుని దరువు-నవరోజు-అది.

నీమొగమాటం బేమిరమాకిక-పామరమతిమూపైకముదేరా॥నీ॥ ఏకతముగనీవీకమలాక్షిని-పోకడబెట్టుము-పోయినయంతకు॥ నీ॥ వారక బెడుదూరినీరజాక్షునితో-ధీరుడవైబాకి దీర్ఘమువేగమె॥నీ॥—ఉ! ఓ కమలాప్తవంశవినుమూరకెకాలముజర్పుచుండని! కేకరణిఁ ఘటించు ధన మివ్వకుతిరు నెలెమ్ములెమ్ముమా! రూకలొసంగ వేనిననుమాధిక బొంకుము బొంకున్ననీ । పోకలుమాలియాలినికపోకడబెట్టుముపోయినంతకు॥—మాటలుబరేహరిశ్చంద్రా! నీవుచెప్పినగడువునేటితోదీరుచున్నదిరాచంద్ర మతిదప్ప నీకు వేరుధనం బేమియులేదు, ఇంత సంతటపడనేల? బొంకితి ననుము. విడిచిపోయెడ. అసత్యమాడవైతివేని అంగడికివచ్చి నీకులాంగ నను తెగనమ్మి మాయప్పదీర్చుమా రాజకులాధమా॥

రాజమాటలు! ఓచంద్రమతీ! ఇమ్మునితనయునినిష్ఠురాలాపంబుల
కేనోర్వజాల బాలా! మనకెంతటివిపరీతకాలంబునంభవించెనే యంభోజ
ముఖీ॥

చంద్రమతిమాటలు॥స్వామీ! ఇంక శంకింపవలదు. నన్ను తెగ
నమ్మి సత్యంబు నిలుపుము రాజేంద్రా॥

రాజు-గీ॥అహహా! యెటువంటియాపద లందవలసె! పూజ్యకరమైన
నాదు సామ్రాజ్యలక్ష్మి! వై ననిను తెగదమ్ముడునట్లుజేసె! విధికృతమునాకు
గడువంగ వెరవులేదు॥—మాటలు॥ కాంతా! ఇంతటి దురంత కార్యంబు
చేయ నందితి. పూర్వకర్మఫలంబనుభవింపక తీరునే. ఇమ్మునికొడుకునుశువు
లనెడి పిడుగులుబడి నాయొడ లిప్పు డుడుకుచున్నవి పడతీ! నిన్ను తెగ
నమ్మి అప్పదీర్చెద లెమ్ము కోమలీ॥

హరిశ్చంద్రుడు చంద్రమతిని విక్రయించుట
దరువు-తోడి-అట.

హరిజనేత్రియావనితనమ్మెద నేనుకోరినధనమిచ్చికోసరారయ్యా॥
వా॥ భూమినుదులుగానిపుణ్యమతులుగాని-కోమలగాత్రినికోసరారయ్యా॥
వా॥ రాజశేఖరులై నరమణవై శ్యులునైన- రాజముఖినికోసరారయ్యా॥
వా॥ నుడతినిచ్చెదగొనరెశూద్రజనములారాకుదురుగ బెడుదూరుకువలయే

శ్వదతోడ! వారి! — మాటలు! అత్రిసమానులగుభూసురులారా! కమల
మిత్రసమానులగు రాజపుత్రులారా! కుబేరసమాన ధనవంతులగువైశ్యు
లారా! అత్రిసమానధీదులగు శూద్రులారా! ఈనిద్దంపుచెక్కుటద్దంబులు
గల ముద్దియ! ఈరాకాసుధాకరముఖ! ఈకమలవత్రనేత్రి! ఈకలకంఠి!
ఈకోకస్తవి! ఈమ్మగరాజమధ్య! ఈమదబంధరవేణి! ఈకీరవాణి! ఈ
సుగుణమణి! నాపాలిభాగ్యలక్ష్మి! ఈపుత్రవతియగు మదీయకళత్రంబు
నిచ్చెద. నెవ్వరైనసరే నేనడిగినంతధనంబిచ్చి కొనిపోవరయ్యజనులార!||

కాలకాళికుని వేషము కథ.

శ్రీరాగము—గీ|| లాజదేరడిమోమునువణకుశిరము | నల్లమీసంబు
లునుచాలపిల్లికండ్లు! చెడ్డచూపులుకరిమేనుచింపిగొడుగు | కంపుశిఖియను
చింబోతు గడ్డమమర!||

దరువు - శ్రీరాగము - జల్వ.

కలిసచిత్తుడైన కాలకాళికుండువచ్చెనపుడు శత్రునువీడనుచుచూచు
జనులుదిట్టగానువెనుచు||కతి|| విపులధనమువీటివారి కపరిమితమువడ్డికిచ్చి-
కృపణబుద్ధిచేతనమితకపటచూర్గనిపుణుడగుచు ||కతి|| మానుగ బెడదూరు
పురరమాధిపతిని నెరుగలేక - దీనిభావమెల్లదనదు మేనియందుబాదుకొనగ
రాజమాటలు! పదివేలువందసంబులయ్యా భూసురవర్యా!

కాలకాళికుడు—క|| నీవంశమునీపేరును! భావంబునదెలిసికానిప్రస్ఫురి
తముగా! దీపింపరాదునీవిపు! దీవనితను విక్రయించె దేయక్కరకై ||—
మాటలు! అయ్యా! నీవేకులంబువాడవు. పేరేమి. ఈయమ్మలాడి నమ్ము
టకు కారణం బేమి నిన్ను జూడగా బలసియున్నవాడవు. హాళికవృత్తిచే
గాని కూలిచేసికొనిబ్రతుకవచ్చునే. ఆలిని అమ్ముటయూచితమేమయ్యా!
హా! తెలిసె. నీయంగన నెక్కడనో దొంగలించుకొనివచ్చినాకులాంగన
యనుచు విక్రయింపజూచెదపు ఇప్పురి తలవరులుచూచిన నిన్ను బాధిం
చెదరు దీనివిడిచి ఎక్కడనైన యురుకుము. కాదేని, నాబుద్ధి విని ఈ
ముద్దుగుమ్మను నాకు బానిసిగానిచ్చి నామరుంగుజేరుము. ఎంతటిదొరలు
వచ్చిన నిన్ను గాచి రక్షించెద నిటులజేయుమయ్యా!

రాజు—మత్తకోకిలవృత్తము|| సూర్యవంశుడనేద్రీశంకురికూసుడన్
వనుచాన్ధలిన్ | చౌరకృత్యమనేటిమాటాకసారివినలేదెన్నడున్ | శౌర్య
వృత్తిజరించుక్షత్రియజాతిసేద్యముచేయునే! శార్యమారయలేకనీవిటుకా

రులాడకు బాపడా—మాటలు॥ భూసురోత్తమా! నేనియ్యోకులజండ
త్రిశంకుమహారాజపుత్రుడ. హరిశ్చంద్రుడనువాడ. నేనేలేడిభూమిలో
నిదవరకు దొంగతనం బనుమాట వినలేదు. నేటికి నీనోట వింటి. భుజ
బలంబుచే జీవించెడు శుక్రియుడు సేద్యము సేయునేమయ్యా॥

కాలకౌశికుడు॥మ త్రకోకిల॥వంతలయ్యెడినీదుపల్కులు విస్తరంబుగ
దెల్పుమా॥కాంతనమ్మెడిదేలనోమహీకాంతనీవికనిల్పుమా॥పంతమాయి
దిరాజధర్మముపాడిగాదనియెంచుమా॥శాంతుడోబెడుదూరుధామునిచాల
మదిమతియింపుమా॥—మాటలు॥ అయ్యా! నీమాటచే గొంతవికద
మాయెగాని, అయిన భార్య నమ్మెడి పనియేమయ్యా రాజేంద్రా॥

రాజమాటలు॥ భూసురోత్తమా! విను నేనిశ్వామిత్రులకు సప్త
ద్వీపవసుంధరాతలంబు దానమిచ్చి యజ్ఞార్థమమ్మునికి బాకిపడినరూకలకై
కాంత నమ్మివేసెద. నీకు శక్తి కలిగెనేని కోటివరహలిచ్చికొనిపొమ్ము.
లేదేని ఈవెడమాటలాడక తొలగిపొమ్ము బాపడా॥

కాలకౌశికునిమాటలు॥ అయ్యారాజేంద్రా! అప్పదీర్చుటకై ఆలి
నమ్మెడుఅధములుగలరేమయ్యా!అప్పులవారేమిసేయుదురు రేపుమాపని
ఆశజెప్పి కాలంబుజరిపిన వేసరి వారే చాలించుకొనియెడరు. యొకవేళ
అడ్డగించెదేని మొండికిబడితలరాయిచేకొట్టుకొని మారుబలుకక మానాభి
మానంబులు దలంపకున్నవా రేమిసేయుదురు. ఈరీతిసప్పు లెగరవేయ
వచ్చును. నీవు నాబుద్ధి వినిన యాకౌశికుండు నిన్నేమిచేయునయ్యా॥

రాజమాటలు॥ ఓభూసురాధమా! నీవంటి పరమలోభి కీయుపా
యంబు జెల్లునుగాని నాకు చెప్పకుమయ్యా॥ బ్రాహ్మణా॥

కాలకౌశికునిమాటలు॥ అయ్యారాజేంద్రా! నీవెంతధర్మాత్తుడవు,
సత్యముకొరకుగా సతి నమ్మెదవా? పైక మిచ్చెదగాని, అయితేనీచెప్పిన
ధరకుకొనెవా రెవ్వరుగలరు. ఖండితమైనమాటచెప్పుమారాజేంద్రా!

రాజమాటలు॥ అయ్యా బ్రాహ్మణా! సత్యవాదినైన నేను రెండు
మాటలాడుదున నీకిష్టమయ్యెనేని కోటివరహలిచ్చికొనుము. లేదేని
తొలగిపొమ్ము బాపడా॥

కాలకౌశికునిమాటలు॥ అట్లనేయిచ్చెద గైకొనవయ్యా॥

నకుత్రకునిమాటలు॥ పైకముతేవయ్యా బ్రాహ్మణా॥

కాలకౌశికునిమాటలు॥ ఓసేహంసనారీ! నీకు కోటివరహలిచ్చి
కొంటి నీకపోదాము పడవే వాలుగంటి॥

హంసనారిమాటలు॥ అట్లనేపోదాము పదండిస్వామి॥

రాజు-గీ॥ ఆర్యనామాటవినుమింక నావుగొనియు॥ దూడవిడుచుట భవిలోనదోసమండ్రు॥ గానవీనికిగాకోటికనకమిచ్చి॥ గొనుమునావుత్రు నిచ్చెడఘనముగాను॥--మాటలు॥ ఓభూసురో త్తమా! గోవునుగొనిదూ డనువిడుచుట ధర్మవిరుద్ధంబై యుండు॥ గావున, వీనికిగాకోటివరహాలిచ్చి కొనిపోమ్ము బ్రాహ్మణ॥

కాలకౌశికునిమాటలు॥ రాజేంద్రా! నీమాట సరేగాని దూడకు వేరే గోవుకు వేరే వెలలేదు. ఇది లోకాచారంబై యుండును. గాన, నీ మాట ధర్మంబునకు విరుద్ధంబుగ నున్నది భూపాలకా॥

రాజుమాటలు॥ భూసురో త్తమా! నీవీ దుర్భాషలాడక నేచెప్పిన ప్రకారంబిడువురికివరహాలిచ్చి కొనిపోమ్ములేదేనితొలగిపోమ్ముబ్రాహ్మణ

నక్షత్రకునిమాటలు॥ అయ్యా! మీరేల వాదించెదరు మీయిద్ద రికిని మధ్యవర్తిని నేబంచాయితీ చెప్పెద వినుండి, తొలుత ఈ బ్రాహ్మ ణునికి నీవు భార్యనువిక్రయించెడికాలంబున తల్లికివేరే పిల్లవానికివేరే ధర చెయ్యలేదు. కాబట్టి, నీమాట గతజలసేతుబంధమామె. నీకొడుకు నహా ఇతనికి దక్కిపోయె ఇకయేల చింతించెదవయ్యా రాజేంద్రా॥

కాలకౌశికునిమాటలు॥ భళిరానక్షత్రకా! నిన్నుగన్నదిరాతల్లి నై మించిదర్శంబు చెప్పితివిరా॥

రాజుమాటలు॥ అయ్యోదైవమా! ఈకలుషమతి యగు నక్షత్ర కుండు పిలువనిపేరంటమువచ్చినరీతిగా, నేమధ్యవర్తిని ఇట్టియధర్మంబు చెప్పి. నేనేమిచేయుదు, విధిక్రతుంబునకు వగచిన దీరునే స్వామి॥

చంద్రమతి దరువు-తోడి-జుళ్ళతాళము.

పాపదైవముమనకునిట్టి పాటుగల్గగ జేసి నే-నాపురాకృతకర్మఫలము ననుభవింపకదీరునే॥ పాప॥ నీకునేవలుజేసి జగతినేనుబ్రతుకజూచితి-నాకు పుణ్యము లేకపోయెనాధనిన్నెడబాసితి॥ పాప॥ మమ్ముమరువుమునత్యవా క్యముమరువకుండుముభూపతి- ఇమ్ముగబెడదూరునేలివయింది రేకుడగతి పాప॥--మాటలు॥ ఓప్రాణనాయకా! కౌశికునిమాయాపాశంబులగట్టు బడితిమని లేకమైన చింతింపకు ధర్మంబై జయంబగును. నీనత్యమే నిన్ను రక్షించును, నీకు శ్రీహరికటాక్షంబునకు. నానోముఫలంబుగను. మరల సామ్రాజ్యంబుచేకూరును, మమ్ముమరచిపోమ్మునత్యవాక్యంబునుమాత్ర

ము మరువక పాటింపుము. నేనెన్నియపరాధంబు లొనర్చిననుమన్నించు
చుంటివే ఇంకపోయినవచ్చెద, సెలవిమ్మి దెవదివేలువందనంబులు ప్రాణేశ్వర॥
రాజమాటలు॥ అహా! కడుసుఖంబుగల్గునుపోయిరమ్ము కాంతామణి॥

చంద్రమతి హరిశ్చంద్రుల సంవాదము

దరువు-శుభాఖారి-అది.

చంద్రమతి॥ నన్ను నిన్నడ బాపెనా విధి కృతము-నిన్ను విడిచి నేనెట్లు
బోదునుహా॥ నన్ను॥

రాజ॥ నేనెంతపాపి నేసీరజనేత్రి-మానిముణమునకుగానునిన్నమ్మితి
చంద్రమతి॥ నన్ను మరచిపోమ్ము నామనోహర - పన్నుగ సత్యము
పాలించుమహా॥ నన్ను॥

రాజ॥ నిందాకొడిగట్టితి నేసీల వేణి-సుందరిసీముద్దుజూచు భాగ్యుడ
గాను॥ నేనెంత॥

చంద్రమతి॥ కన్నీరు నించుచు కలత జెందకుము-మున్నెంతపాతక
మును జేసినామో॥ నన్ను॥

రాజ॥ నారీమణిరో బెడుదూరినిలయుడు - భూరిదుఃఖముమనలబొం
దజేసెనహా॥ నేనెంత॥

చంద్రమతి॥ బెడుదూరివాసుని పెంపులేదాయె - కడపటికినిమనకీ
గతులాయెనహా॥ నన్ను॥

రాజమాటలు॥ హాచంద్రమతి! మనవేడుక జూడజాలక నిరువుర
నడబాసిన కరమేష్టి కేమిసాధ్యముగలుగుచురమణి! నేమండబాగుండ
నై ముందువెనుక జెలియలేకనిన్నమ్మితినింకేమనివగించినదీరు నేమగుచా!
పరులకడ బదులుజేసి కష్టపాటునకోర్చి నీనదృష్టతంబు చెడకుండ నెట్లు
వర్తింతువో కాంతా॥

చంద్రమతిమాటలు॥ ఓజీవి తేశ్వరా! అయినపనులదలచి మీరేల
వగచెదరు, పూర్వకృతదోషఫలంబనుభవింపకతీరు నే. కాగలకార్యంబు
కాకమానునా, నాకానతివ్రష్టము స్వామీ! నిన్ను విడిచిపోవ కాళ్ళాడవే,
పోవకున్న దీరదే, నాప్రాప్తంబున కేమని చింతింతు నాథా! గకల భోగ
భాగ్యుండగు నీకునిట్టినిచడకరాడగునే, నిన్ను విడిచిపోవనా కానతివ్రష్టము
పదివేలువందనంబులు ప్రాణేశ్వరా॥

కాలకాళికునిమాటలు॥ చపలమతీ! కపటమార్గంబులన్ని తొలగి పోచూచెదవు. నిలునిలు మింటికిపోదాము వాలుగంటి ఈమాటమోసు కొని పడవే హంసనారీ॥

హంసనారిమాటలు॥ హాచక్రధరా! పురాణపురుషా! నా కీవ్రాత వ్రాసిన దైవమా! అట్లనే తెచ్చెదను తెండి స్వామీ॥

బ్రహ్మచారులు కాలకాళికుని దన్నుట.

ఒరేభూసురాధమా! ఈపుణ్యవతిని బెట్టుగగొట్టెదవాకట్టడి! మా ముష్టికుట్టనలచేనిన్ను ప్రాణావశిష్టనిగావించెదము జూడరా దురాత్మా॥

హంసనారిమాటలు॥ అయ్యో బ్రహ్మచారులారా! నాపై నడయ యుంచి వీరిని విడిచిపొండు మహాత్ములారా॥

బ్రహ్మచారులమాటలు॥ అయ్యో పుణ్యవతీ! నిన్ను జూచి ఈదురా త్ముని విడిచిపోయెదము తల్లీ॥

కాలకాళికునిమాటలు॥ నిర్భాగ్యురాలా! ఈబ్రహ్మచారులునన్ను మర్దించుచుండగా, తలవరులకు జెప్పి వీరినిశిక్షింపక వెడమాటలాడి పోగొట్టితివే కట్టడి॥

హంసనారిమాటలు॥ స్వామీ! నాపురాకృతకర్మం బీబడుగు బాపనిచే దెబ్బలుబడునటులజేసెనే స్వామీ! నాకు దిక్కుదోచక వారిని బ్రాధించితే విడిచిపోయిరయ్యా మహాత్మా॥

కలహాకంటకి

కాలకాళికుడు

లోహితాస్యుడు

హంసనారి

కలహాకంటకి వేషము కథ.

ద్విపద - శంకరాధరణము.

అటమీద నాభూసురాధముభార్య - కుటిలమానసబహుకోపదేవ
తయు-కలహాకంటకి ధర్తగానంగవచ్చు-చెలువ మేచునపల్ల చింపిరితలయు-
ఫాలంబునుడియునుబడబాకినోరు - వ్రేలాడుకుచములువీపునగూని - నోతి
మోరయు పెడుగొగ్గిరిపండ్లు-రోత దేహంబునరొండినతీట - శరమతియును
దొప్ప శ్రవణముల్పురుకు-కఠినచూపులుదొడ్డికాళ్ళునునడ్డి-ముక్కునల్లని
మేనుముఖవికారంబు-చెక్కిటపులిసిలి చేతులుకురుచ-సాగినమెడతోడన
దమడంబుగను-బాగుగావచ్చునాభామినిజూచి-పురజనులైదుదూరు పుర
చానుడలచి - బారిబారినవ్వగ పొలతియవ్వేళ॥

దరువు - ఆది - కమాచీ

కలహాకంటకివచ్చెను-కాంతుని నరయుచు ॥కల॥ పులివలెరోజును
పురసతులదరగ-చెలుపునిబిలుచుచుచెమటలుజారగ ॥కల॥ ఇరుగుపొరుగు
వారెలమిదీగులచే-పరిపరివిధములబరువులుబారగ ॥కల॥ ధాదుణిలోబెడు
దూరుమందిరుడు-చేరినధర్తను చెండెదననుచును ॥కల॥-మాటలు॥ ఓ
జనులారా! మాయింటివ్యతిపాతను జూచితిరే॥

కలహాకంటకి కాలకౌశిక సంవాదము.

దరువు - రగడధ్వని - ఆది.

యేడీయేడీయేడీమా - యేబ్రాసీనిజూచితిరే॥

కాలకౌశికుడు॥యేమేయేమేయేమే-ఓయింతిరోనన్నిటుబిలిచెదవు॥

కలహాకంటకి॥బొరాబొరాబొరాయీ - నారినియెక్కడదెచ్చితివీ॥

కాలకౌశికుడు॥ఇంటిలోవంటలుచేయుటకు- కొంటి నేనేనీకోమలిసి॥

కలహాకంటకి॥కాటికానికాసిరా - కాపురమేగతిడేసెదవు॥

కాలకౌశికుండు॥వలదేవలదేవలదేఈ-కలహమునాటోకామినిరో

కలహాకంటకి॥కూటిగొడ్డకుగతిలేక - బోతులరసితలబోజ్జా॥

కాలకౌశికుడు॥యేటికియేటికిగొట్టెదవె-బోటులునవ్వగబోలునట॥

కలహాకంటకి॥యాలనుయాలనునీ - వింటికిరారాజూచెదను॥

కాలకౌశికుడు॥చాలునుచాలునుబెడుదూరి-శొరినిదలచవేసంసారి
మాటలు॥ ఓపాపాత్మురాలా! నాపై ఇంతకోపం బేలచేసెదవు, సైరిం
పవే భాగ్యశాలీ॥

కలహకంటకిమాటలు! ఓయతీపాతా! బహుకాలము నుంచి గడిచినవిత్తమంతయు కొల్లపెట్టికొంప కోలుపుచ్చితివే. ఈసంసారం బెట్లు గాలబెట్టుమనయ్యో! నాకడుపుదరికొంటుందే. కాటికీ కాళ్లుదాచుకొని కోటివరహాలు పాడుచేసి విడ్డలనోట గడ్డవేసితివే ప్రేతవాహకా!

కాలకౌశికునిమాటలు॥ ఓసీకంక భ్రష్టా ముసలిదానపుపనిచేసుకో లేవని దానిని దెచ్చితివే. ఇంతగా గొంతు చించుకొనియెడవేల నీయబ్బ గంటమిబోయే, చిన్ననాడుమొదలు ఇదివరకు నేననేక శవములుమోసి సంపాదించి ఖర్చుచేసితి పోతేపోయేలే!

కలహకంటకి కాలకౌశిక సంవాదము.

దరువు-శంకరాభరణము-అట.

బౌరారసీవునన్నడుగనిదెనేడు-కోటివరహాలన్నికొల్ల బెట్టితివే॥

కాలకౌశికుడు॥ చిన్ననాటినుండియెన్నన్నోశవములు-పన్నుగమోసి సంపాదించినా నె॥

కలహకంటకి॥ ఇరుకుపొరుగువారికెలమితోనుగ్గులు పరువడినమ్మినపైకముగాదా॥

కాలకౌశికుడు॥ యేకాహములుచేసియాకలునేదెస్తి-నీకెక్కడిదేవో నెలతవరహాలు॥

కలహకంటకి॥ కట్టెలమ్మి నేను గడియించినా నింక-వట్టికూతలు కూయవలదునాతోడ॥

కాలకౌశికుడు॥ దివసాలుజేసితద్దినములుబెట్టించితి-వీరిదుర్దానములదెచ్చినధనము॥

కలహకంటకి॥ సిగబట్టియీడ్చెద సిగ్గుమాలినవాడ- జగతిలోబెడుమారుజలజాతుతోడు॥

కాలకౌశికుడు॥ హరిహరిబెడుమారుపురవాసుసాక్షిగ-కరుణించవే నీరుకడగిమొక్కెదను॥—మాటలు॥ ఓభాగ్యశాలీ! నీకాళ్ళకుమొక్కేను నన్ను విడువవే॥

కలహకంటకిమాటలు॥ ఓఓకుటిలమతీ! కట్టెలునుగ్గులనమ్మి నేగడించి గంటుకట్టిన ధనంబు పాడుచేసితివే యతీపాతా॥

కాలకౌశికునిమాటలు॥ ఓసీకంకభ్రష్టా! పోడకై కాహంబుల ప్రేతాన్నంబులు బ్రీతిగా భుజించి దివసాలుజేసి తద్దినాలుబెట్టి కూలి దీసుకొని గడించితి నీకెక్కడిదే కట్టడి॥

కలహకంటకిమాటలు॥ అయితేకాని ఈప్రాద్దు పాతపొరక నాన బెట్టిజట్టుపట్టుకొని నీపని ముగించెద పడ ప్రేతవాహకా॥

హంసనారిమాటలు॥ అమ్మా! కలహకంటకీ! యిదియేమి ధర్మ మమ్మా! భర్తనుకొట్టి తిట్టుటకు తగవగునే, జగతిలోమగువలకు మగడే వైవమైయుండునట్టి పెనిమిటి కేదురాడినయూడది యూరబందియైజనించు, పతిభక్తిగలచెలులకు సౌభాగ్యంబుగల్గు: నిహపరసౌఖ్యంబు బొందునట్టి ధర్మంబు దలంపక యజమానునిపై నింత దురంత కోపంబు చేయుదురే కాంతా॥

కలహకంటకిమాటలు॥ ఒసే! మాయదువురకు తగవు దీర్చుటకు నిన్నెవరు బిలిచిరే. నీపెరింగిన ధర్మంబునెవ్వరెరుంగరా, జగతిలోమగ పాండ్రనడతనేనెరుంగనా. నాపేరెరుంగవా. మృత్యునైననాయెదుటనిలు వభయపడును నీవెంతదానవు, నాకుబుద్ధిచెప్పెదవా మిటుకులాడీ! ఈకుటి లునిపై కోపంబునీకుగావ్యయపరచెద నింక నోరుమూసికొనుమా భామ॥

హంసనారిమాటలు॥ ఆహా! చక్రభరా! పరమపురుషా! నావిధి ఈజరభిరండరక్కసిచే చిక్కుమనివ్రాసెనె దైవమా॥

కలహకంటకి హంసనారి సంవాదిము.

డరువు-కాఫి-అట.

పసమీర హంసనారి యూపారకతో-కనవుజిమ్మవే మీరారీ!—

మాటలు॥ ఒసేహంసనారి ఈమొద్దుపొరక దీనుకొని మదీయ్య గృహంగణంబున బాగా కసవుజమ్మవే మిరారీ॥

హంసనారి॥ ఈమొద్దుపొరకచేత నేనెట్లుదైవమ-కసవుజమ్మదు॥ మాటలు॥ హాదైవమా! సకలరాజకాంతలతో పనులుచేయుచునుండెడి నన్నీకష్టాత్మరాలింటనిట్టి కృష్ణంపు పనులుజేయపెట్టితే పరమేష్ఠి! ఈ మొద్దుపొరకబట్టి నేనెట్లు కసవుజమ్మదుదైవమా అమ్మా! కలహకంటకీ! బాగా కసవుజమ్మనాను చూడవమ్మా తల్లీ॥

కలహకంటకిమాటలు॥ ఒసే! యెక్కడి కసవక్కడనే యున్నదే, నీవేలాటినంసారివే!—దరువు॥—చేడెరో నీవింకను పేదనీళ్లు పొడిమిగాచ ల్లుము॥మాటలు॥ఒసేహంసనారి! ఈకడవచేది పేదనీళ్లుచల్లి ఇల్లువాకిలి లికి ముగ్గుబెట్టవే భామా॥

హంసనారి॥ తెల్లముగానావిధియిచ్చట - పేదనీళ్లు చల్లగవ్రాసెనే! మాటలు॥ హా! నావిధి ఈబడుగుబ్రాహ్మణిచే జిక్కి పేదనీళ్లుచల్లునట్లు చేసెనే. ఈకడవచేది నీళ్లెటుచల్లుదు ఇల్లలికిముగ్గునెట్లబెట్టుదు దైవమా అమ్మా! కలహకంటకీ! పేదనీళ్లుచల్లి అలికి ముగ్గుబెట్టితిని చూడవమ్మా॥

కలహకంటకిమాటలు॥ ఒసే! యెక్కడ తెరప లక్కడనేయున్నవి చూడవే భామా॥ దరువు॥ ఈవడ్లుపోసి దంచి బియ్యము - బాగాతియ్యవే నూకలెల్ల॥—మాటలు॥ ఒసేహంసనారి! ఈవడ్లుదంచి చెరిగి బియ్యము వేరే నూకలువేరే తియ్యవే భామా॥

హంసనారి॥ రోకలిబట్టి దంచజేసెనే - నాకీకాలమునకువిధి॥— మాటలు॥ అమ్మా! కలహకంటకీ! వడ్లుదంచి బియ్యము బాగా చేసితి చూడవమ్మా॥

కలహకంటకిమాటలు॥ ఒసే! బాగా బియ్యమున పోటుబడియుండ లేదు, ఊపిరిలేదా, పూటకుపడిబియ్యముకిండితింటావుగదవే వాలుగంటి॥

హంసనారి॥బొర-ఈరక్కసిచేజిక్కితి-బెడదూరు వేంకటనాయక మాటలు॥ ఆహా! పూర్వసంచితం బహుభవించకనెంత వారికైనా తీరునే. వగచుట ధర్మంబుగాదు. ఈచెప్పినపనులు చేయవలెగాక॥

నవత్రకుని-క॥ జననాయక నీవిచ్చిన! ధనమికనాభత్యమునకుదగ చెల్లుపడెక॥ వినుసత్యముదప్పకమా॥ మునిముణమును దీర్చువడ్డిమొదలు సహితము॥—మాటలు॥ ఒరేహరిశ్చంద్రా! నీవిచ్చినపైకము నారోజు

మానాకు చెల్లుబడనింక త్వరితముగ విశ్వామిత్రుఋణంబుదీర్చి సత్యంబు నిలుపుమా రాజేంద్రా॥

రాజు-సీ॥ బ్రహ్మచారి యిట్లుబలికెడ వేమయ్య! నీగురుండుతోలుత నీకు భత్యమిమ్మటనుచునాకు నేర్పడ చెప్పడు । గానకూలియడుగ గానుతగ ము॥ మాటలుఁజయ్యానక్షత్రకా! విశ్వామిత్రుండు నిన్నునాపై బరాతంబు బంపెడికాలంబున నీకు భత్యయివ్వమని నాకు చెప్పియుండలేదు, గాన, నాభార్య నమ్మి పడిసినధనంబు మునిఋణంబునకు చెల్లువేసుకొనుము బ్రహ్మచారీ॥

నక్షత్రకునిమాటలు॥ ఒరేహరిశ్చంద్రా! మాగురుండు నన్నురహస్యంబుగాబిలిచి నీరోజుమానా ముందు తీసుకొని పిమ్మట మాపైకము సాధించుకొని రమ్మనినాడు గాన, నీకు నేబంటనా, నీవెంట కంటకారణ్యంబులు దిరుగుటకు నాకేమి పిచ్చిపట్టియుండలేదు. నేనేల భత్యము విడుతురా రాజేంద్రా॥

రాజుమాటలు॥ అయ్యా బ్రహ్మచారీ! అయితే ముందు మీముని ఋణంబు దీరనిమ్ము. తర్వాత నీరోజుమానా యిచ్చెడనయ్యా॥

నక్షత్రకునిమాటలు॥ ఒరేహరిశ్చంద్రా! నాచేతదొరికినదుడ్డువిడిచి నీవెంట గ్రామంబులు దేశంబులు తిరుగుటకు నాకేమి పిచ్చిపట్టి యుండలేదు, నీకత్తిచే నాకుత్తుక యుత్తరించి ఈధనంబుగైకొనరారాజేంద్రా॥

నక్షత్రకుడు.

హరిశ్చంద్రుడు.

వీరబాహువు.

రాజమాటలు॥ హరిహరీ! ఇట్టినిష్ఠురాలాపంబు లేలబల్కెదరు
స్వామీ! నేవినజాలనయ్యా. భార్య నమ్మినపైకము నీచేతచిక్కిపోయె.
ఇంక మునియుణంబు దీర్చుటకు నాకేమియుపాయంబు దోచలేదు. గాన,
ఈపురంబులోధనమిచ్చువా డెవ్వడైనసరే వానికినన్ను బంటుగా నమ్మి
అరవీసమైన కొదువలేకుండా మీ బాకపైకము గొనిపోండు స్వామీ॥

నక్షత్రకునిమాటలు॥ ఒరేహరిశ్చంద్రా! అయితే నీకుడిభుజము
నకునాపుష్పకముదారంబుగట్టిఈపురిబజారు వెంట అమ్మకముజేసెదరార॥
నక్షత్రకుని దరువు - కమాచ్ - అట.

జననాధునిగొనరాకెమిరీ॥జన॥ ఘనుహరిశ్చంద్ర భూకాంతు తెగ
నమ్మెద॥జన॥ అడిగినధనమిచ్చి యవనీశుగొనరయ్య-కడుపుణ్యమతియైన
కాకుత్స్థవంశునీ॥జన॥ ఇలయేడుదీవులుయేలినబలశాలి-పలికిబొంకనియట్టి
పరమధార్మికుడుయీ॥జన॥ ధాత్రిధానమువిశ్వామిత్రునికొనగి పవిత్రుడై
ధరణిలోవెలసినవాడయీ॥జన॥ భేతాళుపధియించియాతతశౌర్య - సమే
తుడై జగతిలోఖ్యాతిగాంచినయీ॥జన॥ వెలయశ్రీబెడుదూరి వేంకటేశ్వరు
భక్తి-గలిగినూన్మృతవాక్యగౌరవచిత్తునీ॥జన॥—నూటలు॥ ఓజనులారా!
ఈనిజభుజాగ్రమండితమండలాగ్ర ఖండితరిపు భూమండలాధీశ్వరుండును,
శరణాగతవైరి రక్షణవిచక్షణుండును, దిగంతవిశ్రాంతకీర్తికాంతామనో
హరుండును. సప్తసాగరపరివేష్టితాఖిలవసుంధరానాయకుండును, ఇత్యౌ
కుకులప్రవర్ధనుండును నగు హరిశ్చంద్ర మహారాజచక్రవర్తిని నేవిక్రయిం
చెద. నెవ్వరైనసరే నేకోరిన ధనంబిచ్చి కొనిబోవరయ్యా పురజనులార॥

వీర బాహుడవుడు సటకు వెడలివచ్చెను - కోరిపనుల చర్మములను
గుదియకలుబుంగబూని-యూరివారునొడుగుచుండ భోరనభూరముణుజేర
వీర॥ ములనుకాసెబోసినట్టి మురికిపాతతోలునడుము - వలనుజాట్టియున్న
చిరుతవాడుక్రిందజీరులాడ॥వీర॥ నొసటచెందిరంపుబొట్టుపసనుతలనుకొప్పు
జాట్టు-మిసిమికాలిప్రేలికను మెరయబట్టి కల్లుద్రావి॥వీర॥ కన్నులెట్టజేసి
మిగులకంపుతోడ మీసములను పన్నుగానుదీలుకొనుచుభళిరబెడుదూరిశ
యనుచు॥వీర॥

నక్షత్రకునిమాటలు॥ ఒరే నీవెవడవురా॥

వీర బాహుమాటలు॥ ఆహా! నన్నరుంగవా॥ నేనుద్దండకాలదండ
ధరుండ నణదగినవాడ. గండుమిగిలి ఇప్పురంబుననుండెడివారలకు భయం
కయండ. చండాలులపాలకుండ. వీర బాహుం డందురయ్యా బాపడా॥

నక్షత్రకునిమాటలు॥ అయితే నీవిక్కడికెందుకువచ్చినవాడవురా॥
 వీరబాహుమాటలు॥ అయ్యా! నాకొకడు జీతగాడు కావలసి,
 ఇక్కడ యెవరినో అమ్మకము చేయుమాట విని వచ్చితినియ్యా॥
 నక్షత్రకునిమాటలు॥ అయితే నీవు గొనేటట్లుంటే॥ నేనితని విక్ర
 యించెదరారా ఒరే॥

వీరబాహు దరువు - యదుకులకాంభోజి - అట.

నిక్కముజెప్పయ్య రొక్కమెంతోయినికి॥నిక్క॥ తక్కుబిక్కు
 చేయకయ్య దబ్బరలాడకయ్య॥నిక్క॥ కులమేమి తలమేమి గొనములు
 చెప్పయ్య. పలుమారునాయెద్దపనులుచేయునేయాడు॥ నిక్క॥ జాగేల
 యిప్పుడెసరగునపై కమిత్తు-బాగుగనోబుడుత బాపనయ్యనీవింక॥నిక్క॥
 బెడుదూరిపురిలోన బేరొందివెలసిన-కడగి శ్రీవేంకటేశుకరుణగలవాడను
 నిక్క॥—మాటలు॥ బాపనయ్యా! వీడు నాయెదుటనిలిచి బంటుపనులు
 చేయునేని నీవడిగినంత ధన మిచ్చెదనయ్యా॥

రాజు-క॥నీవెక్కడనేనక్కడ! భావంబునదెలివిదప్పిపలికెదవినిరో!
 భూవరులుగన్ననీదగు । కావరమునునీరశిక్షగావించురిలక—మాటలు॥
 ఒరేచండాలా! నీమేనికంపునకు యుమ్మయుమ్మని ఈగలు మునురుకొని
 కల్లుద్రావి పెల్లురేగి తెలివిలేక సొక్కుచు సోలుచువచ్చి నాయెదుటనిల్చి
 యేమిపల్కెదవురా, నన్ను గొనుటకు నీవర్హుడవా.నీవెక్కడనేనక్కడ.
 ఇమ్మునికుమాడుండెక్కడ. ధనమిచ్చుటయెక్కడ. ఈదురహంకారంబు
 మాని తొలగిపోరా చండాలుడా॥

వీరబాహు-గీ॥ దండపాణినగుచుదండింతుజనముల। దేవతలకునన్ను
 దెలియరాదు। యెలమిమాలడనుచుయీసరింపకునీడు। తండ్రికులముమిని
 దలపవలదే॥—మాటలు॥ ఒరే! నన్నుబలుమారుమాలడని యేలబ్రేత
 దవు. నీయబ్బకులమునకు, నాకులమునకు భేదమేమిరా. ఇంతటిమానిసి
 వివ్వడుగుచేపలచిక్కుబడితివి. నీతోబలుమాటలేల. ధనమిచ్చినదానులకు
 కొదువగలదా. మెతుకులుచల్లేవారుండిన కాకులుకు కొదువాపోపోరా॥

నక్షత్రకుని-గీ॥మానవేశ్వర నీవన్నమాటయేమి । యెవ్వడైనను
 ధనమిచ్చెనేనినన్ను। విక్రయింపుమయని వీని వక్రడనుచు । ధిఃకిరించుట
 తగునయ్యతెలివిలేక॥—మాటలు॥ ఒరేహరిశ్చంద్రా! నీవెవ్వడైననేమి.
 మా ధన మిచ్చువాడే శ్రేష్టుడు. నీవన్నమాటమరచితివా. ధన మిచ్చిన

వానికి దాసునిగ నన్నమ్ముమని పలికితిని. వీని చండాలుండని వాదించె దవు. నన్నెరుంగవా. విశ్వామిత్రశిష్యుండ. నక్షత్రకుండనువాడ. నేచేయు ప్రతిజ్ఞ వినుము. వీడిచ్చునంత రెండింతల ధనంబు మరెవ్వడిచ్చినను నిన్ను వీనికి విక్రయించెద, ఈరద్దునుద్దులు మాని వీనివద్ద కుదువవుండి బాకి దీర్చెదవా. లేక బొంకితి ననకవా త్వరితముగ దెల్పురా రాజేంద్రా॥

వీర బాహుమాటలు॥ భరిభరి బాపనయ్యా! నిన్ను మెచ్చితి. ఇమ్మాటతప్పవద్దు. నన్ను హీనులుండని వీడన్నపలుకునాయెదకు ములి కియై యున్నది. గాన. సీధనమిచ్చి ఇతనిబంటుగా నేలెద. యెంతధనమో చెప్పవయ్యా బాపడా॥

నక్షత్రకునిమాటలు॥ ఒరేవీర బాహుడా! యొక్క మానవుండేనుగు నక్కి నిక్కిగోటిచే రత్నమెగర మీటిన యెంతపాడ వగునో అంత పాడవు రాశిబోసి ధనమిచ్చి వీని బంటుగా నేలరా వీర బాహుడా॥

వీర బాహుమాటలు॥ అయ్యా బాపడా! నీమాట సరేగాని. నా మాట వినుము. వీడు వర దేశముడు సంసారిగనుండలేదు. ఇంతధనమిచ్చి కొంటే వీడు నాయొద్దనిలిచి బంటుపనులు చేయుటకుపూటయెవడయ్యా బాపడా॥

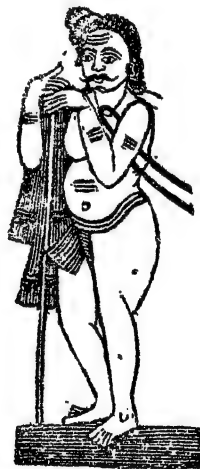
నక్షత్రకునిమాటలు॥ ఒరేహరిశ్చంద్రా! నీవుసత్యవాది వైతివేని, వీనితో బాసచేసి మాధనమిప్పింపుము. గడువుదీరిన నీమాటబొంకిగును. నీవెంట యెంతకాలంబు దిరుగుదురా. నాకేమి పనిలేదా. యెన్నటికిని నీగోజు వగదెగదే మరేమిమిడుకుము. నీమొగమాటంబు మాకేమిరా. మాపైక మిచ్చెదవా లేక బొంకెదవా. త్వరితముగ జెప్పమింక నాకు పనిగలదు. మాపూరికి బోవలెరా హరిశ్చంద్రా॥

రాజుమాటలు॥ ఆహా దైవమా! ఈబ్రహ్మచారినిష్టురాలాపంబుల కేనోర్వచాల నేలీలనైన మంచిదేకాని కాశికునిబుణంబుదీర్చి లోకంబున కీర్తినిల్పెదగాక॥—మ॥ వినుమానాదుప్రతిజ్ఞ నేనిదెజగద్యిభ్యాతిగాబల్మై దక్ష॥మునినాథాగ్రణియప్పదీర్చుమికసమ్మాదంబుగానీకునే॥ ఘనభక్తి బనిసేతుతప్పి నేనుభిక్షంబుచేకంతముక్॥ యనుమానింపకద్రుంచి నీపదము పై నర్పింతు లేడుబునక॥—మాటలు॥ ఓచండాలుకుతో త్రమా! నాకు తల్లి దండ్రులు. గురుదైవంబులు జ్ఞానధైర్యంబులు, ఆలుబిడ్డలు అన్నియు నభ్యంబుగాని నితరంబులేదు. సత్యంబు గడువనేరక నివ్వడుగుచేచిక్క.

పడియున్నవాడను. ధరణిలో సూర్యకులజం డగు త్రిశంకుమహారాజు పుత్రుండ. హరిశ్చంద్రుడనువాడ. కాశీకునికి నర్వరాజ్యంబిచ్చి యజ్ఞార్థ మమ్మునికి కాశీపడిన రూకల కిటువచ్చినాడ. నాప్రతివ వినుము పంచ భూతంబులు సాక్షిగా నీకు నేదాసుడనైః నీచెప్పిన పనుల తప్పకచేసెద. ఇందుకుతప్పిన ఈభిడ్డంబుచే నాశిరంబుదెగనరికి నీసాడంబులపై యుర్పింతు నిమ్మని కుమారునకు ధన మిమ్ము పుణ్యాత్మకా॥

వీర బాహుమాటలు॥ అయ్యా బాపడా! నీవడిగినంత ధనము తీసుకోవయ్యా॥

నక్షత్రకునిమాటలు॥ ఓహరిశ్చంద్రమహారాజా! వినుమాచంద్ర తారాత్కిముగ నత్యంబునిల్పితివి. మాగురుండగువిశ్వామిత్రునిఋణంబు వడ్డిమొదలుదీర్చితివి. నీమనోభీష్టంబు నీకు త్వరగా సిద్ధించును. నే నింక మాగృహంబునకు బోయివచ్చెద. నేబెట్టినబాధల మదింపక నాపైదయ యుంచుము రాజేంద్రా॥

హరిశ్చంద్రుడు కల్లుకావడిమోయుట.

వీర బాహువు.

రాజమాటలు॥ కడుసుఖముగ బోయిరండుస్వామి॥

వీర బాహుమాటలు॥ ఒరే వీరదాసుడా ఈకల్లుబుంగ, ఈగుదియ ముద్దర. ఈమాంసపుపుటిక దీనుకొని ఇంటికిపోదామురారా॥

రాజమాటలు॥ అట్లనేపోదాము పదండిస్వామి॥

రాజు దరువు-శైరవి-రూపకము.

ఓకువలయడభనయనా-నాగీగతిచేకూరెనె॥ యో॥ ప్రాకటముగ
నాదైవపురాకృతమునుజూరివోపునే-ఓకమలభవార్చిత నేనేకరణినియీ
జేద్రను॥యో॥శ్రీలలనాహృదయేశామేలాగనతాభుదునిక-లాలితముగ
క్షుత్రియకులశీలుడనైగడపటికిని మాలలోగలస్తినిక-చాలాదయబాలిం
పుము॥ఓ॥నమ్మితినిపదయుగమునెమ్మదిలో, ముమ్మాటికి - ఇమ్మహిబెడు
దూరిశ్వరసమ్మతిగాననుబ్రోవవే-ఇమ్ముగనాకభయంబును ఇమ్మాయిటు
రమ్మాయిక॥నో॥-నీ॥ప్రబలతరానేకపశుశవాశ్రాంతంబుబహుళరక్తాంకి
తప్రాంగణంబుదైర్యవాశ్వధ్యానబధిర తాశ్వానంబునలవాంతి దుర్గంధ
బంధురంబు॥మక్షికాక్షిర్దుర్మాంసతోరణబద్ధదాదుస-భృతగృహద్వార
వలలివకంకగృధ్రాసకకరటికారావంబుగురుతరనూకర ఘుర్లురంబు॥ను
రారాగ॥పానమదభయంకరవిఘ్నూర్తి॥తాదృశాక్షిద్వయాక్షిణ కూరదృ
ష్టి॥నిష్ఠురాలాపనంకులనిచమనుజఃకుటితచండాలువాటికేనెటులబోదు॥-
వ॥హా! నేను త్రమకులంబునొబుట్టికడకు మాలలపాలైతి నే. నాప్రారబ్ధక
ర్మంబుననాలినమ్మితి.యాపుణ్యవతిమనోహరంగియగుచంద్రమతి, గండు
పిల్లి బారిబడినచిలుకవలెయాభూసురినియాజ్ఞకుజక్కి కొడుకుతో నెట్లు
దినంబుల గడుపుచున్నదో.యెంతసంకటంబు ననుభవించుచున్నదో, కతి
నాత్ముండగు కాలకౌతుకుని ఘుర్జన భర్జనల కేరితివాళునో దైవమా! ఈ
చండాలునిల్లుచూడగానతీదుర్గంధబంధురంబైయనేకపశు కళేబరమాంస
సంకలితంబైకాకగృధ్రాసకకలకలధ్యానంబై యుమ్మునయీగలుమును
రుచున్నది.ఈచండాళువింటపనులెట్లుచేతురాదైవమా! ఆహా! నాపుణ్య
వశంబున నాకలిదప్పి కేకుండునట్లు దైవానుగ్రహంబుకలిగినికభక్తిచే
వీరబాహునిగొలుచుటకు యేమిసంజేహింపబనిలేదు. వీడుచెప్పినపనులు
చేసెదగాక॥

వీరబాహుమాటలు॥ ఒరే! నాకాళ్లు బిసుకరా వీరదాసా॥

వీరదాసుడను హరిశ్చంద్రరాజుమాటలు॥ బుద్ధి. అట్లనే బిసికెడ
తెండిస్యమి॥

వీరబాహుమాటలు॥ఒరే వీరదాసుడా! వూటవూటకు ఇంటిలో
గింజలిసిరి నీళ్లుదెచ్చి కట్టెలుకొట్టి మాంసంబువండి చర్మంబు మడతలు
పడకుండ నెండవేయరా॥

రాజమాటలు॥ బుద్ధి చెప్పిన ప్రకారమన్ని పనులు చేసెదనుస్వామి॥

వీరబాహుమాటలు॥ ఒరే! ఈవక్కాకుతమ్మ దోసిట నుమిసెద బారవేయరా॥

రాజమాటలు॥ అటులనే పారవేసెద తెండిస్వామి॥

వీరబాహు-గీ॥ ఓరిసీథ క్తిమెచ్చితివీరదాసు॥ డనెడు పేరువహించి నాయాజ్ఞతోడ॥ గుదియముద్దరబూసివదడులేక । కాటిభూమిని రేబగ ల్కొందియుండు॥ —మాటలు ఒరే వీరదాసుడా! ఈపురిప్రేతభూమి నేగుత్తచేసినాను. గనుక, నీవచట కావలిగానిలిచి వచ్చినకళేబరము వక టింటికి వకమాడచొప్పున వనూల్చేయరా ఒరే!

రాజమాటలు॥ మంచి డటులనేచేసి పైకమును మీకడకు బంపు చుండెద. గుదియముద్ర తెండిస్వామి! అహా! వీనియింటిపనులుచేయుట కంటే ప్రేతభూమియందు నివసించుట మేలయ్యె. ఈభేతాళునితో నిచట శిలాస్తంభసంధ్యతంబుగా నొకమంచెబెట్టించి దానిమీద ఖడ్గసహాయం బుగ్గలచిభూతప్రేతపిశాచప్రబ్రహ్మరాక్షసులతోబనులు చేయించుచుండెద గాక. హదైవమా! నేటికి పండ్రెండు నెలలయ్యె ఆలుబిడ్డల నెడబాయ వలసె. పతివ్రతాశిరోమణి కొడుకుతో నెట్టిదుఃఖంబు ననుభవించు

హరిశ్చంద్రుడు ప్రేతభూమియందు నివసించుట.

మన్నదో నానిమి త్రంబున నాపుణ్యసలికాపదలోకలైనిక నన్నటికి వారిక
జూడగల్గు. హా! యిదేటిమమత. ఈమోహపాశంబులద్రెంచి నై చినిశ్చల
మతి నై ఇచ్చట కావుగా నుండెడగాక॥

కాలకౌశికునిమాటలు॥ ఒరేలోహితాస్మదా! ఈ యాడాదినుంచి
కోడెకానివలె మాడుమారులు భుజించి ఆడుచున్నావుగా, నేడుమొదలు
దినదినంబును నీతోడిబాలురతో నడవికేగి సమిత్కుశఫలాదులుదెమ్ము
భ్రష్టా॥

లోహితాస్మని దరువు-జంఝూటి-రూపకము.

అడవికిబామ్మనుచుగొట్టెబడుగుబాపడు- # డగ్గిత్రోవనడచిపోవగ
లనెజననిరో॥ అడ॥ పన్నుగానుయెంతోబాధపడు వోసీవు - నిన్నువిడచిపో
ననన్నుగన్నతల్లిరో॥ అడ॥ బాలుడనకకొట్టితిట్టికాలకంఠుడు- కేలబడనబట్టి
య్యాడ్చి నేలబడితినే॥ అడ॥ నాతిరోబెడదూరురమానాధుడింకను - భీతి
గలుగజేసెమనకుబినరుహాక్షిరో॥ అడ॥—గీ॥ తల్లియీబ్రాహ్మణుడు చెంప
పెళ్ళమనగ । గొట్టియడవికిసేవేగి కట్టియలను॥ దెమ్ముహమ్మనినాజడతెగగ
బట్టి । య్యాడ్చిచదికిలబడద్రోచెనేమిసేతు॥—మాటలు॥ అమ్మా! ఈ
బడుగుబ్రాహ్మణుడు కడుకోపంబున నాజడబట్టికొట్టిచినదినంబును వనం
బునకకాబోయి కట్టెలకులుదెమ్మనె నేనెటుబోదునమ్మా తల్లీ॥

హంసనారి యను చంద్రమతి దరువు-ఆది-ఆనందబైరవి.

అడవికినినుబామ్మనిపల్కె నేయాడువనిసురవరుడు- కడుపసివాడి
కొడుకనక్కిట్టులనుడువగనాతనినోరెట్లాడెర॥ అడ॥ జనపాలకసుతులు నిను
గొలువగఘనముగనుంటివేతండీ- అనయముభూమిసురాధమునింటనుబ
నులుచేయు కనుబనిచెనేసిదిధి॥ అడ॥ నిన్నడబాసినేనెటువలె ధైర్యముని
లుపుదురాతనయా-కన్నడచేసెనెకౌశికుమాయలు- పన్నుగాయికయేబా
ధలుకల్లునో॥ అడ॥ ప్రాకటభోగసౌభాగ్యముగల్గినభామలకునుబుట్టక - నా
కేలగల్గితనండనబెడదూరు-శ్రీకరాంగుడయనీకసిద్ధించునే॥ అడ॥ మాటలు
పుత్రకా! సౌభాగ్యంబుగల సతులకు బుట్టి కడుసుఖంబు ననుభవింపక
నిర్భాగ్యురాలగు నాగర్భంబునందేలకల్గితనన్నాకన్నీ రేలనించెడవయ్యా
యెన్నికష్టములుకల్గిన మనలకొనిన బ్రాహ్మణుండుచెప్పినపనులుచేయక
తీరునే. బహుసుకుమారుండవు. కారడవులకేగి కట్టియ లెట్లుకొట్టితెచ్చ
దవురా తండీ॥

లోహితాస్యనిమాటలు! అమ్మా! విధిశ్చతంబునకు వగచుట తగునే. మన కధికారిగా నున్న బ్రాహ్మణునిమాటమీరుట మేరగాదు. గాన, సేపాదపద్మంబులకు వందనం బాచరించెద. అడవికి బోయివచ్చు పట్టు దీవింపవమ్మా॥

చంద్రమతిమాటలు॥ అమ్మా! ముద్దులకుమారా అడవికి బోయి వచ్చెదవా తండ్రీ! నిన్ను సురగరుడగంధర్వులు పాలింతు రింతేగాక, నే పతివ్రత నైతి నేని నీకెన్ని కష్టములు కల్గినతుడకుభూతప్రేతపిశాచ బ్రహ్మ రాక్షసపక్షివన్నగవ్రాతంబులచే బ్రాణభీతి లేకుండునట్లుగ నీకుడిభుజం బున కొకరక్ష గట్టితి నిక సురక్షితంబుగ బోయిరావన్నా తండ్రీ॥

బ్రహ్మచారుల దరువు-శంకరాధరణము-ఆది.

అడవికిబోయి వత్తమురారమ్మనినడచిరిభూసుర బాలకులుకడుమో దంబునగట్టియలకులుక డిది-ఘోషాదులుగ్రక్కునదె త్తము॥ అడ! మా వెంటనురామనలక చక్కనిత్రోవనుమేమేచూపెదము-కావలసినవిగైకొనివ త్తమునీవిపవ్వుదురానిమిషమాత్రమువ॥అడ॥ అరుదుగ శ్రీబెడదూరుపురీశ్వరుచరణంబులమదిమరువకను స్మరణసేయుచునుజనిధరణీధరగురుగుహం తములుకోరికచూపెద॥అడ॥—మాటలు॥ఒరేలోహితాస్యడా! మేమడ వికి బోవుచున్నవారమునీవు వచ్చెదవేని రారా త్వరగా రాజకుమారా! ఒరేలోహితాస్యడా! ఈకట్టియలేరిమోపుకట్టుము. ఈదర్భగోసీ మోపు పైన బెట్టి ఈఫలంబులుకోసి బుట్టలోబెట్టి చంకకు దగిలించుకొనిఈకట్టి యలమోపెత్తుకొని మావెంటురారా, అల్లదెమట్టిచెట్టుక్రిందబావిగలదు. అందుల నీరుద్రావి బడలికలు దీర్చుకొనిపోదాము రారా॥

లోహితాస్యనిమాటలు॥అట్లనేపోదాముపడండిస్వామీ! అయ్యా బ్రహ్మచారులారా! ఈబావిలోనీరుద్రావినంతనే కన్నులకు నిదురవచ్చు చున్నదిగాన, కొంచెము విశ్రమించెదనయ్యా॥

బ్రహ్మచారులమాటలు॥ ఒరేలోహితాస్యడా! ప్రొద్దుచాలాబోయినదింక నిద్రలేపరా॥

లోహితాస్యనిమాటలు॥ఓస్వామీ! నేనంతసేపు నిదుర బోయితి. ప్రొద్దుచాలాబోయెనే. మాతల్లివారాక కెదురుచూచుచుండునుగావున, త్వరితముగ బోవలె. ఈమానిమొదట మెత్తుగా బుట్టయున్నది. దీనిపై కాలాదికొని ఈచెట్టుగ్రాక ఆకులుకోసికొనిపోదాము పడరయ్యా॥

బ్రహ్మచార్యులమాటలు॥ అట్లనేకోయరా రాజకుమారా॥

లోహితాస్యునిమాటలు॥ అయ్యోదైవమా! ఈభీరభుజంగంబు నకోట్టుచు నాగిత్పైకాలు కరచె నేనిద్రులపగా జూచి మాతల్లి నాకుడి భుజమునకు గట్టిన రత్న విడుచుకొని ఈబ్రహ్మచారు లెక్కడనో డాగి పోయిరే. నేనేమిచేయుదురా దైవమా॥

దరువు - భైరవి - యాపకము.

స్వామియీకూరసర్పముగరచే నేనేమనివిలపింతునో - ప్రేమతో మాతల్లి బెంచిన బెరిగి యీపామునోటబడితిహా - అహహా॥ స్వా॥ మాతల్లి దీవనమాయ మైపోయెనే - యీతరిననుగావనుదిక్కెవ్వరు॥ స్వా॥ సాహస మునతోల్లి సర్పమునకు నెట్టి ద్రోహముచేసినానో యూహింపగ॥ స్వా॥ బెడు దూరుపురివాసక డడసీయడనన్ను - కడతేర్చి నేదై వమాహాదైవమా॥ స్వా॥ మాటలు॥ ఆహా! సప్తద్వీపంబు లేలిన హరిశ్చంద్రమహారాజ కొడుకువై పుట్టినయీభూసురునాజ్ఞ కులోబడి వచ్చి యీయడవిలోదుష్ట భుజంగంబుచే బడుమినినానోగుటబ్రహ్మచారినాడుగాన, నింక నేమిచేతునురా స్వామి॥

లోహితాస్యుని సర్పంబు కలుచుట.

దరువు - ముఖారి - అట.

అయ్యో యీపాముచేనియ్యెడబడితినే - చయ్యవనుమాతల్లి కిగతి సెయ్యమున నెరుగించువా రెవ ॥౬॥ ముగముతో నారాక కెదురుచూచు

చుండు-విదితముగ మాతల్లి యాశలువడలె నేటికి నేమిచేయుదు ||న|| యే
మందునాకుదిక్కెవ్వరీయడవిలో-నేమముతోమాతల్లి యేమనినో మినదో
శ్రీరామరామ ||అ|| లీలశ్రీబెడుదూరి పాలనీవెగతి - బాల నామొరయాల
కింపుచు జామాన్నగజాలువా రెవ ||ర||—చూటలు|| దైవమా! ఈ సర్ప
విషాగ్నిచే బాధితుండనై నేలవ్రాలితి నే. నాకన్నతల్లి వాకీర్త జెప్పెదువా
రెవ్వరునాదుస్థితివిని నాతల్లి యేరితిగా ప్రాణంబులుదరించునో అకటా!
ఈ సర్పవిషంబెక్కి నాలుకచెమటగట్టకదొడంగె. చిత్తంబువికలంబయ్యె
దేహంబుపరవశంబాండె. నేనికనిలువక బాలనయ్యా. ప్రొద్దుగ్రుంక
వచ్చె. నీయడవిలో దిక్కెవ్వరిట్టి కాంబుననన్ను కడతేర్ప సర్పశయన
సర్పకంఠులగు పంకజాక్ష శంకరులే గతిగాని ఇతరంబు లేదు. రమా
పార్వతీ రమణులారా! నన్ను పరిపాలింప మీకసాధ్యంబులేదు. బాంబుడ
నామొరాలించి కడునింపలే మహాత్ములారా||

చంద్రమతి దదవు - జంఝూటి - రూపకము.

ఏలరాడోప్రొద్దుగంకెబాలుడివుడునే - పోయిజూచివ త్తమంచేపో
వనియ్యదుబ్రాహ్మణి ||ఏ|| కానలోనాకొడుకుకెంతకష్టముప్రాప్తింపెనో-దీ
నులైతిమిమాకునెవరుదిక్కుగలరికదైవమా ||ఏ|| అడవిలోనజిక్కినాడో
ఆకలాయెనోలేకను - కడగివచ్చుచుద్రోవడప్పినోకొడుకుయెక్కడ చిక్కె
నో ||ఏ|| యేమిసేతుభూమిలోనానోముఖమెట్లున్ననో-రామదాసపోషబె
డుదూరికామితార్థఫలప్రద||ఏ||—చూటలు||హాదైవమా! నాకడుపులోచె
యిబెట్టికలచినట్టుల సంకటంబుబాడమదొడంగె. కడువడిగానాకుడికన్న
దరుచున్నది. నాకెట్టి యడరుప్రాప్తింపెనో స్వామీ! నాకొడు కడవికి
ప్రొద్దుబాడువునబోయి రాకడడసి ప్రొద్దుగ్రుంకవచ్చునే. బాలుడురానికా
రణంబేమో పోయిచూచివ త్తమంచే ఈకలహాకంటకి పోవనివ్వదే దైవ
మా! అడవిలోత్రోవడప్పినోబడలికచేనెక్కడనై నాచిక్కుపడియున్నవా
డోగాక, ఆకలికిచీకాకునొందెనో, నావిధికృతం బెట్లున్నదో స్వామీ||

బ్రహ్మచారులమాటలు|| అమ్మా హంసనారీ! నీకొడు కడవిలో
మట్టిచెట్టుక్రింద పాముగరచి పడియున్నవాడమ్మా తల్లీ||

చంద్రమతి-ఉ||హాసుకుమారనన్ను విపదబిస్మముంచి తెలోహితాస్య
హా! హాసుగుణంబురాశివహాహాతియణార్కసమానతేజహా | హాసుచరిత్ర
నిన్నిటమహాహీనాహుతిగమ్మటంచుయీ! భూసురకృత్రిమంపువిధిబోలగ
నీతలవ్రాసె నేమిరా||

దరువు - ధన్యాసి - ఆది.

ఏమనివగతురా-యేదిరనాగతి ||౧|| ఈమహీనిను-నన్నెడబాచెన విధి||౧||పతి బాసియునీకతమునధైర్యము - ధృతయాత్మనునిల్పితిగడతండ్రి||
౧||కాకోదరమునిగగరచెటివేళని-వేళరణినితల్లడిల్లితోగడరా||౧|| బౌరా శ్రీబెడుదూరుపురిశుకు - కారడవులనిన్ను కడలేర్పె నెతండ్రి ||౧||—యాట లు||హలోహితాస్యా! ఇలయేడుదీవులేలడిహరిశ్చంద్రమహారాజుకొడుకు నై పుట్టిఇట్టిదుర్దశలబాల్పడితవేతండ్రి||యాక్రూరకౌశికుని మాయయనెడు యురిజిక్కితి మిక్కిడనాకు దిక్కివ్వరన్నా|| పతిసడ బాసియు నీకతమున ధృతిగలదాననై యుంటినే తనయా! నిన్నెడబాసి నేనేవిధంబున ప్రాణం బులు నిల్చుదురా కుమారా||

కలహాకంటికి-ఉ|| తోయడనేత్రిసినుతుని తోడనుపాయముజెప్పివుచ్చినా||డాయెడబామునోటలదెహాయనిటక్కుటమారవిద్వెల|| మాయలు బన్ని యేడ్పుచునుమాయిలు వెళ్ళిచనంగజూచెదో|| నాయెడపాగుసేమెలల నామణినిన్నికబోవనిత్తునే||—క|| నీకంఠెజాణతనమును|| నాకెక్కువల దుహంసనారీవినవేళోకింపుచునుండగబను|| లేకరణిగదీయ నెవ్వటజేయుదురే||—మాటలు||ఒసేహంసనారీ!నిన్ను మించినజాననునేను నన్ను న్ను మరొకబోమాచెదవా నేబోవనిత్తునే. ఈవగలమారి యేడ్పు లేడ్చిన బనులెవ్వరు జేయుదురే మిటుకులాడీ! శుద్ధశుక్రచార మసరసం నెవేళ నట్టింటగూర్చిని యేడ్చెదవు లేవే పనులు చేయబోవే నగలాడీ||

హంసనారి-మ||వినవమ్మాదయజూడగవలయునీనీవేళ నన్నింకనా తనయుండుగ్రతరాహిదప్పులగుచునా నెట్టులున్నాడోయా, ననభూమి బడివానిదెచ్చిబ్రతికింపజాలమందిచ్చిగ|| క్కుసరక్షింపవేపుత్రభిక్షుడినాకక్షత్రేమసంధిల్లగ||—మాటలు|| తల్లీ! నాకొడు కడవిలో పాము గరచి యేగతిగనున్నాడో తెలియరాదుగాన, నీవింక నాపై దయచేసి వానిదెప్పించి తగినమందిప్పించినాశు పుత్రభిక్షుంబు జెట్టిపంపవే, నీ యడుగులపై నబడి వేడుకొనియెడవమ్మా కలహాకంటికి||

కలహాకంటికిమాటలు|| ఒసే! నాకాళ్లు విడువిడు, బాలుర పోరు మాన్పఫలంబులుదెమ్మనగా నీకొడుకు దుడుకుచేపుట్టలెక్కవచ్చునా అట్టి పరమదుర్మార్గుం కేలమడికెదవు, బాగాకడపునిండాతిండితిని కండలెగబెరికి పొగరుమించిన వానికి ఈగతి రాపసిందె పోతెపోయెలే, ఈవగ లేడ్చు లుడిగి పనులుకొడువ లేకుండా చేసిగపిమ్మట చూడబోదువులే హంసనారీ||

చంద్రమతిమాటలు॥ అహోదైవమా! ఈకలహాకంటకి యాజ్ఞమీ
రుట మేరగాదు, కొడుకుదుఃఖంబులు కడుపులో నడంచుకొని ప్రాద్దు
గ్రుంకినపిమ్మట బతులుకొదువలేకుండజేసి ఈపాపాత్మురాలిని నిద్రబుచ్చి
బోయెద, అమ్మా కలహాకంటకి! మనయింట పనులన్నియుచేసి నీకుపాన్ను
పరచినాను పవళించనమ్మా॥

కలహాకంటకిమాటలు॥ ఒసేహంసనారీ! ఈ పాన్నున బవళించెద
గాని, నాకాళ్లు పిసుకవే హంసనారీ॥

హంసనారిమాటలు॥ అట్లనే పిసికెదనమ్మా॥

కలహాకంటకిమాటలు॥ ఒసే! నీకు వూపిరిలేదా, పడిబియ్యము
తిండితింటివే, బాగాపిసుకవే అట్లనేనమ్మా॥

చంద్రమతిమాటలు॥ ఓదేవుడా! ఈజరభిరండరక్కసి కలువరింత
లతో నిదురజెందినది, నాకాలిచప్పుడుగాకుండ ఈయిల్లువెడలెద, నెల్లు
వలె పాదకన్నీరు రెప్పలకుగప్పకొనియె దైవమా! నాకు బాడమినపుత్ర
శోకాంధకారంబునకంఠేనీయంధకారంబువిశేషంబైయున్నది, దారిగను
గొనుటెట్లు! ఈరాత్రికాలంబుననాకు సహాయంబుగా వచ్చువారెవ్వరు?
చింతించినదీడునే, నాపతియందు నాకుగలభక్తియే సహాయంబుగ యీ
బ్రహ్మచారులు చెప్పినమార్గంబు బట్టిపోయెద, నయ్యో! ఈనట్టడవిలో
మట్టిచెట్టు మొదటనుండెడి పుట్టపైన చ్రాలియున్నవాడవేకుమారా! నీవి
ట్లున్న నెట్లు ప్రాణంబులు భరియింతునురా పుత్రకా॥

సరంబు కలుచిన కుమారుని పండబెట్టుకొని చంద్రమతి దుఃఖించుట,

చంద్రమతి దరువు - హిందూస్తానికాఫి - ఆది.

ఘోరానర్మముగరచె నే కుమారానిన్నాహా || ఘో || అకటామనకు
దిక్కెవ్వరీయడవిలోనాహా || ఘో || యేమంటివోయెట్లేడ్చితివో పాముగరు
వాగావా || ఘో || బాలుడనీ భాధాజూచి తాళాజాలునునా || ఘో || ధీరా
శ్రీబెడుదూరు నేలుకొరీలేడాయే || ఘోరా || మాటలు || ఆహాదైవమా!
నాకుమారుని శరీరంబున ప్రాణంబులు డాగినట్లు తోచుచున్నది. వీనికర
పాదంబు లుడుకుచున్నవి. ముక్కునవేడి యూర్పడరుచున్నది. మంత్రిం
చిన బ్రతుకును స్వామి ||

దరువు - హిందూస్తానిభైరవి - ఆది.

ననుడించిపోయి తేనాకేదిరాగతీ || నను || మానిమాయతోనగులితే
నాకేదిరాగతీ || నను || పామువచ్చి కాటునందేనె - నీమోముగందేనె || నను ||
మంత్రమహిమాపారదాయెనే - యత్రంబుపోయెనే || నను || లీల బెడుదూ
రీశు డేమాయె మనపాలలేడాయె || నను || - మాటలు || అయ్యో! నాకొడు
కుకు యడవిలో ప్రాణంబు లుండినట్లులేదేదైవమా! నేనీదుఃఖ డలినే
వడువున వెడలనీదుదు. నాకడుపులో బడబాన్చినలె శోభాగ్నిధగ్గునదరి
కొని మండసాగె. ఈయడవిలో దిక్కులేని యుక్కుపాటువాటిల్లె. నింక
నెట్లుబ్రతుకుదును. నాయెడరు దీర్చువారెవ్వరయ్యో! నాకొడుకు కుడి
రెట్టకుగట్టిన రతాయంత్రంబులేదే. నేనంతమంత్రించిన నర్పవిషంబుదిగి
బ్రతుకడె. చెడు పామెక్కడనుండివచ్చి కరచె. పుత్రమోహంబుచేనా
మదికి నేనేదైర్యంబుదెచ్చుకొని బ్రతుకునను ఆశచేయెంతమంత్రించి విల
పించిన నేమిఫలంబగును. చచ్చినవాడు మరలబ్రతికివచ్చునే దైవమా ||

ద్విపద - మారువ.

హలోహిదాస్యహానుకుమార - హాలితాకారహానుగుణధీర -
కాలాహిచేజావగలపునీవనుచు - నీలీలవాసేయెలమిబద్ధుడు - అక్క
టానేడునియ్యడవిలోనిన్ను ద్రక్కొనివిధిగడతేర్చినతండ్రిమొలకనవ్వుల
ముద్దుపాము నన్నును - కలయజాచెడిపుణ్యకాంతగానైతి - వీనులకింపు
నీవిమలవాక్యములు - నేనన్నటికివిందు నెట్లొర్పుకొందు - నినుబాసి నేనింక
నిమిషమేనియును - దనువునప్రాణముల్ ధరియింపజాల - పతిబాసి నేమీన
భాగ్యనై నీదు - కతమునదైర్యంబుగాంచియుండితిని - కడకునిన్నడజాపక
ర్మఫలంబు - కొడుకునీకడకునొనిపోగడయ్య - ఇలయేడుదీవుల నేలురాజున.

కు-గలిగియున్నగతిగలిగెనేనీకు - పలుమాదనీవిట్లుబలవించుచుండ - యెలు
గతియొననవేమిరాతనయ - వెలయుశ్రీబెడుదూరు వేంకటేశ్వరుడు-గ
లదను మాటనిక్కము గాకపోయె॥

దరువు - ధన్యాసి - అది.

రారానుమారా-రాజీతశూరా ॥రారా॥ సీరేజహితవంశోద్ధాదడ
వక్షకొంటి-ఘోరాహిచేసీపుగూలితివయ్యయో ॥రారా॥ కాశికమాయ
కడకీకతాయా-కాశిలోనీవిధిగడతేర్చెనేతండ్రి ॥రారా॥ లాలితబెడుదూరి
శ్రీలోలుడగుశౌరి-యీలీలజేసుటయెరుగకపోయితి ॥రారా॥—మాటలు॥
అకటా! లోహిదాస్యా! నిన్నడబాసి నిమిషమైన నోర్వకగల నాతండ్రి!
పాముగరచెటివేళ యెంతవలపించితివో, యెంతకష్టపడితివో కొడుకా!
నీవు గలిగినప్పుడు నిఖలదైవజ్ఞులు నిన్నుజూచినకల భూతంబు నితడేలు
ననిరిగాని, సర్పవిహగ్నిచే జచ్చునన రైరి. ఈఘోరాహి గరచుటచేరా
హువుబట్టినచందురుచందంబున నీమోముకందిపోయినదే, బంగారుతోట్ల
నునిచ్చి యంగనామణు లూచుచుండినను నిదుర జెందనీవు ఈయడవిలో
నాభీలస్యగాలరవంబున కెట్లుదీర్ఘనిద్రబొందెదవయ్యా! కాశికునిమాయాం
భోరాశిమునింగితి మింకనాకుదిక్కెవ్వరు, యేమిచేయుదు. నీపాలివిధి ఈ
క్రూరభుజంగంబైవచ్చెనే. నీవియోగాన్ని కేనెట్టులోచ్చియుందు, నెట్లు
దుఃఖింతుయేదిరాగతి తండ్రి! అయ్యా! యెంతవిపత్కాలంబు వచ్చినా
ఈకలహకంటకి నిదుర లేవకమునుడేబోయిబనులు చేయవలయును గాన,
నీకు సత్యలోకంబు కలునట్లు యగ్నిసంస్కారంబు చేసిభోయెద రారా
తండ్రి॥—గీ॥స్వామి నేనింకయీప్రేతభూమిలోని కెట్లుబోదును భూతంబు
లెమికూత | లిడగ రుడియక వీనికి కడగియిన్ని | నెట్లుదగినింతుజేతు
లెట్లానునయ్యా॥—మాటలు॥ హదైవమా! ఈప్రేతభూమియందు కేక
వేయుచు దిరుగుచున్న భూతప్రేతపిశాచబ్రహ్మరాక్షసుల కలకలధ్వానం
బులు పతిభక్తిహాంసంబు గల నన్నేమిచేయుక జాలునైన ఈనడురాశ్రి
కాలంబున వీనిగాల్చుటకు కట్టియ లెక్కడదెత్తురా దైవమా! మంచిది.
కాని, ఈప్రాంతంబులశవంబులుగాల్చగా మిగిలినకొరువులతో వీనిడహించి
పొయ్యెడ కొడుకా! ఇక్కడ బరుండము, సీహారకు కొరవికట్టియులు
దెచ్చుడ తండ్రి॥—నీ॥ చిరసంపదలుగల్గుసరసిజాతీకిబుట్టి ధరణీతలంబేల
దగుదునీవునిర్భాగ్యులాలననెగడడి నాదుష్టగర్భంబు నందేలగలిగితయ్య

మేనమామల ప్రేమగానవై తివితండ్రియూరుపీఠంబుననుండవైతి । సరివా
రు సేవింపపరిజనుల్ను తియింపసామాజ్య మేలకగమసి తేర । ఈధరామండ
లంబెల్ల నేలినట్టి సాండ్రికీర్తులుగలహరిశ్చంద్రునకును కొడుకవై పుట్టి జీవం
బుకొరతగాక! వృద్ధిబొందకపోయి తే యిద్దరచరితం—మాటలు॥ హాలోహి
దాస్యా! సకల సౌభాగ్యంబుగలుగుకాంతలగర్భంబునందు బుట్టి రచిం
జీవినై ధరణియేలని నిర్భాగ్యురాలగు నాగర్భంబున నేలబుట్టితివి తండ్రి!
నిన్ను దహింపనేరీతి చేతులాడునురా పుత్రరత్నమా॥

వీరదాసు డను హరిశ్చంద్రునిమాటలు॥హా! ఈయర్ధరాత్రికాలం
బున ప్రేతభూమిలో నంగనామణి యేడ్పు. తెలుంగువినకబడుచున్నదే.
యగ్గలంబగు ఈమంచదిగ్గం బారిపోయి యిదియేమో యెరుంగెదగాక॥

కందార్థము-మోహనరాగము.

వనితాయీనడురాత్రి॥ పనులకుశంకింపకేలవచ్చితినివ! ర్తనమేమి
పెనిమిటెవ్వడు! వినుపింపుమువినగనాకు! వినుతనుశీలా । నీదుపేరు విని
యెదబాలా! ఘనతరంబగు దుఃఖమేమిటగలిగెనేయీ! ప్రేతభూమికి । నొన
రునాళాశనముమదిగై కొనకరాజనదిచటనేరికి! వినుతనుశీలా॥— మాట
లు॥ ఓపడతీ. ఈనడురాత్రికాలంబునరుద్రభూమిలోయుల్లంబుడల్లడిల్లకున్న
దాన వెంతసాహసురాలపు, ఏకారణంబున నిట్టిదుర్దశపచ్చె, నీధర్త
యెవ్వడు? పేరేమి? యునికిపట్టెయ్యెది? తనయుండేటికి మృత్యుండయ్యె.
నీవార్తయంతయు నెఱుగింపు మంగనామణి॥

హరిశ్చంద్రుడుమాటవ్వక పుత్రునిగాల్చుకూడదని చంద్రమతిలో శోచుట.

చంద్రమతి కందార్థము-ముఖారి.

వరనుతనేసిపురిభూ! సురుదాసిని వీడు నాదునూనుడుపేరుకొ. వర
హంసనారియందురు | కరమరుదుగనన్నునీడు | కరుణగన్గొనుమూ || తెలి
పెడనాదుచరితమువినుము! ధరణివుదేనియాజ్ఞతోనా వరతనూజుడుకుశ
ఫలాదుల! కొరకుకానకునేగిభీకరయురగడప్పుండగుచునీలెను! కరుణగక||
మాటలు! ఓనరవరోత్తమా! నేసిపురిబ్రాహ్మణునిదాసిని. నాపేరుహంస
నారీ వీడు కుమారుండు. భూసురునాజ్ఞతోసమిశ్కుశపలార్థం బడవికి
పోయి పాముగరచిమృత్యుండయ్యె, మీరెవ్వరో నాపైదయగల్గివచ్చిన
భూతపతివో, సిద్ధుండవో గాక. నాకొమారునికి విషవైద్యంబుజేసి బ్రతి
కించి పుత్రభిక్షంబు బెట్టుటకై వచ్చితిరో మీవృత్తాంతంబెరుంగింపుము
పుణ్యాత్మకా||

వీరదాసుమాటలు|| భామా! నేభూతపతినిగాను, సిద్ధుండనుగాను.
విషవైద్యం బేనెరుంగ నీకొడుకుకొ బ్రతికింపకొజాల నావృత్తాంతంబు
వినుము, ఈప్రేతభూమినిగుత్తచేసినచండాలకులవల్లభుండగు వీరబాహుని
బంట. నాయేలికగుదియముద్రనాచేతికిచ్చి ఇచ్చటికివచ్చిన కళేబరమున
కొకమాడ సుంకంబు గొనుమనిన, రేబగ లిచ్చట కాపుగా నుండుదు.
నాపేరు వీరదాసుండ. నాయాజ్ఞలేనిదేఈయర్థ రాత్రికాలంబున కొడుకు
కళేబరంబుదెచ్చికాల్పజూడెదవు. ఆడుదానవైనందున బ్రతికితివి. పురు
షుండైన ఈకత్తిచే తల దెగ నరుకుదు. ఈకట్టియలు బేర్చినంతభూమికి
మాడ యివ్వవలయును. నీవామేరదప్పక మాడయిచ్చి కళేబరంబు
గాల్పుము, లేదేని. శ్రీఘంబుగా నెత్తుకొనిపోమ్ము మత్తకాళిని||

చంద్రమతి-గీ|| నిఖిలభూపాల మకుటమాణిక్యజాల! కిరణమండిత
సాదుడొధరణివాడు! కొడుకవై పుట్టితక్కుటకడకునీకు | బుడమిచేరెడుగతి
లేకపోయెగదర||—మాటలు! హృదైవమా! నిబిడోర్లండ మండిత మండ
లాగ్ర ఖండితాతిరిపు మండలాధీశ్వరుండైన ప్రద్యోమంబులేలినమహారాజ
చక్రవర్తికొడుకవై పుట్టిననీకుచేరెడు నేలప్రాప్తిలేకపోయెగదరాతండ్రీ||

హంసనారి దరువు-ఫీలురాగము-ఆదితాళము.

బాపురేనేనంతభాగ్యశాలినిగానునాపైనడయలేకనన్ను బాధింప
ను! బా! పుడమి నేలినరాజుకొడుకువీడాయె-గడకుచేరెడునేల గతిలేకపోయె
బా! భూసురునింటికిదాసినినాను - బాసజేసెదనొక్కకాసై నగానను! బా!

కూడుగుడ్డుకు నేనుకుదువున్న దానమాడ యెక్కడ దెత్తువాడునడచుతో
డ॥ బా॥ గోచీపాతయెగానికోకగతిలేదు- ప్రాచీనకర్మముజాచీనబోదు॥ బా॥
ధరణిలో బెడుదూరు ధామునితోడు-నిరుపేకరాలనకరుణతోచూడు॥ బా॥
మాటలు॥ మహాత్మా! నన్ను సీదయచూడుము నేనిరుపేదరాలిని, భాగ్య
వంతురాలి నడిగినట్టు నన్నుమాడ దెమ్మనిబాధించెదరు. పుత్రకోకంబుచే
సంతప్తచిత్తనై దుఃఖాంబుధి మునింగిన నన్నుద్ధరింపుము పుణ్యాత్మకా॥

వీరదాసుమాటలు॥ ఓతలోద్ధరీ! యాల వగచెదవు. ప్రాణులకు
జీవంబు శాశ్వతమా సంపదలుస్థిరమా. విధివశంబునవచ్చెడి సుఖదుఃఖం
బుల ననుభవింపక నబహురాదులకై న బోవచ్చునే. నీవేడ్చిన నీకొడుకు
మరలబ్రతికి వచ్చునే మచ్చకంటి॥

హంసనారిమాటలు॥ ఓమనుజోత్తమా! గోరుచుట్టుపై రోకటి
పోటుబడిఁజ్జు మొదటనే దుఃఖజలనిలోబడి. మునింగెడి నన్ను మాడ
దెమ్మని బాధించెదరు. నాపురాకృతకర్మంబునకు మీరేమిచేయుదురు.
కాశుకునిమాయదాయకై వడి మా వెంటనంటి రేబగలు బాధించుచుండ
మిమ్ము దూరనేల మహాత్మా॥

వీరదాసుమాటలు॥ హద్దై వమా! ఈకాంతామణి మదీయ్య కుల
కాంతగా నున్న దెంతకాలంబునకు జూడగల్గుమన్నామి! పెగ్గలం బగు
కోకంబునకు బెగ్గడిల్ల సమయంబుగాదు, దుఃఖం బుల్లంబున నడంచుకొని
మదీయ్యవృత్తాంతంబు దెల్పెడగాక॥—మ॥ సరసీజాత్యునిపూజమానికడ
కీచండాలునకొల్చితికబోరినక్కీర్తులుపీటబుచ్చికులమున బోకాన్చితిక
ధాత్రిదుర్భరమా కాటికికాపునైతికడుదుర్భావుండనేనింక సత్కరుణా
సారమునాకుగల్గున తెరాకాచంద్రబింబాననా॥—మాటలు॥ ఓకాంతా!
కులశీలవృత్తంబుల మాలపాలుచేసి నిఖిలకష్టదశల కాటపట్టయిన ఈవల్ల
రాటి కధికారి నైన నాకుకరుణయెక్కడగల్గుదు మానినీ! నాస్థియట్లుం
డని. నీవు సప్తదీప్తవసుంధరాధిపతికొడుకువై తివనిబాలునిపైబడి యంగ
లార్చెదవు అట్టిచక్రవర్తిభార్యనయిన నీకోకమాడకు గతిలేదా. అంత
కన్నయెక్కువ మేమడుగము ప్రకృతము నీకుమాడలేకున్న నందుకు బదు
లుగా నీమంగళనూత్రంబు కుదువబెట్టి కొడుకును గాల్చిపొమ్మునలతా॥

హంసనారిమాటలు॥ హద్దై వమా! యవంతిబురంబేలు జ్యోతి
వ్యంతుండను రాజునకు కూతురనై దుష్టలగ్నంబున నేవుట్టినయతండు

పెట్టెలో బెట్టి యేటిలో వేయబంపిన నన్ను మయుండను బ్రహ్మర్షి సం
రక్షించి చంద్రమతి యను పేరు పెట్టించి హరిశ్చంద్ర మహారాజునకిచ్చి
పెండ్లి సేయుకాలంబువతనతపశ్చక్తిచేనాపుట్టినదుష్టులగ్న దోషంబుబోయి
సౌఖ్యంబు గల్గునట్లుదీవనలిచ్చి నామాంగల్యంబు నాథ రక్షణదప్ప నితర
పురుషుల కగుపడకుండు నని వరంబొసంగె నది మొదలు నాపాతివ్రత్య
మహిమ చేమదీయ్యమంగళనూత్రంబు మినకు నాప్రాణనాథునకుదప్ప
నితరుల కగపడదేగాన, నిమ్మకాయభావుండు నాపతియే, గాన, ముని
ముణంబు కొదువకై చండాలునింట కుదుపువున్నవాడయ్యో ।

దడుపు-జంఘూటి-రూపకము.

అయ్యోమీకిటువంటి కష్టములాయెనెనాథ - దయ్యములకావుగా
నీతనుప్రాసెనేవిధి॥అ॥కాశికునిమాముచేతగాసిబొందితే - లేశమైనమదికి
చింతలేకయున్నవే॥అ॥కడకువల్ల కాటికినికాపునైతివే - కడిదిసత్యమువిడు
వలేకకలతబొందితే॥అ॥ఈమహిబెడుదూరుసేలుస్వామికరుణతో - సేమ
మాయెనీకుసేమునుచేయుపుణ్యము॥ అ॥—సీ॥ ఈమంచె నవరత్న హేమ
సింహాసనమాయెనేరాజుకులావతంస॥ ఈభారజాలముల్లి తపురోహితమం
త్రిపరిజనంబులెభూమిపాలిలక॥ యీశివారుతము మీకెలమి మాగధగీత
మాయెనేసార్యభామాభిరామ॥ ఈగొడవిదయ్యముల్బీకరభటవర్గమాయె
నేనుజనవిధేయనీకు॥మనుజశిరములుఘనమైనకనకకుంభ॥ చతుమె యీ
వెంట్రుకలునీకుచామరములే॥ప్రేతభూమియుమీకుసాకేతపురమే॥ ధారు
ణీనాధవిధి నెట్లుదూరుదకట॥- మాటలు॥ప్రాణేశ్వరా॥నీభోగభాగ్యంబును
మీభుజబలై శ్వర్యంబునుమీప్రాభవంబు నెందుబోయె నప్తదీప్తవనమం
ధరాధిపతివైననీవుకడ కీవల్ల కాటి కధికారివైతివే ఇట్టి దుర్ధశలదురటిల్లు
నిన్నుచూచినాయుల్లంబునపెల్లువగచెద॥ఈమః ఖాంభోరాశి నెట్లుధరిం
తునుస్వామి॥—తే॥గీ॥ ప్రాణనాయకసిద్ధిన్ని బాలులోహి । దామ్య
జూడుమునీయూరుతలమునందు॥నిద్రబోయెడుకరుణీసిరుద్రభూమి । నొరిగి
యున్నాడుగాత్రంబు మరచినేమ॥

రాజు దరువు-నాదనామక్రియ-ఆది.

ఏదిరనాగతి-తనయా-తనయా-తనయా-నాగతి॥ఏది॥ముదముతో
నాదగుముచ్చటదీర్ఘకవిదితముగానావిధియిట్లాయెర॥ ఏది॥ పాముగరచి
నవుడేమనివగచితో-కోమలాంగనాకొడుకా - కొడుకా ॥ఏది॥ బాలుడ

భూతలమేలకసమసి తే-హరిగ నేనటు తాళుదు రాయింకేది॥ తడయక బెడు దూరిధాముడు లేడాయె-కొడుకా యింకెటు కడలేదు నిం॥ కేది॥—నీ॥ దారిద్రమనియెడి తామి స్రమునకును వరతనూజుడుతిగ్గుకరుడటండ్రు॥ కృత దోషలతి కావితతిదృంపనారసపుత్రుడే శాతలవిత్తుడండ్రు॥ భూరినంచిత పాపమూలాటకుమూరుడే ఘోరతీక్షణుతారమండ్రు॥ దివ్యలోకావాస భవ్యసంపదలకు నూనుడే తగుపెన్నిధానమండ్రు॥ కొడుకుకలిగినవారికి కొడువగలదే॥ కులము రక్షింతువని చాలదలచియుంటి॥ పుత్రశోకంబు నొందినపునువవరులు॥ మరణకాలంబునకు దాని మరువగలరే॥

మాటలు॥ హాపుత్రకా! ఇహపరసుఖంబులకు కారణకర్త పుత్రుడైయుండు. పుత్రులుగలవారికి గోత్రంబు పవిత్రంబై యుండు. ఇట్టినిన్ను గని యెడతెగని సంతోషసౌఖ్యంబు గలవాడనైయుంటి పితరులకు పరలోకసుఖంబు, నివ్యక భీకర భుజంగంబుచే సమసి తే కుమారా! నాడు పునక బుట్టిన నీకిట్టి కష్టంబుచావుగలిగెనేతండ్రీ॥ ప్రాణనాయకీ! ననెంత దార్భాగ్యుండవై తినహాపుత్రకా! ఈధరాజలంబునంతయు నీవేలుదువను కొంటినే. నీకుసామ్రాజ్యపట్టాభిషేకంబు చేయుభాగ్యుండనుగాకపోతినే కిట్టిమరణంబు ప్రాప్తిచెనే. నీవయోరూపలక్షణం బెన్నడుచూతు హా నీతరత్నమా! హలోహిదాస్యా॥

విగతప్రాణుడగు లోహిదాస్య నత్తుకొని హరిశ్చంద్రుడు దుఃఖించుట.

రాజు చంద్రమతి సంవాదము - దరువు-జంఘాటి - జల్వతాళము.

చంద్రమతి॥ మానవేశ్వరతగు నేనీకీమమతనిక చాలింపుమా - మాను
పై గలమోహలత నుజ్జానశరమునదృంపుమా ॥మాన॥

రాజు॥ బాలరోనే నెంతపాపిన భామకులమునబుట్టితీ-ఆలినమ్మిటీనిం
దబొందితి బాలకుని నెడబాసితి ॥బాల॥

చంద్రమతి॥ నిత్యమూ ఈ దేహమును మరినిఖలలోకములందును-
సత్యకీర్తులబొందితి వికృతికృత్యుడవు నీవెందును ॥మాన॥

రాజు॥ నుగుణశీలవునిన్ను పరులకు తెగువతో దెగనమ్మితి-తగని
పాపము గట్టుకొంటిని మగువరో యీవనుమతీ ॥బాల॥

చంద్రమతి॥ తెల్లవారగవొచ్చే మనకిక తల్లడిల్లగజెల్లునే - కొల్లు
గూయగసాగె ధృతిగై కొనుము నీయల్లంబున ॥మాన॥

రాజు॥ కడకుమనకేగతులుగల్గిన విడువబోలునేనత్యము - పడతిరో
బెడదూరునిలయుని యడుగులేగడ నిత్యము ॥బాల॥

చంద్రమతి॥ నాకునేమనిసెలవొసంగెదో నాధనీకెమ్మొక్కెదా -
శోకముడుగుముపుడమి బెడదూరిలోకరక్షకుసాక్షిగా॥మాన॥-- చూటలు
ఓప్రాణేశ్వరా! విధివశంబున వచ్చెడి దుర్దశలకుదురట్టిటుటతగునే శోకం
బునకుబరిమితిలేదు. ఎన్నికష్టంబులుకల్గినా ప్రొద్దుబొడువకమునుపేబోయి
బనులుచేయనైతి నేనియాబ్రాహ్మణుని భార్యకోపించునుగాన, ఈకొమా
రునకు నన్నియిచ్చెడగాన, సెలవొసంగుము స్వామి॥

రాజుమాటలు॥ ఓనాయకీమణీ! స్వామికార్యంబు ముఖ్యమయిన
ధర్మంబు గావున, నాయేలికయగు చండాలకులపాలన ని యాజ్ఞదప్పిన
సత్యహీనుండనగుదు గావున, నీవుబోయి నిన్నుగొనిన బ్రాహ్మణువేడు
కొని మాడ దెచ్చియిచ్చి కొడుకును గాల్చిపొమ్ము తలోదరీ॥

చంద్రమతిమాటలు॥ ప్రాణేశ్వరా! మీసత్యమే మిమ్ము రక్షిం
చును, మీచరిత్రంబు విని లోకంబునకగలజ్ఞానహీనులు సత్యంబునేర్చు
కొందురు. నేను మీయాజ్ఞదప్పక ఇంటికిబోయి మాడదెచ్చెడగాని, ఈ

బాలుని చూచుచుండుము స్వామి॥

రాజుమాటలు॥ అట్లనే పోయిరమ్ము వాలుగంటి॥

దొంగ నూత్రధారుని సంవాదము.

చోరుని వేషముకథ — దరువు - రేగు ప్తి - ఆదితాళము,

చోరుడువచ్చెను-ధీరతతో॥ వారణాశిపురమేలేడి రాజకుమారుని
ప్రాణగమిషములగొని॥ చోరు॥ బాలునిసొమ్ములుభద్రముగాతన కేలధరిం
పుచువాలాయంబుగ ॥ చోరు॥ నిరతము బెడుదూరినిలయునిదలచుచు పుర
మునజొయెడి పొలితిని పిలుచుచు ॥ చోరు ॥

నూత్రధారి॥ ఒరే! నీవెవ్వడవురా॥

చోరుడు॥ ఓయీ! మాది బెడుదూరు॥

నూత్రధారి॥ బెడుదూరై తేనేమి నీపేరేమిరా॥

చోరుడు॥ ఓయీ! మా అన్న పేరు చిక్కడు॥

నూత్రధారి॥ ఒరే! మీ అన్న పేరు నే నడుగలేదు గాని, నీపేరు
చెప్పురా॥

చోరుడు॥ నాపేరు డక్కడు, నీకు తెలియదా॥

నూత్రధారి॥ నీపేరు నాకెట్లు దెలుసుకరా॥

చోరుడు॥ ఓయీ! మొన్నరేయి గురువులైన రామచాద్యులు,
రంగాచార్యులయిండ్లకుకర్ణములపెట్టను నీవు నాతోగూడ వచ్చియుండ
లేదా॥

నూత్రధారి॥ ఒరే! నీవు దొంగనా॥

చోరుడు॥ నేనేగానీ, నీవుగాదేమోయి॥

నూత్రధారి॥ అయితే కులమేమిరా॥

చోరుడు॥ మీదీమాదీకూడా ముతరాశికులమేగదేమోయి॥

నూత్రధారి॥ ముతరాశికుల మనగా, నేమిరా॥

చోరుడు॥ తలార్లముగ దేమయి॥

నూత్రధారి॥ అయి కే నీవిక్కడి కెందుకువచ్చినావురా॥

చోరుడు॥ ఈవూరిలో సందుదోవన యేమైన పయంబడునేమో
యని యోగుచూచి పోవచ్చితి నోయి॥

నూత్రధారి॥ యేమియోగురా ఒరే॥

చోరుడు॥ అయ్యగారిండ్లకు కర్ణాలుబెట్టెదెగాని మరేముండయ్య॥

నూత్రధారి॥ ఒరే! నీకేనానీకులముపాండ్లందరికిని యిదేసనేన

చోరుడు॥ అయ్యా! ఈసంగతి నన్నడుగ నేల, వైపుదారికితే కల
వృత్తి విడుతురే॥

సూత్రధారి॥ అయితే ఇక్కడ నీగునుకులుసాగవు. బోయిరారా
బరే॥

చోరుడు॥ అయ్యా! యేమో గండడిగావుంటే వచ్చితిగాని, ఇంక
మాకడుపాతురంబున కెక్కడికై నాపోయెద. దయయుంచుమయ్యా॥

డఫేదార్.

కాశీరాజు.

భార్య మధురవాణి.

కాశీరాజుపుత్రుని చంపిన చోరుని వెదకించుట.

కాశీరాజు దరువు-రేగు ప్తి-జల్వతాళం.

వెడలెకాశీపురవరుండు విమలమానసుండు॥ కొడుకును మెడవిరిచిన
చోరుడుయెవడని-కడువడిగానడుగిడుచును॥ వెడ॥ కటతటములునదరగను
తటభూకుటినిటలంబున నటియింపగ॥ వెడ॥ ఇలబెడదూరీశుని దయ తెలియ
ఖడ్గము-తళతళమని రుళిపింపుచు ॥ వెడ॥ మాటలు॥ ఒరేడఫేదార్!
ఎవడో క్రూరుం డగుచోరుండు నాయంతఃపురంబు జొచ్చి పసిబాలుని
గొంతువీరచి సొత్తు లెత్తుకొనిపోయె, పత్తాతోటి దొంగను పట్టితేవలె.
గాన. కట్టుబడి తలారి మొదలగు భటులతోఁ బెప్పి ఈకార్యంబు తృటి
మాత్రంబున ఘటనచేయ వైతివేని, నీనాకరికిహానికరంబగుననిఖండితం
బుగ నెంచుకొనిపోరా ॥ఒరే॥

డఫేదార్ మాట॥ మంచి దట్లనే చేసెదనుస్వామీ॥

కాశీరాజు భార్యయగు మధురవాణి వేషము.

దరువు - ఆనందభైరవి - ఆది.

తొయ్యలిబంగరగుతొట్లబండినముద్దు - లయ్యనుజం పెనగయ్యాళి
యెవతో॥న॥ ఈపసిబాలుడువాపోవజంపిరెపాపాత్మలెవ్వరో నావురాకృత
మున॥క॥ ఈరాత్రినామేడ కేరివొచ్చెనో - చోడుడుశ్రీబెడుదూరీశ్వరనే॥డ

ద్విపద - మారువ.

ఓకుమారకచంద్రయోసుగుణసాంద్రసికిట్టిమరణంబు సీరజాననుడు
విధియించెనేమనివిలపించునింక - నధికశోకాంబుధిననుముంచి తేర - నీము
ద్దుచూపులుసీవిలాసంబు - నీమురిపెంబునుసీతరితీపు - గనుగొనిసంతోషిగా
నేరనైతి - ననుబాసిపోయి తేనాముద్దులయ్య - నీన్నడ బాసి నేనెట్లుజీవించున
న్నసీవెంటనేనరుదెంచుదాన - ధరణిలోకంబేలతనువునాకేల - పరువడిబెడు
దూరువద్యాతుతోడ. — మాటలు॥ కుమారా! నన్నుగన్నతండ్రి! నాము
ద్దులయ్యనాభాగ్యరాశిగానుంటివే. సీచిన్నారిమోముకన్నులారనేనన్నడు
చూతు. అమ్మా! పాలిమ్మనిమదీయ్యచేలాగ్రంబు బట్టి వ్రేలాడుచుంటివే.
నన్ను దుఃఖాంబుధిలో బడవై చిపోయి తే కుమారా॥

(ఈవిధంబున మధురవాణి దుఃఖించుచుండ, చోడు డాధ్వనివిని
యెచ్చటి కైన బోవలయు నని యరుగుచుండి. మాడకొరకు కాలకౌశికు
నింటికి బోవుచున్న చంద్రమతికి మార్గంబున నెదుర్పడి).

చోడుడు॥ ఓతల్లీ! ఈ నిశాకాలంబున నీవెక్కడ బోయెదవు నీ
వెవరు॥ నీపేరేమమ్మా. తల్లీ॥

చంద్రమతిమాటలు॥ ఓరన్నా! ఇలయేడుదీపు లేలిన హరిశ్చంద్ర
మహారాజుభార్యను, నాపేరు చంద్రమతి. నాపతి సత్యవాక్యంబు కొరకు
ధాత్రీతలంబుగ్గివిశ్వామిత్రునికిచ్చి యమ్మునికి బాకిపడినయాకలకై ఈపురి
బ్రాహ్మణునికినన్నమ్మిపోయె. నేడు నాకొడు కడవికిబోయి మృత్యుండైన
పానిగాల్పుటకు గాటికిబోయి వీరబాహున కివ్వవలసినమాడకై ఇంటికి
బోవుచున్నాను. నీవెవ్వడవన్నా! పుణ్యాత్మకా॥

చంద్రమతిని దొంగ యని తలవరులు పట్టుకొని పోవుట.

చోరుడుమాటలు॥ అమ్మా! నేనవడైన నేమి నీవునాసోదరికైతివి. నీకు మాడ నేదెచ్చియిచ్చెదగాని, ఈమూటగైకొనవమ్మా॥ ఒరేతలవరులారా! పత్తాతోటి దొంగ చిక్కినది రాండ్రా ఒరేకట్టుబడి॥

కట్టుబడి దరువు - నాట - జుల్మతాళము.

ఎంతహోంతకారి - యింతిరాజముద్దుపట్టి - గొంతువిరిచిసామ్మగైకొంటి వెందుబోయెదింక॥ ఎంతరక్కసివోగాక కాళరాతిరివోనీవు - బాలుచిక్కబట్టిచంపనీకుచేతులెట్లాడెన॥ ఎంతవారక బెడుదూరుకొరిగోరిమది నెదంగలేక - చోరకార్యమునకు నెట్లుజొచ్చితి వేమిటుకులాడి॥ ఎ మాటలు॥ ఓయింటీ! ఇంతటిదురంతకార్యంబుచేయుటకునీకుచేతులెట్లాడెనరక్కసికోడుకులులేని గొడ్డాలై నాపసిబాలునిగొంతువిరుచునా. మాచేజిక్కితినింకెక్కడబోయెదవు. నీపిడిరెట్టలనువిరిచికట్టి కాళిరాజకట్టెదుటిరి పట్టుకొనిపోయెదము బాలభూతికి॥

తలారిమాటలు॥ ఒరేకట్టుబడి! ముందుపెనుకు తెలియక ఈనుండరాంగిని యేలబాధించెదవు. కొంచెముసేపు నిధానించరా॥

సంవాదము - దరువు - శ్యామకల్యాణి - ఆది.

కట్టుబడి॥ ఒరే నీవిడువరాదురా-యీధరాధిపున కొప్పింతము-నా కరాసితో తలదృందము॥

తలారి॥ ఒరే వలదువలదురా నీవు-యీవరావోహానిటుజూడరా-నుండరా సుగుణముల ప్రోడరా॥

కట్టుబడి॥ చలోచలో బల్లలారి - నేనికబళా దొంగ గనుగొంటిని-సాఫ్ఫలామునీ కనీయింటిని॥

తలారి॥ హుసేనునీకేక శేలరా-యీశశీవదన యిబుజేసునే - ఈపనీబాల తలగోసునే॥

కట్టుబడి॥ పుడమిలో బెడుదూరినిలయుడైన వచ్చినరానిరా-యీపడతి బట్టుకపోదురా॥

తలారి॥ నిగాయుంచుమీజగతిబెడుదూరుఖగారూఢునితోదురా-మగువపైదయజూడరా॥ — మాటలు॥ ఒరేహుసేనుగా! నీకింతక శేలరా. ఈనూనిని సకల సుగుణముల ప్రోడగాయున్నది ఇట్టి లక్షణంబులుగల పడతి రాజకొడుకు గొంతు విరుచునే. యెక్కడిమాట, యెవడో మంచి ఫాయి ఈపనిజేసి డక్కించుకొనజాలక ఈమెపై సొత్తులమూట బార

వైచి పోయియుండవచ్చు, నీవేల ఈమెను బాధించెదవురా. నీ కే మైన ఆశయుంటే చెప్పురా యిట్టించెద. ఈమెను విడువరా ఒరే||

కట్టుబడినమాటలు||ఒరేతలారి! నీకేయూలరకుండుము పత్తాతో దొంగనుపట్టి విడిచితే రాజుశిక్షించునుగాని విడుచునే కాబట్టి. ఈబాల ఘాతకిని బట్టుకొనిపోయి రాజునకొప్పించుము.దొరలచి త్ర మేరితినుండునో||

తలారిమాటలు|| అయితే మంచిదటులనే చేతమురారాకట్టుబడి||

దొంగతనము మోపబడిన చంద్రమతిని మధురవాణి నిందించుట.

తలారి కట్టుబడినమాటలు||రాజేంద్రా! పత్తాతోటి దొంగను పట్టి తెచ్చితిమి, మాకేమి సెలవిచ్చెదవో.స్వామీ||

మధురవాణి దరువు-ఆనందభైరవి-అట.

రక్కసివైబుట్టినావా-ఓసి-పెక్కు బాలురజంపి పేరుపొంగితివా! రక్క|| కాశరాతిరివిన్నవై తే-పసి-బాలునియేలీలపట్టిచంపితివే||రక్క|| ఆడ దానవుమిరారే-నా-మేడజేరితి నీవెట్లు మిండలమారీ|| రక్క|| బెడదూరు శౌరిసాక్షిగను-నీవుకడుపాపమతివేయికాంతలలోన|| రక్క||— మాట ను||ఓరక్కనీ!నీవెక్కడనుండివచ్చితివేపానీ ! కడుపసిపాపనిమెడవిరిచివుడ మిలోనీవేమఖంబనుభవింప చూచెడవే ద్రోహీ! నిర్దయాశాలి వగు నిన్నైతమర్దించినా మదితాపంబు దీరదే మాయలాడి! ఆడదానవైపుట్టి యునెట్టినిష్ఠురకార్యంబు చేసితివే కట్టడి! వుడమిలో. యెందరికడుపులు గాల్చివచ్చితివే మిండలమారీ! యెంతసాహసంబు గలదానవే హాంత కారీ!

కాశీరాజుమాటలు|| హా! యిట్టిసాందర్యవతి దొంగతనంబెట్లు చేసె. ఈరాత్రి నామేడ కెట్లుచేరె, నెత్తురుకసికండగు నానందను నెట్లు కుత్తుక కత్తిరించి మృత్యు విట్టిరూపం బెత్తె కాబోలు, ఆహా! కాలవిప ర్యాసంబు చూడ చిత్ర మయ్యె. బాలులబ్రతు కెంత నమ్మకము లేక బోయె. ఆడదొంగ నెన్నడును జూచియుండలేదు. వురుములకన్న నారిం తలు సాహసం బాడవారికి కలిగియుండు ననుమాట నిజమాయె. ఒరే కట్టుబడి! ఈబాలఘాతిని మొగమాటంబు చూడకాడగదుగాన, శీఘ్రం బున నాకంటెదుట నుండనియ్యక కట్టుకొనిపోయి వీరబాహునిచేత తల తెగ గొట్టింపరా ఒరే||

కట్టుబడిమాటలు||మంచిబుద్ధి మీహుకుంమేర కటులనేజేసెదను స్వామీ||ఒరే వీరదాసుడా! ఈచిన్నదీ కాశీరాజుకుమారునిజంపి సొమ్ము

లెత్తుకొనివచ్చినది. గావున, రాజాజ్ఞచే దీని తల తెగ నరుకు మని వీర బాహుని సెలవైనందున సీకొప్పించితివయ్యా॥

వీరదాసు డను హరిశ్చంద్రుని దరువు.

శుద్ధ కాంభోజి-జంపె.

ఎటువంటిద్రోహినే యలనాగరోనేను కుటిలకుంతలరో నిన్ను-
చటులఖడ్గముతోడ నెటువలెను తలద్రుంతు కటకటా సీవిధిని గడువగా
లేనైతి॥ఎటు॥భామరో వినుమింక భార్యజంపిన పాప మీమహిని నన్ను
బాండు-తామరననేత్రి సీతల దునుము కుండినను స్వామిద్రోహముకదా
యేమందుము నావిధికి॥ఎటు॥శరణన్న నెటువంటిశత్రువునినైన నేకరుణచే
ధరణిలోన పరగ రక్షించితిని హరిహరీ-బెడదూరిపురవాసు డెరుగ నిజ
తరుణిజంపగవలసె॥ఎటు॥—మాటలు॥హృదైవమా ! కులకాంతను జంప
వలసె. ఇట్లు జేసితినేని స్త్రీహత్యచేక్షారును. ఈసతిని రక్షించితినేని,
స్వామిద్రోహంబు గలుగును ఈరుండుపాపంబులలో నొక్కటి బాంధ
వలసినవచ్చె నైనా ప్రకృతంబున నేకార్యంబుచేయ నిశ్చయింతునురా
స్వామి॥

చంద్రమతి-సీ॥ఇదిగదా వేశరమేశనిర్హేతుకప్రభవకటాక్షసంప్రా
ప్తమునకు॥ ఇదిగదాసమయంబుత్రిడశేంద్రగృహవాసయోగనిర్దిష్టపాథా
గ్యమునకు॥ఇదిగదాయదునుదుర్మదబారచోర ప్రకంపనభవదీయ్యఖడ్గము
నకు॥ నిదిగదా హేతువువిదితచతుర్దశభువనభాసితయశఃపుంజమునకు॥నిర్వి
చారకృతస్వామినిఖలకార్యధర్మసంగ్రామవిజతారిధరణినాథ । దండనీతి
స్ఫురద్బాహుదండవిభవ॥నూనృతత్రాణమామక ప్రాణనాథ॥—గీ॥ నా
మనోహరనాప్రాణనాథయింక । నేలచింతిల్లెదవు భూమిపాలతిలక । నాకు
మరణంబుసీకృపాణంబుచేత॥ గలుగ వ్రాసెనుమేలయ్యెగమలభవుడ॥—
మాటలు॥ఓప్రాణనాయకా! నీవెరుంగని ధర్మంబు గలవా. స్వామికా
ర్యంబుముఖ్యధర్మంబై యుండును. తొల్లి భూదేవి స్వామిద్రోహిని భరిం
పజాలనని గడుదవాహనునితోడ మొరలిడిన తెరం గెరుంగరే. ఇది
గాక, ఈకాశీరాజకుమారునికజంపిన మృత్యువని పురజనులచేదిట్లుబడితి
గాన, మీ రనుమానింపక మదీయ్యశిరంబుగ్రక్కునదెగనరికి నత్యా
త్మండవుగముల. నీకిదిప్రదక్షణనమస్కారంబుచేసెడస్వామి॥—గీ॥నీర
జాప్తవినుమునేపతివ్రతనైతి॥నేనీకరుణనన్ను నెలమిజోచి । జన్మజన్మము

నకుజననుతుండగు! హరిశ్చంద్రభార్యగాక సంఘటింపు॥—మాటలుః ఓ ప్రభాకరా! సూర్యదేవా! నే పతివ్రతనేని జన్మజన్మంబునకుసత్యసంఘం డగు హరిశ్చంద్రమహారాజుచక్రవర్తి నాజీవితేశ్వరుండగు నట్లుగననుగ్రహింపుము స్వామి॥

రాజుమాటలు॥ అహా! దైవమా! స్వామిద్రోహంబునకు వెరచి కులకాంతను తలదెగనరికెడ నన్ను దురితంబు పొరయకుండ రక్షింపుము స్వామి॥

విశ్వామిత్రునిగీతము॥ ఓహరిశ్చంద్ర యిదియేమి యుచితమయ్య! కటికవాడై ననిటుకులకాంతజంప॥దలచు నేయింక చాలింపుతగదుతగదు! నీ గురుండిట్లు చెప్పె నేనేద్దుబోడ॥—మాటలు॥ ఓహరిశ్చంద్రా! ఈతలోదరిని జంప దలంపుపుట్టెనే ఇట్టిదుష్కార్యంబు చేయుమని నీగుచుండు చెప్పిన అంకుంతితనై రిరాజకంఠీరపు కంఠంబుల దెగనరికెడినకరకలిత కృపాణంబు కడకు నీకులసతి పథకు తగియెనే. కటకటా! ధర్మార్థ కామమోక్షంబుల కాస్పదంబగు ఈభర్మగాత్రిని వధించుటనీతియే, సూర్యకులంబునకొ బుట్టి నూన్పుతవాదివై భంగపాటునకోర్చి చండాలునికినేవకుడవై భార్యనుజంపి ఏనుఖం బనుభవించెదవు. ఇంకనైన నాకూతురగు మాతంగకన్నియల వరింతు వేనినీతనూజానుతుని బ్రతికించినిన్నునిఖలభూమండలంబు నేలింతు నయ్యా హరిశ్చంద్రా॥

రాజుమాటలు॥ ఓవిశ్వామిత్ర మునీంద్రా! ఈకాళీపురాధీశ్వరుం డగు సదాశివుండు మదీయ్య సంసార ఘోరవారాసి దరిపక్షజేసి నన్ను దరిజేర్చక గలండు. మీరు పదేపదే బల్కెడు మాటేగాని క్రొత్తమాట గాదు. ఇతరునివలెనన్ను భ్రమియింపకొజూచెదరు మీకెదురాడవెరతు. నావిన్నవంబు మన్నించి కత్తివిడిచి పోయిరండు, మీకిది పదివేలవంద నంబు లాచరించెదను మహాత్మా॥

విశ్వామిత్రునిసీ॥ఘననిష్ఠచేతరుద్రునిగూర్చి చేసినఘోరతపంబును కొల్లబోయె । పంచాగ్నిమధ్యమం దంచితగతినిల్చినట్లైన జపమెల్ల సమసే నకట । సంవర్తనమయూవసరజన్య కీలికాసమమైనకోపంబు చల్లనాడె । దివిజనాదాదికదిక్పాల కాభేద్యభయద ప్రభావంబుమగ్నమయ్యె । బ్రహ్మ రుద్రాదులనుభయభ్రాంతిజలధి । ముందజాలిననుహిమయుంగంపవలసె । కలలోకంబులనుగెల్వజాలునట్టి । మాయలన్నియునేటితోమాయమాడె

మాటలు॥ అకటా! బ్రహ్మద్రాదులనైన చిక్కులు బెట్టెడు మదీయ్య
 మాయాప్రభావంబు కృతిఘ్నునకొసర్చిన మేలును బోలెనహరిశ్చంద్రు
 నెడ విఫలంబయ్యె. బేరా! నేనెన్నిమాయలు బన్నినా కడపటి కీతని
 బొంకింపలేకపోతినే. యెంతో ప్రయాసపడి చేసిన ఘోరతపంబులో సగ
 భాగం బీతని కియ్యవలసివచ్చెనే. తుదకు వసిష్ఠుడేగలిచెనే. దైవమా!
 యింకేమి చేయుదురా హరిహరీ॥

పార్వతీ పరశురాములు.

మహావిష్ణువు.

హరిశ్చంద్రుడు చంద్రమృతిశిరంబు తెగవదకుట. విశ్వమిత్రుడు.

రాజమాటలు॥ ఓచంద్రమతి! వ్యాస! త్రోవూంబుచేయకానాల్స
శిరంబు తెగనదికద రమ్మకోవలీ॥

చంద్రమతిమాటలు॥ మంబిది, కానిండు స్వామీ॥

రాజమాటలు॥ హృదయమా! ఇదియేమి విప్రమో? సాఖడనా
గ్రచేదినకంధరంబు దెగకపోయె. ఇదియేమిమాయయో? ఈ జాతామణి
శీలమా? ఈవిశ్వమిత్రునినిద్రజాలమా? గ్రాక, చండాలునింటి సేవకం
డినై ఈటికి కాపుగా నిలిచినందున సాధుషక్తి దూలనో అయినో మరల
సరికిమాచెడగాక॥—గీ॥ పరైచభూపంతులారా దిక్పాలులొక్క ప్రసక్తిరీ
ద్రాదులార నేబాల్యమాది గ్రత్యే పాలుడనరుసని సాధ్యశిరమై ఖడ్గధ్వజము
దెగిచివనాకభవిని॥—మాటలు॥ మంచోతంబులూలా! బ్రహ్మకుద్రాదు
లారా! నిఖిలదిక్పాలులారా చిన్నదాననుపిడి గ్రత్యే ప్రతంబు సేవకానైని,
ఈఖడ్గమాతిచే నీతలకంతి కరతలబ్బుదెగి భూమిపై బయట కేలిరె॥

దశపుష్పాచికల్యాణి అదిగిడి

హరిహర బ్రహ్మాండమలంకరములను దయ్యాయత్తే తోల్చి యటక
సరాళనపద్మిని గిండును సరలంకా? ఈ రుణోకన విసువ్రత జలత్పగ్గో హరి॥
మానుగరత్న విమానంబులతో భానుకులైశ్వర్యుడు దీను సాధును ధీమత
జాలనదివ్యమయంబగు తెలివిచూపుకొత్తొ॥ హరి॥ హరిక బెడయోరుపురి
శక్తికోరినుతింపు—ధీరతత్వో—హరిశిరమున్ను తెగి నరికెడు యునకుతథాదెని
నాధునిదయబ్రోచుటకును॥ హరి॥—మాటలు॥ బడనస్త్రధకురా గ్రణిని॥ ఈ
యుగ్రకృత్యంబు చాలింపుమా హరిశ్చంద్రభూపాలశా॥

రాజాదరువు-భైరవి-యోధకము.

కమలార్చిత కమల సుత-కామజనక కమలనయనా కమల విమే
ల్లాశ్రిత పరిపాలన-విహగగమన విశ్రుతగుణ కమల క్రమైరాంతక దీనా
జనకృపజూడుము కోమలపద-విపులాహిత జితచాపా అపరాధినిననుశ్రో
వుమా॥ కమల సారాయణ నారదసుత సరహరి కడుకాకర యా-ధాముని
జ్ఞానదహశిశ్వరశౌరిని నుజేరితినిక॥ నారా॥—తురంగవృత్తము॥ ధరాసురా
ర్చితపరాత్పరాశంకరాపురాసురహారాగరళకరీధరాత్రయంబుకగిరిశముని
సుతమురానుతప్రియక రామరామల విరానబ్రోచినభోరాధరితహమక
రామృదులభదననోజనన్నిక॥ విరానబ్రోవుముకరిత్ర చక్రారంబు తెలిసిని
మరుగుజేరితి॥ హరి దురితసంహారాఖటుడననుభంపు బెడమచిపురిశమి

త్రా||మాటలు||పది వేలువందనంబులు. శంభో! పార్వతీరమణా! పుండరీకాం
క్షాభారతీవతే! త్రిమూర్తులగు మిమ్ముగొనియాడుటకు నేనెంతటివాడను.
యపరాధంబులు ఊమింపుడు మహాత్ములారా||

పరమేశ్వరుడు-క|| పదునాల్గులోకములలో! విదితంబుగనిన్ను బోలు
వీరుడుగలదె! నడమలగుత్యాత్ముడవని! మదిదెలిసితి నయ్య భువనమాన్య
చరిత్రా||—మాటలు|| హరిశ్చంద్రమహారాజా! నిన్నుబోసిన భూపాలుం
డేలోకంబున నైనకా గలడే నీసత్యసంపద. పదునాల్గుభువనంబులు నిండి
నిబిడీకృతంబై యున్నది. సుర గరుడ గంధర్వముని సిద్ధసాధ్యులు అందరు
మెచ్చి నికవరంభిచ్చెద నడుగుము రాజేంద్రా||

రాజుమాటలు|| ఓదేవా! శంకరా! కైలాసపతే! చండాలకులో
త్తముసేవకు జైన నన్ను దాకి గౌరవించుట తగునే మహాత్మా||

పరమేశ్వరునిమాటలు|| ఓరాజన్యతిలకా! భసియంగ రాగంబుతో
గజచర్మంబుధరించి భూతగణంబులు భజియింప ప్రేతభూమిని వసియిం
చెడి నన్నుబోలినవాడవు నీవు. నీకుగల దుస్థితి కాశికనిష్ఠాండ్రజాలంబుగా
నెరుంగుము. సత్యవ్రతంబు దెలియుటకు గాఢేయుండు నిన్నిట్లుబాధించె.
ఇది యజ్ఞవాటంబుగాన, ప్రేతభూమిగాదు. నిన్నేలువాడు దండధరుండు
గాని, చండాలుండుగాదు, ఈ పతివ్రతాతిలకంబునుకొనినవాడుకలిరాజు
గాని, భూసురుండు గాడయ్యా! నీకు దివ్యదృష్టి యిచ్చెద. వీరి నందరిని
చూడుము రాజేంద్రా||

రాజుమాటలు|| ఓభక్తవత్సలా! మీపాదదర్శనంబుచే నాయజ్ఞ
నాంధకారంబు బాసి ధన్యుండ నైతి నాకు మీపాదసేవదప్ప నితరంబు
నేనొల్లస్వామీ||

పార్వతీదేవిమాటలు|| ఓపరమేశ్వరా! చూచితే ఈ హరిశ్చంద్ర
మహారాజగుత్యంబిట్లుండనిమ్ము, ఈతనికులగుణియగు చంద్రమతి శీలంబు
గంటిరే ఫాలనేత్రా! ఈబాలికామణి బాలునిదఃఖంబుచే ప్రలాపించు
చున్నది. కాశికనిమాయచే చిక్కుబడినను పాతివ్రత్యమహిమచే ధృతి
జెడకయున్నది. ఈయవతిసుతుని బ్రతికింపుము స్వామీ||

పరమేశ్వరునిమాటలు|| ఓపార్వతీ! నీవుచెప్పిన ప్రకారంబుగ ఈ
పుణ్యనదిని గౌరవించి కోరినవరంబిం త్తమురమ్ము వారిజాక్షి||

పార్వతీదేవిమాటలు|| పడండిస్వామీ||

పరమశివునిమాటలు॥ ఓచంద్రమతి! నీపతివ్రతామహిమ కేము మెచ్చితిమి. నీయల్లంబున కోరినవరం బిచ్చెద ముగువమ్మా తల్లీ॥

చంద్రమతిమాటలు॥ ఓదేవా! పార్వతీ రమణా! నాకువంమిచ్చెద రేని, కాశీపురం బేలెడి రాజకుమారుని స్వీకించి నానిండమాన్పు మిందుకేఖరా॥

పరమశివునిమాటలు॥ దీర్ఘసుమంగళీభవ అమ్మా చంద్రమతి! నీ పతివ్రతామహిమచే కాశీపురాధీశ్వరుని కుమారుండు బ్రతికియున్నవాడు. గావున, మాయచుగ్రహంబునతక్షకునివిమాన్ని చల్లాచ్చినిద్ర మేల్కొనిన చందంబున నీనడకుండగు లోహిదాన్యుండు బ్రతికివచ్చి చూడవమ్మా తల్లీ॥

చంద్రమతి - లోహిదాన్య సంవాదము.

మ త్రకోకిలవృత్తము॥ బాలకానినుగంటినాడగుభాగ్య మేమని చెప్పుదురా॥ చాలానాతోలినోముపండి సంపదేవునవచ్చునూ॥ కీలుడో బెడు దూరు నేలివశ్రీరమాదిపుసాక్షిగా॥ పోలనిన్నిటజూడగల్గెను పూర్వపుణ్య ఫలంబున॥—మాటలు॥ ఆహాలోహిదాన్యా॥ నాముద్దులకుమారా! నా దైన పూర్వపుణ్యఫలంబునను, ఈపార్వతీపర మేశ్వరానుగ్రహంబునను, మరల నీవు బ్రతికితివి తండ్రీ॥

లోహిదాన్యునిమ త్రకోకిలవృత్తము॥ అమ్మరొవినవమ్మకాననమం దేవటవృక్షము॥ సమ్మదంబున బ్రాకగానొకసర్పముద్ధతినాడుసా॥ దంబు న॥ గాటాందె నేనటతొల్మిదూలి వసుంధర॥ సామ్యసిల్లితినేమి చెప్పదు చొడ్యమియ్యెడలేదితి॥—మాటలు॥ అమ్మా! నీవు బంపగా బోయి యడవిలో నాకలకొరకు మట్టిచెట్టగ బ్రాకుచుండగా నన్ను పాముగరిచె నంత నిన్ను తలంచుచు తెలివిదప్ప నేలక బడితి. ఇంతవరకు నిద్రించి ఇప్పుడు లేచితి నే తల్లీ॥

విశ్వామిత్రునిమాటలు॥ ఓహరిశ్చంద్రమహారాజా! నాకారణం బున నీవెంత బాధ పడితివయ్యా నీసత్యంబు దెలియుటకై ఇన్ని కష్టంబులు పెట్టితి నాయపరాధంబు ఊమించి నీవయోధ్యకుబోయి పట్టాభిషిక్తుండ వై రాజ్య మేలుము రాజేంద్రా॥

రాజుమాటలు॥ ఓవిశ్వామిత్రమునీంద్రా! మీరిటులాడుట తగ వగునా, నేదత్తాపహారంబు చేయదునే మీకిచ్చినరాజ్యంబు మరల నే

అంతయు జేయుచు నున్నప్పుడు అది జేయుచు నున్నది పదివేలమహానాథుల
 తోటలనుండి నుండిన అట్లనేచేసెద నిద్ర పదివేలమహానాథుల
 బుద్ధి బలమును బోలునగు మహానాథులారా!

మంగళముగలవారు తాళి-అక్షరశాస్త్రమున కంగనలు రంగుమీర!
 మంగళ! తుంగ గదజతరండునకు నీ-రంగవరదను కంగజ విభాగను
 నకు మంగళ! ఇందిరా హృదయారవింద మీళిందునకు నవకుండ మంద
 వస్తువుకు - యిందువదనలు కుందరదనలు మందగమనలుచందనగంధులను
 జయ్య వృద్ధిగృహలికామస్తుతల బంగరు పశ్యమున ముత్యాలచాలు
 నిడుమీరి - నీలవేనులు నీరజాతులు నిలిచి శ్రీగోపాలా బాలా లోలునకు
 నున్నప్పుడు నీరజాతులైన నీరజాతులైన నీరజాతులైన నీరజాతులైన నీరజాతులైన
 మందమీరి - నీరజాతులైన నీరజాతులైన నీరజాతులైన నీరజాతులైన నీరజాతులైన
 ఇది క్రమే దుభయ వేదాంత ప్రవేశమునకుగలవారు మహానాథులారా!

0.8.వారావార్షిక ప్రాంతమునకుగలవారు బెడుదూరు రామాత్మర్య

కపింద్రులచే రచియింపబడిన వాచిత్య ప్ర నాటకము.

నందు రెండవరాత్రికి ముగిసిన స్వస్థము.

అంతయు జేయుచు నున్నప్పుడు అది జేయుచు నున్నది పదివేలమహానాథుల
 తోటలనుండి నుండిన అట్లనేచేసెద నిద్ర పదివేలమహానాథుల
 బుద్ధి బలమును బోలునగు మహానాథులారా!

అనందభారతి ఫర ప్రస, మదరాసు-2.12.50.-5000 కా.

అంతయు జేయుచు నున్నప్పుడు అది జేయుచు నున్నది పదివేలమహానాథుల

తొగగని వారణి

అంతయు జేయుచు నున్నప్పుడు అది జేయుచు నున్నది పదివేలమహానాథుల
 తోటలనుండి నుండిన అట్లనేచేసెద నిద్ర పదివేలమహానాథుల
 బుద్ధి బలమును బోలునగు మహానాథులారా!

అంతయు జేయుచు నున్నప్పుడు అది జేయుచు నున్నది పదివేలమహానాథుల
 తోటలనుండి నుండిన అట్లనేచేసెద నిద్ర పదివేలమహానాథుల
 బుద్ధి బలమును బోలునగు మహానాథులారా!

సిం 140

అంతయు జేయుచు నున్నప్పుడు అది జేయుచు నున్నది పదివేలమహానాథుల
 తోటలనుండి నుండిన అట్లనేచేసెద నిద్ర పదివేలమహానాథుల
 బుద్ధి బలమును బోలునగు మహానాథులారా!

అంతయు జేయుచు నున్నప్పుడు అది జేయుచు నున్నది పదివేలమహానాథుల
 తోటలనుండి నుండిన అట్లనేచేసెద నిద్ర పదివేలమహానాథుల
 బుద్ధి బలమును బోలునగు మహానాథులారా!

కా సా.

కొనము దగ్గ మొదలగు వ్యాధులకు ఘనతపాం దిన యీనుందును మళయాళ ఆష్టాంగ పద్ధతి ప్రకారము మిగుల జాగ్రత్తతో తయారు చేయబడ్డది దగ్గ స్వాసకాసము, కఫము గొంతులుచుట గొంతుకమ్మట, గొంతు శాపి రొమ్మదురుట మొకలగు వ్యాధులను గుణపరచును.

గుండెలోను గొంతులోను స్వాస నాళముల యందును ఏర్పడు రణములనుమాన్చి దగ్గను తనిచేసి కఫమును అడుగుతో పోగొట్టును. గల్లతోటిర క్తము వచ్చుట గల్ల, పనుపువర్షముగా వచ్చుట అయోన ముగా యుండుట బలహీనము కఠినము చిక్కి పోవుట పూపిరి తిరుగకయుండుట కాల్లుచేరుట అకక్తి క్వాసము కఫజ్వరము మొదలగు వ్యాధులను గుణపరచి రక్తమును శుద్ధిచేయును. దీనిని పుషయోగించి నిశ్చయమును తెలుసుకొన్న వారికి దీని మహిమ తెలియును. శ్రీ పురుషులు భోంచేరు తగిన మందు.

20 దినములకు 40 పూటలకు మందు ధర

2-8-0

సుఖివిరేచన మాత్రలు.

ఇవి శ్రేష్ఠమైనవి. చిడ్డలకు 1-2 మాత్రలను పెద్దవారలకు 8 మాత్రలను పుచ్చుకొనిన సుఖముగా 2=8 మారులు విరేచనములై అజీర్ణ వాయువు జలుబు జ్వరము మొదలగు వాటిని హరించును. సీసా 1-0=0

భోగశోక నివారణీ మాత్రలు.

సంభోగమైనతోడనే ఈ మాత్ర ఒకటి పుచ్చుకొని పాలు అయినను ఈంకి నీళ్లయినను త్రాగినయెడల సంవర్ధమావలన కలిగిన నీరుచురుకు కాల్లుచేరుట దుర్బల మగుట, ఉష్ణము మొదలయిన వ్యాధుల నివర్తించేసి 10 నిమిషములలో మరల భోగ సుఖం కలిగించును. ఒకతూరి ఉపయోగించిన పిడిగుణము మీకి తెలుగుకొనగలరు. వర్ధమానేడు. 20 మాత్రలు 1-0-0

మూలరోగ సంజీవి లేహ్యము.

లోపలిమూలము, బయటమూలము, చీమతోచేరిన మూలము, బెట్టమూలము, తక్తమూలము మొదలగు పాతరోగములను నశలవిధ మేనావుష్ణములనున్న, మూలరోగము అన్నదిలో తీరకున్న ను మా కౌషధమువల్ల నివర్తయగును. 2-0-0

ఎల్. వి. గోపాల్ అండు కో., 6కిక్కువ్వుప్పనాయక గుంటపీధి, మదరాసు.

డి సెంటాల్

జగటువరేచనాలు, నెత్తురబంక విరేచనాలు రక్తభేది, మూల శంకమూలంగా మలంతో నెత్తురుపడుట, జగురు నెత్తురుకలసి భేదలగుట, కడుపునొప్పి, అనంతపు మూలవ్యాధి, నోరు పేగులు మూత్రద్వారాలలో పుండు అగుట, నెగరోగము, వేడి అదిక ఋతురక్త స్రావము, మర్మాయవములలో పుండు దురద మున్నగువేడి జబ్బుల న్న, తప్పక తుదుర్చును. చిన్నపిల్లలు మొదలుకొని పెద్దవారివరకు ఎల్లరు ఎవయను వారైనను సేవించవచ్చును. నాలుగు పూటలలో మందుకిప్పక గుణమిచ్చును ప్రతివారిద గ్గరఉండలేనిది. బుడ్డికక్కటికి మా 2-0-0

ధాతువృద్ధి మాత్రలు.

యీ మాత్రలను ప్రతి దినము ఉదయం పాతలోగాని సీక్వలోగాని 1. మాత్ర వొచ్చిన సేవించుతూ వచ్చినయెడల ధాతువును బలపఱచి నరములకు బలమనిచ్చి రతీ శక్తి గుణమునందు ఆనంద భరితునిగాచేయును. కృశించిన దేహమునకు బలమునిచ్చి మాఖమునకు తేజస్సు కలుగజేయును. మూలమునకు హేతునైన వృద్ధిమును తీసివేయును దేహము చల్లబడి రక్తవృద్ధి కలుగును. 1-0-0

మలవిసర్జన లేహ్యము.

ఈ లేహ్యమును 5 యేండ్ల బిడ్డలు మొదలు వృద్ధులవరకు స్త్రీలు పురుషులు పుచ్చుకొనవచ్చును నోటికి యింపుగా నుండును కాళ్ళు చేతులు పోటులు గర్భవాయువు, మూలవాయువు; అపానవాయువు, గుల్మవాయువు కడుపులో యొప్పడున్న గంకటముగ యుండుట, మలబంధము, మలశుష్కము మొదలుగాగల సమస్త వ్యాధులు నివర్తిచేయును మలబంధము లేక నానాటి మలమును నానాటికే విసర్జనముచేయును సాతమలమునువుంచక కడుపును శుచిచేయును. దబ్బి 1-1 మా 1-0-0

చెవి నొప్పి తైలము.

చెవిలో చీమ ఉన్నయెడల సోబును కరుగదీసి ఆజలమును నీరంజిలోనెత్తి చెవిలోవిడచి కడిగి తడిలేక తుడిచి దూదిపెట్టి ఆలవవలయును. చెవి, గొంతు, వాత నొప్పిగలిగియుండిన నీళ్లుకొచి కంబళిలో తడిపి పిండిననీ వేడి అరకమునుపే ఒత్తించవలెను నొప్పియున్నచోట ఆలికనూనె సరుమవలయును నొప్పివృద్ధిగనంతవరకు తొవధము రాయవలయును. 2 బుడ్డు 1-0-0

గోపాల్కు బంగారు గుళికలు

ఈ మాత్రలు ప్రతిదినమునూ నిశ్చయించుకు ముందు అపహరితాగో నాకమాత్ర వ్రాపున విడువక నేమిచుచున్న మిక్కిలిబలము కలుగును, దేహపుష్టి నిచ్చును, రక్తము వృద్ధియగును. రక్తమును శుద్ధిపరచును. దేహముండులి నరములకు, ఎముకలకు రక్తము ప్రసరింపజేసి బలముగావించును. దేహమునకు బంగారునంటి లేజన్ను నిచ్చును. మరియూ ఆజీర్ణము కడుపునొప్పి, ఆకలిలేకుండుట పోగొట్టును. కడుపులో కలుగు నర్వవిధ వ్రణములను పోగొట్టును. ముదిమిని పోత్రొలును. 100 మాత్రలు రూ. 7-0-0

అమృత సంజీవి లేహ్యము

(అయః కాంత సింధూనము చేర్చబడినది.)

దీనిని నేవించిన దేహపుష్టి, ధాతుపుష్టి రక్తవృద్ధి, ఆయుర్వృద్ధి కలుగును. దేహమునకు మంచికాంతియు, బలమును లుగును. మరియూ,

ఈ అమృతసంజీవి లేహ్యం నేవించిన పాండురోగము, పితృరోగము, కామాల, జ్వరము, శూల, పక్కశూల, కడుపునొప్పి, గుల్మవ్యాధి, ఎక్కిళ్లు, వైత్యవాయువులు, నోటియందు నీరుకాకుట. వాంతి, కండ్లుమంటలు, నిద్రరాకుండుట, మున్నగు నకల రోగములను నశింపజేయును. వైత్యాధిక్యముచేకలుగు దుస్వప్నములను, వికారములను పోగొట్టును.

40 రోజులకు వెల 4-0-0

గోపాల్కు టానిక్కు

ఆకలిని కలుగ జేసి బలమును యిచ్చునట్టి బౌషధరాజము

1. గోపాల్కు టానిక్ ఆను నీ బౌషధము హయముతోను, పలువిధములగు వన మూలికలచేతను తయారు చేయబడినది. జనులకు మిక్కిలి ఉపయోగకారియగు పరమాషధ రాజము.

2. గోపాల్కు టానిక్ ఆను నీ బౌషధము నేవించిన బలహీనము, దేహశ్రమ, శలత్రిపుట, నపునకత్వము తొలగించి దేహమునకు బలముకలిగించును. ధాతుపుష్టియు, దేహదారుడ్యము కలుగజేయు గొప్ప బౌషధము.

3. గోపాల్కు టానిక్ ఆను నీ బౌషధము జీర్ణశక్తి లోపించినవారు నేవించిన జీర్ణ శక్తిని కలిగించి ఆకలి పుట్టించును. ఎటువంటి సదార్థము భుజించినను త్వరలో జీర్ణము చేసుకొనగల శక్తిని కలుగజేయును.

4. గోపాల్కు టానిక్ నేవించుచున్న రక్తమును వృద్ధిపరచి దేహపటుత్వమును కలిగించును. నరములకు బలమును కలుగజేసి వృద్ధులను వయోమతులుగా చేయును. దీనితో సమానముగు టానిక్ మరొకటిలేదు.

పీసా 1-8 1-8-0

ఎన్. వి. గోపాల్ అండు కో.,

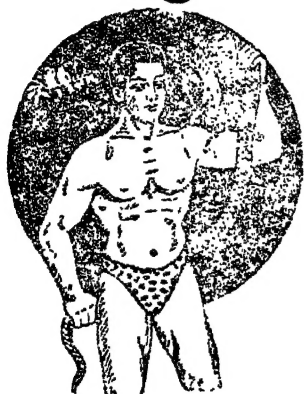
నెం. రి. కృష్ణప్పనాయకన్ గుంటుపేట, మద్రాసు-1.

కామకల్పతరువు.

హస్తప్రయోగాది దురభ్యాసం వల్లనూ, అధికమైన ఉష్ణంవల్లనూ వీర్యంపలచనై సంభోగముఖాన్ని పోగొట్టుకొనుట, శీఘ్రస్కలనం, స్వప్న స్కలనం మున్నగు రోగాలచే పీడితులగుచుండురు.

అట్టివారికి ఈమందు తయారు చేయబడినది. ఇది మలయాళ మూలికలతో ప్రాచీనాయుర్వేద పద్ధతిని శాస్త్రీయముగా తయారైన గొప్ప ఔషధ రాజము.

దీనిని స్త్రీ పురుషులు నిరభ్యంతరముగా వాడవచ్చును.

వీర్యనష్టం, ఋతుదోషం, సరముల నిస్సత్తువ, శైగరోగం, మూత్రదోషం మొదలగు వ్యాధులకు ఈమందు అమృత తుల్యము వంటిది.

మూత్రముతో పోవు శుక్లమును, మేహదుర్బీరును, మేహవ్యాధిని, మేహదురదను, జననేంద్రియ సంబంధమైన రుగ్మలను లింగం నన్నబడుట, చిక్కి పోవుట లేవనశక్తిలేమి, స్వప్నస్కలనం, హస్తప్ర

యోగాదులచే వీర్యంపలచబడి ఉండుట, మధుమేహం, ధాతుదృఢకరణము లేకుండుట, స్త్రీల ఆర్తవదోషాలు సరముల నిస్సత్తువ మున్నగు వ్యాధులను ఇది తిప్పక కుదుర్చును. మేహకాక, మూలకాక, గుండెదడ, వెన్నునొప్పి, దగ్గు, కాసము మున్నగు బాధలను నివారణ చేయును. సరములకు బలముకూర్చి, సంభోగశక్తిని పెంచుచును.

ఆకలిలేమి, మలబద్ధకం, నీరుకుట్టు, లింగ కురువులు, నడుము నొప్పి, కాళ్లు చేతులు తీట, తెలుపువ్యాధి, తలత్రిప్పట, జ్ఞాపకశక్తి తగ్గుట మొదలయిన బాధలను నివారించి బలాన్ని ఆరోగ్యాన్ని దేహకాంతిని లేబుచున్న కలిగించును. 30 రోజులకు డబ్బి 1-కి 3-0-0

ఎన్. వి. గోపాల్ అండు కో.,

నెం. 68, కృష్ణపునాయకన్ గుంటపేధి, మదరాసు-1.

